

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

ERATARBIJATE ELEKTRITARNIJA VALIMISE PROTSESS

Bakalaureusetöö

Timo Vikson
Juhendaja: Triin Vihalemm, PhD

Tartu 2013

Sisukord

SISSEJUHATUS.....	4
1. TEOREETILISED JA EMPIIRLISED LÄHTEKOHAD.....	7
1.1. Meediakasutuse uurimine praktikateooria vaatepunktist	7
1.2. Praktika elemendid analüüsiühikuna	9
1.3. Praktikate muutumine.....	13
2. UURIMISKÜSIMUSED.....	17
3. METODOLOOGIA JA VALIM.....	18
3.1. Uurimismeetodid	18
3.1.1. Päeviku-uuring.....	18
3.1.2. Standardiseerimata intervjuu.....	19
3.2. Informantide iseloomustus	19
3.3. Meetodi kriitika	23
4. TULEMUSED.....	24
4.1. Eratarbijate asjaomased teadmised ja oskused detsembris 2012 ning märtsis 2013	24
4.1.1. Uute teadmiste ja oskuste õppimine	24
4.1.2. Teadmiste, arusaamade, protseduuride ja oskuste rakendamine elektripaketi valikul	36
4.1.3. Seosed muude praktikate ja ressurssidega	44
4.1.4. Uued omandatud ning kujunevad praktikad	47
4.2. Meedia roll uute praktikate kujunemisel	48
4.2.1. Meediasisu kasutamine oskuste, teadmiste ja protseduuride omandamisel.....	48
4.2.2. Meediasisu rakendamine üldisemate arusaamade kujundamisel	51
4.2.3. Praktiline kohanemine ja ideoloogiline tõlgendus	54
5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	56
5.1. Teadmised, arusaamad, oskused, praktikad ja meedia roll.....	56
KOKKUVÕTE.....	62
SUMMARY	65
KASUTATUD KIRJANDUS	66
LISAD	67
Lisa 1. Päeviku-uuring november-detsember	67
Lisa 2. Päeviku-uuring veebruar-märts	87
Lisa 3. Transkriptsioonid 1	102

Lisa 4. Transkriptsioonid 2	119
Lisa 5. Intervjuu kava 1	131
Lisa 6. Intervjuu kava 2	132
Lihthitsents lõputöö reprodutseerimiseks	133

SISSEJUHATUS

1. jaanuaril 2013. aastal avanes Eestis elektriturg, mis tähendab institutsionaalset vahelesekkumist elektriostjate tarbimisrutiini. Varasemalt olid eratarbimiseks vajalikud teadmised öö-ja päevatariifi hind, elektriarvesti näidu teatamise vajadus, võrgutasude maksumus ja muud lisatasud, kuid valikuid sai teha ainult tariifide arvu kohta enda paketis. Ühtlasi oli varem ainuke elektrimüüja riiklik monopol Eesti Energia.

Nüüdsest võivad eratarbijad endale ise valida elektrimüüja ja sobiva hinnapaketi. Eestis tegutseb käesolevalt 10 elektrimüüjat. Elektrimüüjate pakkumised lähtuvad hinnapoliitikas mitmest variandist: fikseeritud hinnaga paketid, osaliselt muutuva hinnaga paketid ja börsihinnast sõltuvad paketid. Varem oli elektriostu rutiin lihtsam ja valikuvõimalusi oli vähem – ka siis sai valida Eesti Energia pakettide vahel (tariifide osas), kuid neid oli vähem ja hinnad olid kõikide pakettide puhul fikseeritud. Jaanuarist 2013 on vaja rakendada põhjalikumaid teadmisi ning arusaamasid oma tarbimismahtude ja erinevates pakettides sisalduvate hindade kujunemise osas. Lisaks tuleb omandada oskus endale soodsa pakkumise leidmiseks. Peale elektrihinna on tarbija jaoks tähtis hinnata ka teisi lepingutingimusi nagu näiteks leppetrahv lepingust enneaegsel loobumisel, lepingu pikkus ning võrguteenuse eest tasumise kord.

Elektrituru avanemine toob kaasa uue süsteemi energia ostmisel, mis on keeruline ja nõuab tarbijalt küllaltki põhjalikku süvenemist ning info kogumist. Kui tarbija soovib majanduslikult kõige kasulikumat elektripaketti, on mõõdapääsmatu see, et uut süsteemi tuleb põhjalikult mõista. Seda võib seletada ühe Atkini (1973) poolt nimetatud adaptatsiooni mõjuteguriga, milleks on kognitiivne adaptatsioon, kus indiviid tajub, et välise keskkonna objektid võivad teda mõjutada ja tal tekib soov neid mõista ning selleks on tal vaja seireinfot.

Kui inimesed peavad palju uusi asju juurde õppima, siis tekib küsimus, kust nad uusi teadmisi saavad ja kuidas nad uusi oskusi harjutavad. Kuna elektripaketi näol on tegemist võrdlemisi abstraktse asjaga, siis on eluliselt olulise info hankimise ja analüüsimise kogemused tähtsad. Elektriturgu ja pakette puudutava info tähelepanemise, tõlgendamise ning kasutamise otsuste tegemisel saab meedia praktilist kasutust detailsemalt uurida, kuna uus info on hästi eristatav. Seetõttu on selle bakalaureusetöö eesmärgiks kaardistada uuritavate isikute infokasutuse praktikaid elektrituru avanemise eel ja pärast seda ning nende muutumist uuritava perioodi

jooksul. Püüan välja selgitada, mil määral on vaatlusalused isikud ennast kurssi viinud antud teemaga ning mil viisil nad seda teevad või on teinud. Vaatlen infoallikate valikut, info tõlgendamist ja põimimist erinevate majanduslike ja muude praktikatega ning selle kasutamist majandusliku otsuse langetamisel ehk elektripaketi valimisel või valimata jätmisel. Lisaks jälgin seda, kas teemat on arutatud oluliste inimestega (sõprade, kolleegide, elukaaslasega jne.). Millisel määral on teiste arvamus muutnud uuritavate arusaama toimuvast ning millises suunas. Selgitan, kas vaatlusalused näevad uues situatsioonis pigem võimalusi või on see midagi paratamatut. Käesoleva uuringu eesmärgiks on jälgida uuritavate infotarbimist, meediainfo mõju arusaamadele ning sealt omakorda otsuste langetamistele.

Antud töö on oluline, sest see annab hea võimaluse mikrotasandil vaadelda meedia ja igapäevaste tegevuste seoseid, avada seeläbi meedia mikrotasandi toimemehhanisme ja üldisemalt ka meediaühiskonna olemust – toimetulekuks vajalik info ei tulene mitte vahetust kogemusest ja traditsioonist, vaid vahendatud, ajakirjanduslikult konstrueeritud kogemusest, mida inimesed enda jaoks kohandavad. Tegemist on täiesti uue situatsiooniga nii tarbijate kui ka elektritootjate-edasimüüjate jaoks. Elektrituru avanemine tähendab uut informatsiooni, mille alusel hakkavad kujunema uued käitumismustrid ning praktikad. Sellega kaasnevaid praktikate muutusi on tähtis uurida, et mõista paremini tarbijat ja tema käitumist. Käesoleva uuringu analüüsi tulemuste põhjal on hea valmistuda järgmiseks sarnaseks sündmuseks, mis hõlmab nii suurt inimhulka kui ka nende igapäeva praktikate muutusi. Kuna teema on uus ja keeruline, siis erinevat infot andvad turuosalised ning hulk alateemasid on tekitanud tarbijates suurt segadust. Pole olemas ühte ja head universaalset lahendust, sest tarbimisharjumused on erinevad.

Antud töö aluseks on võetud praktikateooria, sest see on kõige parem viis vaadelda ja hinnata uute praktikate tekkimise tagamaid eratarbijate seas, kuna võimaldab meile analüüsi mikrotasandil. Teooria osas kasutan erinevate autorite käsitlusi praktikatest, et antud teemat lähemalt uurida. Võtmeautoriteks on Couldry (2004), kes käsitleb meediat läbi praktikateooria konkreetsemalt ning Shove (2012), kes käsitleb praktikate muutumist laiemalt.

Uuringus osales viis uuritavat, kes olid valitud varieeruvate tunnuste alusel, et saada objektiivsem pilt töö tulemustest. Uuring viidi läbi kahes etapis, enne turu avanemist ning avatud turu situatsioonis ning kogu uuring kestis 19. novembrist 2012 kuni 27. märtsini 2013. Selle aja jooksul viidi iga uuritavaga läbi kaks intervjuud ning kaks päeviku-uuringut

vastavalt eelpool mainitud uuringu etappidele. Uuringus oli ka umbes paarikuune paus, mille põhjuseks oli avatud turu esimeste tulemuste avalikustamine alles veebruaris 2013.

Minu bakalaureusetöös on neli suuremat peatükki. Esimene neist annab ülevaate elektrituruga haakuvatest teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest. Teoreetiline peatükk käsitleb praktikateooria ja avatud elektrituru kommunikatsiooni mõistmiseks olulisi kontseptsioone, luues uuringu teostamiseks vajaliku raamistiku. Teises ja kolmandas peatükis tuuakse välja uurimisküsimused, rakendatud meetodite valik ning valimi koostamise põhimõtted. Neljandas osas antakse ülevaade uuringutulemustest lähtudes püstitatud uurimisküsimustest ning viimases peatükis tehakse järeldusi ja arutletakse olulisemate tulemuste üle töö aluseks olevate teooriate kontekstis.

Siinkohal tänan uuringust osa võtnud inimesi, kes leidsid aega oma infotarbimist ja asjakohaseid mõtteid minu bakalaureusetöö tarbeks jagada.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRLISED LÄHTEKOHAD

Järgnevates peatükkides annan ülevaate bakalaureusetöö tulemuste analüüsi aluseks olevatest teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest. Töö eesmärgiks on analüüsida meediakasutust meedias avaldatu igapäevaellu rakendamise aspektist läbi praktikate konteksti. Kuigi meediakasutuse uuringutes on domineerivaks peamiselt retseptsioonianalüüs, mis lähtub meediatekstist, siis antud bakalaureusetöö fookuses on eratarbijate praktikad ja nende põimumine meediast saadavate infokildudega, lähtudes praktikateoreetilisest lähenemisest ainesele.

Tuginedes Reckwitzile (2002: 257), eeldan, et praktikateooria pole „tõde“, mõeldes siinkohal faktidele vastavust, ega pole ka teised sotsiaalsete ja kultuuriliste teooriate versioonid „valed“ või vastupidi. Sotsiaalsed teooriad on sõnavarad, mis tõlgendavad empiirilisi „fakte“. Nad küll ei ulatu reaalse maailma aluspõhjani, kuid annavad meile võimalikud interpreteerimise süsteemid, mis võimaldavad meil teha teatud empiirilisi avaldusi ja välja arvata või kõrvale jätta teised empiirilised avaldused (*Ibid.*). Ka selle töö puhul ei saa väita, et praktikateooria on ainus ja õige viis analüüsima meediakasutust avaneva elektrituru kohta meedias avaldatu igapäevaellu rakendamisest, kuid on kindlasti uuenduslik lähenemine ning pakub võimalust näha antud uurimisvaldkonda senisest teise nurga alt.

1.1. Meediakasutuse uurimine praktikateooria vaatepunktist

Reckwitz (2002: 249) ütleb, et praktika on rutiinne viis, mis koosneb mitmest omavahel ühendatud osadest: kehaliste tegevuste vormid, vaimsete tegevuste vormid, „asjad“ ja nende otstarve, taustateadmised arusaamisel, oskusteave, emotsionaalsed seisundid ja motivatsioonilised teadmised. Reckwitz (2002: 251) lisab, et kuigi praktikad on rida rutiinseid kehalisi sooritusi, siis samal ajal on nad ka hulk vaimseid tegevusi, mis toovad endaga kaasa rutiinse viisi maailma mõistmiseks, millegi ihaldamiseks ja teadmise millegi tegemiseks. Antud töö kontekstis on vaimne tegevus, teadmised, arusaamine ja seoste loomine vajalikud, et saada aru uuest elektriostmise praktikast ja reeglitest, et seda uues situatsioonis efektiivselt

rakendad. Millegi ihaldamist võib vaadelda siin kui vajadust saada turult parim pakkumine ja säästa raha. Selle kõige mõistmiseks ja saavutamiseks kasutavad inimesed meediainfot, et ammutada sealt vastavaid teadmisi.

Couldry (2004) käsitleb oma töös meediat käesoleva tööle läheteoks oleva praktikateooria kaudu, kuid seda pigem üldisemalt. Ta ütleb, et selline uus paradigma ei näe meediat enam teksti või tootmismajandusena, vaid eelkõige praktikana ning selle stiimuliks on praktikateooria hiljutine jõuline kasutuselevõtt sotsioloogias. Väljapakutud uus raamistik on väga lihtne: see käsitleb meediatarbimist kui laiemat hulka praktikaid, mis on kaudselt või lähedalt seotud meediakasutusega. Praktikapõhise käsitluse eesmärgiks on lahutada meediauuringud meediatekstide ja meedia tootmise uuringutest (kuigi ka need on tähtsad) ja suunata uurimise fookus laiemale hulgale praktikatele, mis seonduvad meediaga. See käsitlusviis paigutab meediauuringud kindlalt laiemasse sotsioloogilisse konteksti käitumisest ja teadmisest ning jätab kõrvale meediauuringud, mis baseeruvad kirjandusliku kriitika paradigmat (*Ibid.*).

Kuigi praktikateooria laseb ka selles töös näha laiemat tausta erinevate praktikate tekkimisel, siis ühtlasi võimaldab ta ka analüüsi mikrotasandil, kuna annab teiste praktikateoreetikute käsitluses selged analüüsiühikud, millest lähtuvalt saab selgitada praktikate kujunemise protsesse. Peamine küsimus on, et mida mõiste „praktika“ meediateooria kontekstis meile pakub. Couldry (2004: 11) aluseks võttes võib öelda, et praktikateooria esitab meedia ja inimese suhte kohta kaks konkreetset küsimust: kuidas inimesed käituvad meediainfo tõttu ja mida inimesed ütlevad ning mõtlevad meediainfo tõttu? Nendele küsimustele püüabki see töö elektritarvija valiku näitel vastuseid leida.

Couldry (2004: 14) ütleb, et meediapraktikad on teiste praktikatega põimunud ja oletab, et meedia mängib nii-öelda praktikate istutajate rolli läbi „autoriteetse“ info, mida seal esitatakse, sest meedia kajastab elulisi praktikaid ja praktikuid, mistõttu omab otsest mõju nende defineerimisele ja seeläbi avaliku arvamuse kujunemisele. Küsimus on, et kus ja kelle jaoks see istutamine toimib ning millised on selle tagajärjed. Käesolev töö vaatleb samu küsimusi lähemalt. Selleks on kaardistatud intervjuudes enne uuringu algust respondentide teadmised ja siis vaadeldud nende täienemist enne elektrituru avanemist ning juba avatud turu situatsioonis. Selleks, et lähemalt näha millist mõju on meediainfo uuritavatele omanud, on intervjuudest ja päevikutest saadud infot põhjalikumalt analüüsitud. Kuigi meedia roll praktikute otsustes ei ole alati selge, siis vaatamata sellele saab teha mingisuguseid järeldusi.

Oma töös püüan praktikateoreetikute käsitlest inspireerituna teha läbi konkreetse juhtumi baasil praktikapõhise meediakasutuse analüüsi. Kuna meediapraktikate puhul ei ole välja pakutud konkreetset analüüsi skeemi, on empiirilisel analüüsil lähtunud üldistest käsitlestest praktika elementide kohta.

1.2. Praktika elemendid analüüsiühikutena

Selles peatükis vaatlen lähemalt enda analüüsi aluseks olevaid praktikates sisalduvaid elemente kui analüüsiühikuid, mille kaudu on võimalik kaardistada uute teadmiste, arusaamade ja oskuste omandamist mikrotasandil ja seeläbi näha, mida inimesed mõtleavad ning kuidas käituvad meediainfost mõjutatuna.

Swidler (2001: 74) märgib, et praktikateooria eesmärk meediateooria kontekstis on asendada nii-öelda vana kultuurianalüüs, mis käsitleb ideid ja tähendusi, teistsuguse analüüsiga kultuurist, mis käsitleb kahte tüüpi avalikult jälgitavaid protsesse: esiteks, praktikat ise ja teiseks diskursust, mis Swidleri (2001) sõnul pole antud kontekstis see, mida kõik räägivad, vaid pigem tähenduste süsteem, mis laseb üldse midagi käsitleda. Eriti rõhutab Swidler (2001) rutiinseid, automaatseid ja teadvustamata praktikaid. Coludry (2004: 11) meelest võib vaielda Swidleri (2001) peamise rõhuasetuse üle rutiinsetele praktikatele ja sõna „süsteem“ kasutamist diskursuse iseloomustamisel (parem oleks viidata sellele hoopis kui järjestamise või korrastamise põhimõtetele). Ka antud töö kontekstis võib Couldry (2004) eelneva väite põhjal öelda, et rutiinsete teadvustamata praktikate jälgimine ei ole eesmärk omaette, kuivõrd neid üldse on võimalik jälgida, ning Swidleri (2001) tähenduste süsteemi võib siinkohal lihtsamini selgitada praktika elementide kaudu, mida saab mingit moodi, nagu ka Coludry (2004) ütleb, korrastada või järjestada.

Gram-Hanssen (2010: 64) väidab, et praktikad on koordineeritud olem ütlemistest ja tegudest, mida hoiavad koos mitmed elemendid. Praktikateoreetikud on pakkunud erinevaid viise praktikate elementide eristamiseks, kuid vaatlen lähemalt Warde-i (2005), Reckwitz-i (2002), Schatzki (2002), Gram-Hansseni (2010), Shove-i ja Pantzari (2005) käsitlusi, sest töö empiiriline analüüs rakendab kõigi nende sünteesi.

Warde-i (2005) käsitus praktika elementidest on sarnane Schatzki (2002) omaga. Kui Schatzkil on arusaamad (praktilised ja üldised), reeglid ja teleo-afektiivsed struktuurid (sisaldab projekte, ülesandeid, eesmärgi, uskumusi, emotsioone ja tujusid), siis Warde-il on arusaamad, protseduurid, seosed (tähtsused) ja tarvitavad asjad.

Reckwitz (2002: 252) teooria praktikatest koosneb rohkematest osadest: kehast, vaimust, agendist, struktuurist, teadmistest-diskursusest ja asjadest. Teadmine-diskursus on Reckwitzi (2002) jaoks maailma mõistmine. Samuti kätkevad keha ja vaim rutiniseeritud arusaama maailmast ja millegi ihaldamist ning teadmist kuidas midagi teha (*Ibid.*). Reckwitzi (2002) jaoks on vaja objekte, et viia läbi mingeid kehalisi või vaimseid tegevusi ning praktikate jaoks on vaja tihtilugu kindlaid objekte. Struktuuri all mõtleb ta rutiini, mis seob kõik need elemendid kokku ja agendid on kehad ja vaimud (mõistused), mis neid erinevaid praktikaid läbi viivad.

Gram-Hansseni (2010: 67) käsitluses on praktika elementideks oskusteave ja kehalised harjumused (käsitleb neid koos), institutsionaliseeritud teadmised, tegevused-seotused ja tehnoloogiad. Tuleb märkida, et ta eristab kahte tüüpi teadmisi: oskusteave-kehalised harjumused ja institutsionaalsed teadmised. Oskusteave-kehalised harjumused on juba juurdunud teadmised-harjumused mingis praktikaolukorras käitumiseks ning institutsionaalsed teadmised on tema mõistes juhised ja reeglid kuidas mingisuguseid praktikaid läbi viia. Tegevused ja seosed on sarnaselt mõistetavad nagu Warde-i protseduurid ja seosed. Erinevalt Reckwitzist (2002), kes uurib objekte, uurib Gram-Hanssen (2010) tehnoloogiaid, mis hoiavad praktikaid koos.

Kõige lihtsam käsitus praktika elementidest on ilmselt Shove-il ja Pantzaril (2005: 57), kes kasutavad ainult kolme elementi: pädevused, tähtsused ja asjad. Pädevuse all mõtlevad nad eelkõige kehalisi oskusi. Tähtsuste all võib mõista vaimseid protsesse üldisemalt - tähtsuste loomist ja mõnes mõttes läbi selle ka seoseid.

Töös kasutan nelja peamist praktika elementi: teadmised, arusaamad, oskused ja protseduurid, mis on osalt laenu eelnevatelt autoritelt. Vaatleme neid lähemalt elektriostu praktika kontekstis:

- **Teadmised**

Teadmistena võib antud töös käsitleda infot, mis saadakse ümbritsevast keskkonnast. Olgu selleks info, mis saadakse suhtlemisel teiste inimestega või see, mida levitab massimeedia elektrituru avanemise kohta. Teadmised on võetud Reckwitz (2002) teooriast ning sarnaselt tema käsitlusega tähendavad teadmised ka siin tihtilugu, kuid mitte alati, juba millegi mõistmist ning seetõttu on teadmised ja arusaamasid kohati raske eristada. Näiteks see, et elekter läheb turu avanemisega kallimaks on teadmine, kuid ka mõistmine (arusaam), et sellest pole pääsu ning sellega tuleb leppida. Iseküsimus on see, kas mõistetakse lõpuni elektrikallinemise põhjuseid. Teine näide teadmisest, milles ei sisaldu mõistmist, on info sellest, et elektripaketi sõlmimata jätmisel rakendub üldteenus, mis on lepinguta elekter, aga jääb arusaamatuks sellise elektriostu praktika selgem mõte, kuigi tehniline teadmine sellest on olemas.

- **Arusaamad**

Arusaamade kujunemiseks on vaja teadmisi, millest arendatakse välja midagi, mida Reckwitz (2002: 251) kutsub maailmast arusaamiseks. Antud kontekstis on see avatud elektrituru kohta käiva info enda jaoks mõtestamine ja selgitamine. Arusaamad on konkreetsemalt nii Warde-i (2005) kui Schatzki (2002) teoorias, kuid viimane eristab praktilisemad ning üldisemad arusaamasid, mida on kasutatud ka käesoleva töö analüüsi osas. Gram-Hansseni (2010) vastes Schatzki (2002) praktilisele ja üldistele arusaamadele võiksid olla oskusteave ja seosed. Üldisi arusaamasid käsitlevad sisuliselt ka Shove ja Pantzar (2005), kes räägivad tähendustest, lisaks arusaamadele on ka Warde-i (2005) elementide hulgas tähedused-seosed, mis sellisel kujul on tööst välja jäetud, kuna empiirilisel oli neid raske eristada, neid aga võib vaadelda sillana, mis ühendab erinevaid praktika elemente üksteisega. Näiteks kui on tekkinud arusaam, et on vaja valida elektripakett, siis luuakse seos sellega, et tuleb omandada oskus selle valimiseks.

Üldisemad arusaamad ja praktilisemad arusaamad Schatzki (2002) järgi sobivad analüüsiühikutena paremini, sest on empiiriale lähemal kui teiste teoreetikute modifikatsioonid nendest. Üldiste arusaamadena võib käsitleda näiteks uuritavate arvamusid elektrituru avamise kasulikkusest ja selle teostusest. Praktilised arusaamad

kirjeldavad konkreetsemalt paketivalikuga seotuid mõttekäike ja nende järeldusi - näiteks seda, et paketi valimisega ei tasu kiirustada, sest hinnad võivad langeda ning ka seda, millisena ennast kui tarbijat nähakse (kui palju elektrit tarbitakse, millised on materiaalsed võimalused jne.)

- **Oskused**

Lisades Gram-Hansseni (2010) oskusteabele Shove-i ja Pantzari (2005) pädevuse ja kompetentsi, siis saame oskused, mille olen mõistena ise sisse toonud. Oskused on midagi, mis tekivad läbi teadmiste ja arusaamade. Antud uuringus on teadmiste ja arusaamade kaudu omandatud oskused need, mis aitavad uuritavatel langetada otsuseid elektripaketi tegemise või tegemata jätmiseks, näiteks oskus valida endale sobiv edasimüüja, elektripakett või üldse loobuda lepingust ja minna kaasa üldteenusega.

Kuigi teadmised, praktilised arusaamad ja oskused on küllaltki põimunud ja seotud, saab nendest siiski selgemalt eristada üldisemaid arusaamasid, mis mõnedel juhtudel vaatamata teadmiste, praktiliste arusaamade ja oskuste muutumisele jäävad samaks ning on inertsemad. Näiteks kui muutuvad praktiline arusaam ja oskus sellest, et üldteenuse kasutamine pole majanduslikult enam mõistlik ning nähakse soodsamat võimalust börsihinnaga elektripaketis, siis üldine arusaam ebaõiglasest turusituatsioonist, mis kurnab inimesi, kandub ikkagi edasi, kuigi on juba hakatud kasutama senisest odavama hinnaga varianti (paketti).

- **Protseduurid**

Protseduurid on laenatud Warde-i (2005) käsitlusest ning neid tuleks mõista kui tegemisi. Eelmise punkti mõtet edasi arendades on vaja oskuse saamiseks rakendada protseduur teadmiste omandamiseks. Näiteks võib protseduuriks olla erinevate pakkujate internetilehekülgedega tutvumine. Ka võib öelda vastupidi - mingi protseduuri tegemiseks on vaja oskusi selle läbi viimiseks. Näiteks selleks, et teha endale elektripaketti, on vaja omada praktilisi teadmisi enda tarbimisest ning seeläbi oskust otsida endale sobiv lahendus – protseduur läbi viia. Reckwitz (2002: 252) ütleb, et praktika läbiviimiseks on väga tihti vaja mingit kindlat asja kasutada mingil kindlal

moel. Asjadena võib selleks kontekstis näha nii internetilehekülgi kui ka arvutit ja internetti kui vajalikke eeldusi (asju) protseduuri teostamiseks. Protseduurid ja asjad on antud töös põimunud ning asju eraldi analüüsi osas ei vaadelda.

1.3. Praktikate muutumine

Shove ja Pantzar (2005) arvavad, et muutused praktikas sõltuvad väljakujunenud ja uute elementide lõimumisest, millel on ka selle töö kontekstis tähtis roll, sest meediainfo enne elektrituru avanemist kommuunikeerib muutusi paljuski läbi selle, et mis võrreldes vana praktikaga muutub ja mis jääb samaks. Antud peatükis vaadeldakse kõigepealt konkreetsemalt vana elektriostu praktikat ning siis käsitletakse muutusi.

Eesti Energia oli varem eratarbija jaoks ainuke pakkuja turul ja nii öö- kui päevatariifi hind oli fikseeritud, mistõttu aktiivseid praktikaid elektriostu praktika sees pidi rakendama minimaalselt kui üldse, kuna vana elektriostupraktikat vaadeldes oli valikuid küllaltki vähe ning mõnedel juhtudel neid üldse polnudki. Näiteks oli majaomanikul võimalus otsustada, kas võtta endale ühetariifne või kahetariifne Eesti Energia pakett. Selleks pidi majaomanik teadma, kas ja millisel määral ta öösiti, peale kella ühteteist, elektrienergiat tarbib. See tähendab, et kui elektritarbimine oli väga väike või olematu, siis polnud tal enda paketti öist tariifi niisama mõtet võtta, sest selle eest lisandus abonomentmaks. Isegi juhul kui öösel elektrit tarbiti ja pakett oli ühetariifne, arvestati talle elektrit päevase tariifi alusel.

Majaomanik ei saanud seda valikut teha juhul kui tema eramule oli paigaldatud ühetariifne elektriarvesti. Sellist valikut ei saanud otseselt teha ka enamik eratarbijatest-korteriomanikke, sest selle otsuse teeb tavaliselt korteriühistu ning on levinud praktika, et enamik kortermajadest on varustatud kahetariifse elektriga. Selliselt käsitletuna oli varem vaja ainult majaomanikel, kellel oli kahetariifne arvesti, teada sellisest võimalusest elektrit osta, omada arusaama oma tarbimisest ning oskust rakendada need teadmised ja arusaamad endale sobiva paketi valimiseks.

Nüüdsest on eratarbijal võimalik valida endale edasimüüja, elektripakett või üldteenus. Edasimüüjaid on turul hetkel kümme. Kõigil on erinevad paketid nii hinnakujunduse poolest (börsihinnaga paketid, fikseeritud hinnaga paketid, osaliselt muutuva hinnaga paketid) kui ka lepingutingimuste osas (trahvid lepingust loobumisel, ühekuuline ettemaks, lepingu pikkus jne.). Valik tuleb langetada edasimüüja ja paketi osas või võtta üldteenus, mis tähendab lepinguta elektrit, mis tagatakse kohaliku tarnija poolt börsihinnaga ja millele lisandub konkurentsiameti poolt kehtestatud kasumimarginaal. Müüjat saab vahetada iga kuu. Uus leping tuleb sõlmida vähemalt 21 päeva enne selle jõustumise alguspäeva.

Ka edaspidi on eristatud öine ja päevane tariif, mis on pakettide sisus eraldi välja toodud, mistõttu kehtib tarbitava mahu ajalise hindamise ja jälgimise protseduur neile kellel on kahetaarifne elektriarvesti edasi, et osata endale valida vajalike tariifidega pakett. Kuigi ühtlase tarbimisharjumuse korral on mahu hindamise protseduur selles kontekstis ilmselt harva esinev ettevõtmine. Lisaks valikutele lasub nii vana kui ka uue praktika sees osadel majapidamistel elektrinäidu teatamise kohustus, sest Eestis on veel palju hooneid, millel puudub elektrienergia kaug-lugeja. Muutmatute osadena säilivad veel võrgutasud (ka nende hind tõusis) ja lisatasud roheline energia eest. Kui vana praktika kohaselt ei pidanud igakuiselt rakendama praktikaid (v.a. elektrinäidu teatamise kohustus) selle sees, et elekter jõuaks majapidamisse, siis nüüd on see võimalus, mitte kohustus, erinevate elektritarnijate ja pakettide vahel valimise näol tarbijatele antud.

Halkieri ja Roskilde (2011: 4) meelest võib tarbimise kui praktika jagada praktiliseks tegevuseks ja selle representatsioonideks. Elektrituru avanemine on institutsionaalne vahelesekkumine elektriostjate tarbimisrutiini ning seda demonstreerib hästi tõsiasi, et senise tegevuse või pigem tegevusetuse reprodutseerimine ei ole uutes oludes enam tõhus, mitte võimatu, ja on vaja omandada lisaks uusi praktikaelemente ning nende baasil järk-järgult kujundada uued rutiinid, sest turg annab võimaluse pakette muuta ning paketid on hindade osas periooditi erineva tõhususega, mistõttu on valikud mingisuguse regulaarsusega pidevalt tarbijate jaoks päevakorras.

Shove (Shove et al 2012) märgib, et uue praktika tekkimiseks peab olema võimalus siduda seda juba olemasolevate elementidega. Avatud elektrituru kontekstis on valikuvõimalusi eratarbijal oluliselt rohkem, kuid nagu ka eelnevalt kirjeldatud, siis praktika jääb osade

elementide poolest samaks, sest näiteks enda tarbimise ja tehniliste võimaluste tundmine oli juba eelpool kirjeldatud põhjustel ka varajasemalt tähtis.

Tabel 1. Vana ja uus praktika elemenditi.

	VANA PRAKTIKA	UUS PRAKTIKA
Teadmised/arusaamad	<ul style="list-style-type: none"> • Enda tarbimine • Tehnilised võimalused (elektriarvesti) • Paketid (tariifide osas) 	<ul style="list-style-type: none"> • Enda tarbimine • Tehnilised võimalused (elektriarvesti) • Tarnijad • Pakettide sisu või üldteenus • Lepingutingimused
Oskused/protseduurid	<ul style="list-style-type: none"> • Elektrinäidu teatamine • Tarbimise jälgimine • Paketi valimine (tariifide osas) 	<ul style="list-style-type: none"> • Elektrinäidu teatamine • Tarbimise jälgimine • Turu jälgimine • Tarnija ja paketi valimine (hind, tariifid, tingimused)

Shove (Shove et al 2012) ütleb, et uute seoste loomisega kaasneb peaaegu alati ka eelnevate seoste konfigureerimine ning uute praktikate tekkimine võib isegi sõltuda vanade elementide muutmisest. Konkreetsem muutus, mis on seotud meediaga on asjaolu, et tekib meedia jälgimise rutiin - inimesed vaatavad teleasaateid, kuulavad raadiot, loevad lehti ja koguvad internetist infot, et saada aru, millised on uue praktika osad ning hakata seda kõike mõistma. Võib Shove-i (Shove et al 2012) järgi öelda, et kui varem tuli erinevatel põhjustel ainult enda tarbimist jälgida, siis nüüd on vaja siduda see turu jälgimisega, et nende kahe koosmõjul langetada majanduslikult kasulikke otsuseid tarnijate ja pakettide osas.

Enne elektrituru avanemist ning ka selle aasta esimestel kuudel on avatud turuga seonduvat infot meedias väga palju ringelnud. Peamiselt on olnud teemaks erinevat tüüpi pakettide hinnad, mis elektriostjate kui praktikute jaoks on olnud kõige tähtsam küsimus, sest muutus on toonud endaga kaasa kõrgemad hinnad, kuid andnud ka võimaluse teha valikuid, millest osad on hindade osas paremad ja teised halvemad. Teemat käsitletakse ka üldisemalt. Arutatakse elektrituru avamise põhjuste ning turu tõhususe üle.

Tekib küsimus, et milline roll on meedial olnud info edastajana ning diskursuse määratlejana. Töös vaadeldakse ja analüüsitakse, kuidas muutuvad eratarbijate teadmised, oskused ja

arusaamad elektrituru avanemise ja sellega seotud uute elektriostu tingimuste ning üldisemate põhimõtete kohta ja kuidas tõlgendatakse ning rakendatakse sellesisulist meediasisu oma teadmiste, oskuste ja arusaamade muutmisel.

2. UURIMISKÜSIMUSED

Antud töö eesmärgiks on kaardistada eratarbijate teadmised ja arusaamad elektrituru avanemisest ning infokasutuse praktikaid: infoallikate valik, info tõlgendamine ja põimimine erinevate majanduslike ja muude praktikatega. Vaadeldakse, kuidas massimeediat kasutatakse majandusliku otsuse langetamisel (elektripaketi valikul).

Lähtuvalt sellest on püstitatud ka uurimisküsimused:

1. Kuidas muutuvad eratarbijate teadmised, oskused ja arusaamad elektrituru avanemise ja sellega seotud uute elektriostu tingimuste ning põhimõtete kohta perioodil 19.november 2012 kuni 27. märts 2013?
  - 1.1. Kuidas on kulgenud uute teadmiste ja oskuste omandamine? Millised tegurid (sh. meediast saadud teave) on uute oskuste omandamise protsessi aeglustanud ja mis kiirendanud? Millised tegurid (sh. meediast saadud teave) on uute oskuste omandamise protsessi muutnud keerukamaks, mis on seda lihtsustanud?
  - 1.2. Milliseid teadmisi, arusaamu ja oskusi rakendatakse elektripaketi valikul ja valiku muutmisel?
  - 1.3. Kuidas eratarbijad kirjeldavad end kui praktikuid elektripaketi valikul?
  - 1.4. Millised uued protseduurid on kujunenud ja kujunemas ?
2. Kuidas tõlgendatakse ning rakendatakse asjakohast meediasisu oma teadmiste, oskuste ja arusaamade muutmisel?
  - 2.1. Kuidas kasutatakse meediasisu oskuste, teadmiste ja protseduuride omandamisel?
  - 2.2. Kuidas rakendatakse meediasisu üldisemate arusaamade kujundamisel?
  - 2.3. Kuidas isiklik kohanemine suhestub üldiste arusaamadega?

3.METODOLOOGIA JA VALIM

Käesolevas peatükis tutvustatakse uurimustöö empiirilise materjali analüüsimisel kasutatud uurimismeetodeid ja printsiipe. Ühtlasi antakse ülevaade valimist ja selle koostamise põhimõtetest.

3.1. Uurimismeetodid

Antud bakalaureusetöös on rakendatud kvalitatiivseid uurimismeetodeid lähtuvalt uuringu iseloomust ja uurimusküsimustest, millele on vaja leida vastus. Kvalitatiivne lähenemine seisnes päeviku-uuringust saadud vabas vormis infotarbimist puudutavate sissekannete analüüsimises ning respondentide intervjueerimises enne 1. jaanuari 2013, mil elektriturg avanes ning uuesti juba avatud turu situatsioonis. Nii vaatlusandmeid kui individuaalsete intervjuude andmeid võib vaadelda kui sotsiaalse tegutseja esinemisi erinevates kontekstides (Halkier & Roskilde 2011: 9).

3.1.1. Päeviku-uuring

Uuringus osalejad täitsid uurija poolt kätte antud meediatarbimise päevikuid esimesel uurimisperioodil 19. novembrist kuni 9. detsembrini 2012 ning teisel uurimisperioodil 18. veebruarist kuni 17. märtsini 2013.

Päeviku eesmärgiks oli teada saada, millist infot uuritavad tarbivad, kust nad seda saavad ning kuidas see muudab nende arusaamasid elektrituru avanemisest ning mõjutab praktikaid. Intervjueeritavad pidid päevikut täitma igapäevaselt ning märkima sinna üles, millisest kanalist nad elektrituruga seonduvat infot said, kes oli kõneisikuks (kõneisikuteks) ning mis

oli sõnumi sisu. Ühtlasi oli päevikus iga päeva tabeli alla jäetud ruumi uuritavatele oma mõtete kirjapanekuks.

Uurimuses otsustasin kasutada päeviku-uuringu meetodit, sest see võimaldas saada paremat ülevaadet uuritavate meediatarbimise harjumustest lisaks ülal mainitud intervjuudele. Samuti andis see parema võimaluse kaardistada elektriturgu puudutava info mõjuulatusest uuritavate seisukohtadele ning näha emotsioone.

Kaks uuritavat täitsid päevikuid elektrooniliselt ja ülejäänud päevikud olid sarnaselt elektroonilisele versioonile paberile valmis kujul prinditud ning neid täideti käsitsi. Päevikute elektroonilised versioonid on töö lõppu lisatud (Lisa 1. Päeviku-uuring november-detsember ja lisa 2. Päeviku-uuring veebruar-märts).

3.1.2. Standardiseerimata intervjuu

Viidi läbi standardiseerimata süvaintervjuud kvalitatiivse materjali kogumiseks enne päeviku-uuringu algust 2012. aasta novembris ning pärast teise päeviku-uuringu lõppu 2013. aasta märtsis. Intervjuusid kasutasin selleks, et paremini uuritavaid uuringu jaoks avada. Laherand (2008) märgib, siis intervjuu annab infot selle kohta, mida inimene mõtleb. Intervjuud olid suulised ning semistruktureeritud. Kokku oli kümme intervjuud viie inimesega ning nende ligikaudseks pikkuseks oli 40 minutit. Intervjuud salvestati diktofonile. Intervjuude transkriptsioonid ning kavad on samuti töö lõppu lisatud (Lisa 3. Transkriptsioonid 1, lisa 4. Transkriptsioonid 2, lisa 5. Intervjuu kava 1 ja lisa 6. Intervjuu kava 2).

3.2. Informantide iseloomustus

Analüüsiks sobivate isikute valimisel lähtusin mitmest aspektist, mis võivad mõjutada nende elektritarbimise ja paketiavaliku praktikaid: a) vanus, b) leibkonna suurus (elektritarbijate arv), c) majapidamise suurus ja tüüp (maja, korter), d) elukoht (linn, alev, küla), e) majanduslik järg. Valiku tegemisel oli tähtis, et antud tunnused oleks informanditi võimalikult erinevad, et saada objektiivsem pilt töö tulemustest. Lisaks oli respondendi valikul tähtis see, et just tema

on see isik, kes leibkonnas arveid maksab, omab sissetulekuid ning langetab sedasorti otsuseid nagu elektrienergia tarnija ning paketi valik. Meediatarbimise harjumusi ma valiku tegemisel ei arvestanud, kuigi saab oletada, et näiteks vanus võib mingil määral avaldada mõju nii meediatarbimise kui ka elektritarbimise praktikatele.

Informandid olid minu tuttavad või nende lähikondlased. Valimi moodustamisele ei eelnenud teadmiste kontrolli ega filterküsimustikku, kuna ei soovitud informante mõjutada, arvestades seda, et päevikute täitmine seda paratamatult mingil määral teeb.

Informantidest kolm olid naised ning kaks mehed. Samuti olid kaks viiest uuritavast pensionärid, kellest üks tegi juhutöid. Ülejäänud kolm olid aktiivselt töötavad inimesed, kellest ühel oli osalus oma tööandja firmas. Neli inimest olid rahvuselt eestlased, üks venelane, kes küll kõneles heal tasemel eesti keelt, kuid vene keel emakeelena võis mõjutada tema eestikeelsetest meediatekstidest aru saamist. All tabelis on informantide kui elektri-ja meediatarbijate iseloomustus. Viimane tulp, mis näitab sissetulekuid, on arvutatud ühe inimese kohta peres, mis tähendab, et pere tegelik sissetulek on jagatud pereliikmete arvuga. Sellise esitamisi viisi kasuks on otsustatud, et näidata kui palju raha on pere eelarves ühe inimese jaoks ning anda seeläbi selgem pilt erinevate uuritavate võimalustest.

Tabel 2. Informantide iseloomustus.

Kood	Vanus	Pere suurus	Elamispiind	Elukoht	Sissetulek
VASTAJA 1	50 a	3	maja	Tallinn	1116 eurot
VASTAJA 2	75 a	1	maja	Kuusalu	465 eurot
VASTAJA 3	43 a	5	maja	Viimsi	520 eurot
VASTAJA 4	65 a	2	korter	Tallinn	325 eurot
VASTAJA 5	25 a	2	korter	Tallinn	1650 eurot

Tabel 3. Tarbitavad meediakanalid.

	V1	V2	V3	V4	V5
TELEVISIOON	ETV	ETV	ETV	ETV Kanal 2	ETV Kanal 2
RAADIO	Kuku	Kuku Star FM Vikerraadio	Kuku Star FM	Raadio 2	
AJALEHT	Postimees Pirita Leht	Maaleht Postimees	Eesti Päevaleht Äripäev Võrumaa Teataja	Maaleht Õhtuleht Eesti Päevaleht	Äripäev Õhtuleht
INTERNET	Delfi		Delfi E24 220elekter.ee avatud2013.ee	Maaleht Delfi energiaturg.ee	Delfi

VASTAJA 1 on pereema, kes elab koos abikaasaga ning täiskasvanud pojaga. Nad omavad keskmise suurusega maja Tallinna äärelinnas. Kõik kolm käivad tööl ning omavad sissetulekuid ja panustavad pere eelarvesse. Uuritav loeb igapäevaselt Postimeest ning kuulab enamasti Vikerraadiot. Telekanalitest vaatab ta peamiselt ETV-d ning sealset uudistesaadet „Aktuaalne kaamera“ ning hommikuprogrammi „Terevisioon“.

VASTAJA 2 on meessoost pensionär, kes elab Tallinnast väljas Kuusalus, kus tal on keskmise suurusega maja, mida ta üksi ülal peab. Lisaks pensionile omab ta ka muid sissetulekuid. Uuritav loeb Maalehte ning vaatab peamiselt ETV-d ning Kanal 2-te. Peamiselt on ta huvitatud sealsetest uudistemagasinidest ning vahel vaatab ka vestlussaadet „Foorum“.

VASTAJA 3 on pereisa, kes elab koos abikaasa ja kolme lapsega Tallinnast väljas Viimsis ning omab keskmisest suuremat maja. Tema on ainuke inimene peres, kes omab sissetulekuid. Töötab enda osalusega ettevõttes. Lehti loeb ebaregulaarselt ning seda, mida kätte juhtub, aga enamasti Äripäeva, mis on tööle tellitud. Kuna uuritav veedab palju aega autos, siis kuulab ta palju raadiot ning tema lemmikuks on Kukuraadio, mis meeldib just sellepärast, sest seal on palju päevakajalisi arutlevaid saateid. Telekanalitest vaatab ETV-d ja sealseid vestlussaateid ning lisaks veel hommikuprogrammi „Terevisioon“.

VASTAJA 4 on naissoost pensionär, kes elab Tallinnas koos elukaaslasega väikses korteris, mida nad kahekesi oma pensionitest üleval peavad. Muud sissetulekud neil puuduvad. Lehtedest loeb ta peamiselt Maalehte kuid vahel ka Õhtulehe veebiväljaannet. Telekanalitest

vaatab ETV-d, Kanal 2-te ja TV 3-e. Saadetest „Ringvaadet“ ja „Terevisiooni“ ning uudisemagazine „Aktuaalne kaamera“ ETV-st ja „Reporterit“ Kanal 2-st.

VASTAJA 5 on noor naine, kes elab koos elukaaslasega Tallinnas keskmise suurusega korteris, mida ühiselt omatakse ja ülal peetakse. Mõlemad on rahvuselt venelased. Uuritav vaatab kõiki Eesti kanaleid ja ka Pervõij Baltiiskii Kanall'i. Raadiost kuulab ta enda sõnutsi ainult muusikat ning lehtedest loeb ta Äripäeva ja Den za Dnjom-i. Äripäev käib tal töö juures ning lisaks loeb ta ka selle veebiväljaannet.

Analüüsi lihtsuse huvides koondan viis kõnealust uuritavat kohati kolmeks praktikutüübiks, et vaadelda nende teadmisi ja oskusi seoses avatud elektrituruga uuringu esimesel perioodil, 19. november - 9. detsember 2012 ning teisel perioodil, 18. veebruar - 27. märts 2013.

Esimese praktikutüübi moodustavad VASTAJA, VASTAJA 4 ja VASTAJA 5, kes otsustasid uurimuse esimesel perioodi lõpuks üldteenuse kasuks. Need kolm informanti otsustasid sarnaselt, et soovivad näha reaalseid tulemusi juba avatud elektrituru situatsioonis, kuna enne turu avanemist oli palju segast infot, mille põhjal nad otsuseid ei tahtnud langetada. Teise praktikutüübi moodustab VASTAJA 2, kes võttis Eesti Energia 6-kuulise fikseeritud hinnaga paketi, kuna soovis kindlust hindade ning lepingupartneri osas ning kolmanda praktikutüübi VASTAJA 3, kes sõlmis 220 Energiaga börsihinnaga lepingu, sest kuulis usaldusväärselt sõbralt, et see on parim valik sellel talvel vähemalt. Praktikutüüpide jaotamise aluseks on võetud ainult uuritavate seos paketi omamise või üldteenuse kasutamisega avatud elektriturule sisenemisel, enne 2013. aasta 1. jaanuari. Praktikutüübi tunnus on hilisema analüüsi käigus kujunenud ja ei olnud respondentide valiku kriteeriumiks.

Tabelites ja tsitaatide juures kasutan ma praktikutüübi lühendit P1, P2, P3. Osades tabelites kasutatakse vastajate lühendeid V1, V2, V3, V4 ja V5. Tsitaatides ja tekstis on need pikemalt välja toodud koos praktikutüübi ja peamiste tunnusega: VASTAJA 1 (50a, naine, maja, P1), VASTAJA 2 (75a, mees, maja, P2), VASTAJA 3 (43a, mees, maja, P3), VASTAJA 4 (65a, naine, korter, P1) ja VASTAJA 5 (25a, naine, korter, P1). Kui üks ja sama uuritav esineb ühes lõigus kaks või enam korda, siis praktikutüüp ja peamised tunnused on ära märgitud vaid esimesel puhul. Uuritavate päeviku-uuringutest saadud infoallikatele pole täpsemalt viidatud, sest originaalallikaid ei olnud võimalik leida.

3.3. Meetodi kriitika

Meetodi kriitikana võib öelda, et päevikut ei täidetud igapäevaselt. Kui autor uuris, millest oli see tingitud, vastati, et tollel päeval ei puutunud sedasorti informatsiooniga lihtsalt kokku. Ühtlasi lõppes päevikute täitmine uuringus märgitud ajast enamasti varem, kuna ilmselt tekkis uuritavatel motivatsioonipuudus etappide lõpupoole. Kindlasti oli päeviku-uuring sekkumine uuritavate igapäevarutiini ning selles uurimuses osalemine võis uuritavaid ajendada pöörama keskmisest enam tähelepanu vastavasisulistele teadetele ning süüvima põhjalikumalt avaneva elektrituru temaatikasse. Ühtlasi võisid respondendid intervjuudes etendada mingisuguseid rolle, et jätta varjatud põhjustel mingisugust muljet. Ka valimi suurus ei võimalda antud tööst saadud tulemusi üldiselt laiendada ning midagi põhjalikumalt järelada.

Samuti tuleb ära märkida, et emakeelena vene keelt kõnelev VASTAJA 5, kes täitis päevikuid elektrooniliselt, võis kasutada internetist uudiste kopeerimise meetodit uudiste sisu kirjeldavas päevikulahtris, lisades hiljem sinna juurde enda arvamuse. Selle põhjuseks võis olla nii keelebarjäär kui mugavus.

4. TULEMUSED

Antud peatüki eesmärk on anda ülevaade süvaintervjuude ja päeviku-uuringu käigus saadud andmetest vastavalt püstitatud uurimisküsimustele ning uuringu eesmärgile.

4.1. Eratarbijate asjaomased teadmised ja oskused detsembris 2012 ning märtsis 2013

Selles peatükis keskendutakse uuritavate uute oskuste õppimisele ja teadmiste omandamisele perioodil 2012. aasta novembrist kuni 2013. aasta märtsini. Vaadeldakse, mida on juurde õpitud ning milliseid teadmisi, arusaamu ja oskusi on rakendatud elektripaketi valiku tegemisel ja millised on uued omandatud ning omandamisel praktikad. Samuti käsitletakse uuritavate enesepositsioneerimist praktikutena elektripaketi valiku tegemisel.

4.1.1. Uute teadmiste ja oskuste õppimine

Kui antud analüüsi käigus käsitletakse informante ühiselt, kuna osade uuritavate praktikates ilmnes olulisi ühisosi, siis tulemuste analüüsil kasutakse kohati kolme põhilist praktikutüüpi, et muuta tulemuste esitamine hoomatavamaks. Esimese praktikutüübi P1-e moodustavad kolm algselt üldteenuse kasuks otsustanud uuritavat, P2-e fikseeritud paketi võtnud uuritav ning P3-e börsihinnaga paketi teinud respondent.

Uuringu alguseks olid kõik uuritavad teadlikud sellest, et uuest aastast avaneb elektriturg, mis toob suure tõenäosusega kaasa hinnatõusu ning senise praktika jätkamine ei ole vanal kujul enam võimalik. Oldi ka kursis sellega, et edaspidi on võimalik teha endale sobiva edasimüüjaga siduv leping. Võib öelda, et pea kõik olid psühholoogiliselt valmis selleks, et elekter läheb kallimaks ja leping tuleb teha.

/.../ tean, et elektri hind tõuseb 30 protsenti, aga ma ei ole lähemalt veel asjasse süüvinud. Põhimõtteliselt tuleks mul sõlmida uus leping ja vaadata, kes pakub mulle paremaid hinnatingimusi. (50a, naine, maja, P1)

Oli ka neid kelle jaoks valitses segadus, kas hind tõuseb või langeb. Võrgutasude kallinemisest lisaks elektrienergia hinnale oli kuulnud vaid üks pensionär, mistõttu ei osanud enamik näha selle osatähtsust lõpliku arve kujunemisel. Lisaks lepingu sidumise võimalusele teati ka seda, et kui lepingut ei vali, siis elektrit saab ikkagi edasi, kuid üldteenusese iseloomu lõpuni ei mõistetud.

/.../ kui sa ka ei sõlmi uut lepingut, siis sa jääd (mõttepaus). Eesti Energiaga läheb automaatselt leping edasi. (50a, naine, maja, P1)

Tehnilisema külje pealt toodi teadmistena välja veel võimalus iga kuu soovi korral lepingupartnerit vahetada. Esines ka mõningaid selgeid väärarusaamasid seoses lepingute prooviperioodi pikkuse ja erinevate pakkujatega turul.

/.../ neid (pakkujaid) on vist viis tükki ja peab valima ühe nendest. Valima oma paketi /.../. On vist kuus kuud prooviperiood. (25a, naine, korter, P1)

Üldine veendumus kõikide uuritavate seas enne aastavahetust oli see, et kiirustada pole mõtet. Intervjuudest selgus, et samasisulist soovitusi oldi kuulnud ka teistelt allikatelt – näiteks televisioonist ja naabrinaiselt. Nii hiljem üldteenuse kasuks otsustanute kui ka börsipaketi valinud uuritava eesmärgiks oli oodata ja vaadata, et äkki enne aasta lõppu paiskavad edasimüüjad turule veel paremaid pakkumisi ning leida siis sealt vajadusel endale sobiv pakett. Sellest võiks järeldada, et põhiliseks valikukriteeriumiks sai kohe parim hind, lükates kõrvale muud tegurid nagu näiteks ettenägelik mugavus (kui pakkujad hakkavad teineteist vahetult enne turu avanemist üle trumpama, siis infot on rohkem ja on keerulisem seda kõike enda jaoks mõistetavaks teha, mistõttu oleks targem hakata aegsasti asjaga tegelema), ajakulu (palju lepingusõlmijaid viimasel päeval, mistõttu on internetikeskkonnad aeglased ja ootesaalid inimesi täis) ja võimalikud kaasnevad kahjud (viimaste päevade suures pakkumiste

laviinis võrreldakse ainult elektri hinda ja jäetakse lepingute sõlmimise-lõpetamisega seotud tingimuste paindlikkus või seonduvad kulud tähelepanu alt välja).

/.../ olen kuulnud, et enne novembri lõppu ei maksa üldse väga torkida, sest info muutub ja hinnad kõik muutuvad, et ma ootangi ära selle selginemise aja ja selle settimise aja /.../ tema (naabrinaine) rääkis ka, et ei tasu tormata nende lepingute sõlmimisega /.../ (50a, naine, maja, P1)

Hiljem üldteenuse kasuks otsustanud pensionär oli kuulnud ETV hommikuprogrammist „Terevisioon“, et esimeste pakkujatega pole mõtet ennast kohe siduda, sest tarbijate aktiivsuse tõustes vahetult enne 10. detsembrit, mis oli viimaseks kuupäevaks lepingute sõlmimisel, et saada 1. jaanuarist 2013 lepingulist elektrit, võivad edasimüüjad konkurentsi tihenedes hakata veel hindu langetama.

(„Terevisioonist“ kuuldu põhjal) Algul tulid kõik välja oma pakkumistega ja püüdsid näidata seda soodsamat poolt, aga nüüd ajaga langeb veelgi see, et need kes tegid selle kohe ära kaotasid sellega, sest nüüd võivad veel madalamate hindadega paketid tulla, sest nad ju kõik võitlevad klientide pärast. (65a, naine, korter, P1)

Sellest selgub, et meediainfo, vähemalt see, kuidas informandid seda kasutasid, õhutas viimase minutini ootama ja seekaudu survestas tegema lõpuks otsuseid kokkusurutud aja raamides, tõstes esile eeskätt ühe tunnuse – elektri hinna, mille põhjal õhutati pakkumisi võrdlema. Seeläbi konstrueeris meedia uue „normaalse“ praktika, mis lisaks põimus ka uuritavate enda sooviga uut ja aeganõudvat protseduuri kaugemale edasi lükata. Võib oletada, et nii tekkisid ka järjekorrad elektrimüüjate kontorites, umbes telefoniliinid ning ilmselt ka märkimisväärne hulk üldteenuse peale jääjaid, keda oli elektrituru avamise ajal kusagil 250 000 ringis (Ojakivi 2013).

Ootamise üheks põhjuseks oli ka hetkeline mugavus, mis ei pannud uuritavaid lisaks eelnevalt kirjeldatud hindade muutumise põhjusele veel otsuseid langetama. Fikseeritud paketi võtnud respondent viivitas otsusega vaid sellepärast, et ta ei viitsinud tol hetkel asjaga tegeleda, kuid jättis mulje, et valib kindlasti mõne paketi enne uut aastat.

Noh soovitatav on kusagilt kinni krahmata ja ennast nii-öelda möllida (naerab) /.../ Ma esialgu ikka mõtlen veel. Eks see pikalt aega ei võta. 9. detsembril vaatan ja mõtlen asjad üle. Ma lihtsalt pole seda asja (mõttepaus) jõudnud süvitsi mõelda selle peale. (75a, mees, maja, P2)

Üldisematest asjadest oldi teadlikud, kuid keegi polnud veel ühegi pakkumise sisusse enne esimese päeviku-uuringu algust süvenenud. Niipalju teati, et erinevate pakkujate vahed on väikesed, aga kuna asi oli uus ja segane, siis oodati olukorra selginemist, mis omakorda võis kujundada nii-öelda viimase hetke otsustamise praktika.

Ma ei taha kiirustada, aga siin on äkki veel neid „agaside“ peale nende leppetrahvide, mis võivad veel välja tulla. (43a, mees, maja, P3)

Nii üldteenuse kui börsipaketi teinud uuritavad olid kuulnud sellest, et näiteks Eesti Energia lepingutingimustega on segadusi, mis tegi nad samuti kiirustamisega ettevaatlikuks.

2012. aasta päeviku-uuringu perioodil täienesid uuritavate esialgsed teadmised ning oskused avatud elektrituru tehnilisemate teadmiste vallas. Meediast saadi teada erinevat täpsustavat informatsiooni oma eelnevatele teadmistele lisaks. Näiteks, et üldteenus võib olla üks kallimaid variante, kehtib 14-päevane prooviperiood pakettidele, on olemas börsihindadega paketid, fikseeritud hindadega paketid, kombineeritud paketid jne. Kinnistusid veel näiteks arusaamad, et hinnavahed pakkujate vahel on väikesed ja pakettides sisalduvad hinnad ei ole lõplikud, vaid edasimüüjad võivad veel neid enne aastavahetust muuta. Kuuldi veel uutest pakkujatest, pakettide sisust ja elektrihindade võrdlusportaalist Energiaturg.ee.

Alljärgnevas tabelis (Tabel 4) on täpsemini näha, millised olid uuritavate teadmised enne päeviku-uuringu algust ja mida omandati meedia kaudu selle käigus. VASTAJA 5 (25a, naine, korter, P1) täitis päevikut ilmselt pisut teistmoodi – kopeerides lihtsalt meediatekstide katkendeid (ilmselt soovimata end eestikeelsete ümberkirjutistega vaevama hakata) Seetõttu võib olla mulje, et tema teadmised pärinevad rohkem meediast, ekslik.

Tabelist (Tabel 4) torkab silma, et enne turu avanemist on küllaltki palju kattuvaid teadmisi informantide teadmistepagasis. Eristub vene keelt kõnelev VASTAJA 5, kellel teiste

uuritavatega kattuvaid teadmisi on vähem. Ilmneb ka see, et päeviku-uuringu põhjal kindlalt meediast saadud teadmisi on enamikel uuritavatel vähem kui intervjuu käigus välja tulnud teadmisi. Samas võib oletada, et ka need on mingis osas juba meediast eelnevalt ammutatud, kuid juba enda jaoks läbi töödeldud, teabevälja integreeritud ning teiste teadmistega segatud.

Tabel 4. Teadmised novembris ja detsembris (kursiivkirjas meediast saadud teadmised päeviku-uuringu käigus). Eraldi lahtrina on välja toodud teadmiste ühisosa.

	VARIEERUVAD TEADMISED VASTAJATI	ÜHISED TEADMISED TEISTE VASTAJATEGA
V1 (P1)	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Segadus lepingutingimustega osadel müüjatel</u> • <u>Üldteenus võib kallim tulla</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • Elekter läheb kallimaks • Enne aasta lõppu tuleb otsus teha • Tuleb leping sõlmida • Ei maksa kiirustada lepingu sõlmimisega • Võib tulla paremaid pakkumisi vahetult enne aasta lõppu • Lepingu sõlmimata jätmisel rakendub üldteenus • <u>Hinnavahe erinevate pakkujate ja pakettide vahel on minimaalne</u>
V2 (P2)	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Kehtib 14-päevane tühistamise aeg peale lepingu sõlmimist</u> • <u>Pakettides sisalduvaid hindu saab kaubelda</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • Elekter läheb kallimaks • Enne aasta lõppu tuleb otsus teha • Tuleb leping sõlmida • <u>Lepingu sõlmimata jätmisel rakendub üldteenus (arusaamatust tekitav)</u> • <u>Hinnavahe erinevate pakkujate ja pakettide vahel on minimaalne</u> • <u>Tõusevad võrgutasud</u>
V3 (P3)	<ul style="list-style-type: none"> • Avatud 2013 riiklik portaal • Segadus EE lepingutrahvidega • See talv on mõistlik teha börsihinnaga pakett • 220 Energia on üks odavaimaid pakkujaid • <u>EE pakutav pakett „Kindel“ on kallima hinnaga kui börsi senine keskmine hind</u> • <u>Üldteenuse hind selgub veebruari keskel, mil arvutatakse välja marginaalid, mis hinnale otsa liidetakse</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • Elekter läheb kallimaks • Enne aasta lõppu tuleb otsus teha • Hinnavahe erinevate pakkujate ja pakettide vahel on minimaalne • Tuleb leping sõlmida • Ei maksa kiirustada lepingu sõlmimisega • Võib tulla paremaid pakkumisi vahetult enne aasta lõppu
V4 (P1)	<ul style="list-style-type: none"> • Pakkujaid ja pakette saab iga kuu vajadusel muuta • <u>Portaalis Energiaturg.ee saab võrrelda erinevaid pakette</u> • <u>Fikseeritud hind võib tulla isegi kallim kui börsihind</u> • <u>Pakettides sisalduvaid hindu saab kaubelda</u> • <u>EE paketid- kindel, kombineeritud ja muutuv pakett</u> • <u>Elektrilevi klientidel on võimalik valida nelja peamise võrgutasuga paketi vahel</u> • <u>Eesti Energia tõstis elektri hinda kõikides fikseeritud hinnaga pakkumistes keskmiselt 0,1 senti võrra</u> • <u>Enamik on ka uuel aastal Eesti Energia kliendid</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • Elekter läheb kallimaks • Enne aasta lõppu tuleb otsus teha • Tuleb leping sõlmida • Hinnavahe erinevate pakkujate ja pakettide vahel on minimaalne • Võib tulla paremaid pakkumisi vahetult enne aasta lõppu • Tõusevad võrgutasud • <u>Lepingu sõlmimata jätmisel rakendub üldteenus</u>
V5 (P1)	<ul style="list-style-type: none"> • Hind võib odavamaks minna • <u>Avaneval elektriturul hakkavad eratarbijale elektrit pakkuma seitse ettevõtet</u> • <u>Lisaks elektrihinnale tasub võrrelda ka lepingu tähtaega, maksetingimusi, lepingu lõpetamise tingimusi, viivise ja leppetrahvi suurust, keskkonnasõbralikkust ja pakutavaid boonuseid</u> • <u>Börsihinna puhul pead olema valmis, et see talv saad odavamalt, aga järgmine talv võid saada palju kallimalt elektrit</u> • <u>EE kindlas paketis ei muutu elektri kilovatt-tunni hind lepingu kehtimise perioodil</u> • <u>Elektrumil ei ole kõige parem pakkumine</u> • <u>EE muudab tihti hindu</u> • <u>Kehtib 14-päevane tühistamise aeg peale lepingu sõlmimist</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • Tuleb leping sõlmida • Võib tulla paremaid pakkumisi vahetult enne aasta lõppu • <u>Lepingu sõlmimata jätmisel rakendub üldteenus</u>

Levinum praktika uuritavate seas oli viivitamine otsuse tegemisega, mida käsitlen nii teadmise kui ka kujunenud oskuse-praktikana. Seda olid enamik juba uuringu alguses ise mõelnud, kuid samasisulised sõnumid, mis kajastusid meedias lihtsustasid selle oskuse kinnistumist. Sellest tulenevalt võtsid kolm uuritavat üldteenuse, et näha reaalseid tulemusi juba avatud turu situatsioonis ning pimesi otsuseid mitte langetada. Samuti kiirendas selle oskuse kinnistumist meediast saadud info segadustest erinevate pakkujate lepingutingimuste ja hinnamuutustega.

Ma arvangi, et ma ei kiirusta ja ei lähe selle paanikaga kaasa. Vaatan, mis see üldteenus mulle toob ja mis seisus olen ma võrreldes nendega, kes sõlmisid lepingu. (50a, naine, maja, P1)

Fikseeritud paketi võtnud pensionär kasutas päeviku-uuringu jooksul aega, et otsuse langetamiseks meediast infot saada, kuid sõbra arvamus, et Eesti Energia on kindel Eesti ettevõtte pani teda mõneti samamoodi arvama. 5. detsembril luges ta Maalehest, et 27% majapidamistest on juba lepingu sõlminud ning mida päev lähemale 10. detsembrile, seda rohkem hakatakse neid tegema. Peale seda võttis ta ise Eesti Energiaga ühendust.

Täna helistasin Eesti Energiasse ja sealt tehti mulle korralikku müügitööd. Seletati mulle neid pakette ja asju. Mul on siuke tunne, et ega nende asjadel siis erilist vahet ei ole, lihtsalt formaalsused, aga kaldun arvama, et tasuks see asi Eesti Energiaga ära teha, kogu aeg tema klient olnud. (75a, mees, maja, P2)

Fikseeritud paketi valis ta seetõttu, et tahtis hoiduda ebameeldivatest üllatustest, mille võib tekitada hinna kõikumine. Selle idee korjas ta üles ühest Postimehe intervjuust vanaprouaga, kes ootas koos paljude teistega Eesti Energia ukse taga, et minna lepingut sõlmima.

Kaldun arvama, et lähen ka seda teed pidi, et ei oleks mingeid ebameeldivaid üllatusi. (75a, mees, maja, P2)

Börsipaketi võtnud pereisa võttis küll endale aega, kuid ei uurinud pakkujaid eriti põhjalikult, langetas aga siiski otsuse lepingupartneri osas, sest kuulis usaldusväärselt sõbralt, et see on parim valik, sellel talvel vähemalt.

Tegin 220-ga börsihinna lepingu ära. Vaatame mis saab. Arvan, et ei olnud loll otsus. See sõna börs lihtsalt hirmutab inimesi ja paneb kartma, et seal lendab kõik raha tuulde. (43a, mees, maja, P3)

Tabel 5. Oskused ja protseduurid novembris ja detsembris (kursiivkirjas meediast saadud info oskuste kujunemisel). Kuna oskused enamjaolt kattusid, siis pole antud tabelis oskuste ühisosa eraldi lahtrina välja toodud.

	OSKUSED VASTAJATI
V1 (P1)	<ul style="list-style-type: none"> • Ei maksa kiirustada lepingu sõlmimisega • Reaalsete tulemuste võrdlemine uuel aastal • <u>Üldteenuse kasutamine</u>
V2 (P2)	<ul style="list-style-type: none"> • Ei maksa kiirustada lepingu sõlmimisega • Lepingu sõlmimine
V3 (P3)	<ul style="list-style-type: none"> • Ei maksa kiirustada lepingu sõlmimisega • Lepingu sõlmimine
V4 (P1)	<ul style="list-style-type: none"> • Ei maksa kiirustada lepingu sõlmimisega • Reaalsete tulemuste võrdlemine uuel aastal • <u>Energiaturg.ee kasutamine</u> • <u>Üldteenuse kasutamine</u>
V5 (P1)	<ul style="list-style-type: none"> • Reaalsete tulemuste võrdlemine uuel aastal • Pakkujate hindamine • <u>Üldteenuse kasutamine</u>

Veebruariks oldi kuulnud, et jaanuaris oli kõige odavam börsihinnaga pakett ning päeviku-uuringu lõpupoole sai selgeks, et ka veebruaris oli see variant kõige odavam olnud ning võrreldes jaanuarikuuga oli hind veelgi langenud. Oldi teadlikud ka sellest, et on suur segadus

üldteenuse juurdehindluse marginaalidega erinevate pakkujate vahel ning juurdehindlused erinevad isegi kordades. Selline info tekitas vastuolusid varasema teadmisega sellest, et erinevate pakkujate hinnavahed on väiksed ja ei ole erilist vahet kellega leping sõlmida. Näiteks edastas Postimees Tallinna Tehnikaülikooli energeetikateaduskonna professori Juhan Valtini arvamuse, et üheksal kodumajapidamisel kümnest ei ole mõtet üldse elektrimüüja valimisega pead vaevata, sest kulutused elektrienergiale on sedavõrd väikesed, et ka esimese ettejuhtuva müüja valikul ei saa rahaline kaotus olla suur. Paraku tundus, et üldteenusega esialgselt kaasa läinud uuritavad seda seisukohta ei jaganud, sest asusid pärast jaanuarikuu tulemuste saabumist aktiivselt otsima enda olemasolevale lahendusele uut alternatiivi.

Teise päeviku-uuringu käigus ilmnis ka see, et väga palju figureeris meedias Energiaturg.ee, kes koondas inimesi ühiselt edasimüüjatelt pakkumist küsima ning tõi esile arusaamatusi ja puudusi seoses elektrituru avanemisega. Alljärgnevas tabelis (Tabel 6) on näha meedia kaudu vahendatud teadmiste domineerimine, mis tähendab, et meedias esitatut hakatakse aktiivsemalt rakendama, kuna tekib vahetu vajadus hinnata ja tõlgendada enda kogemust (antud juhul siis elektritarnija valikut või valimata jätmist). Jääb silma, et teisel uuringu perioodil on nii-öelda jagatud ja kattuvate teadmiste hulk isegi suurem kui enne elektrituru avanemist. Võib oletada, et meedia roll teadmiste ringluses ja kollektiivsete teadmiste ning sealt edasi ka arusaamade kujundajana on olnud selles faasis oluline. See on oluline tingimus uute praktikate kui kollektiivsete, kultuuris asuvate nähtuste tekkeks. Ka antud tabeli (Tabel 6) infot vaadeldes, mis pole teise päeviku-uuringu käigus kindlasti mitte meediast saadud info, võib oletada, et ka need teadmiste killud on osalt meediast omandatud ja läbi töötatud teadmised, mis on lihtsalt hiljem intervjuu käigus välja tulnud.

Tabel 6. Teadmised veebruaris ja märtsis (kursiivkirjas meediast saadud teadmised päeviku-uuringu käigus)

	VARIEERUVAD TEADMISED VASTAJATI	ÜHISED TEADMISED TEISTE VASTAJATEGA
V1 (P1)	<ul style="list-style-type: none"> <u>Vähemalt 21 päeva enne uue arveldusperioodi algust tuleb sõlmida leping, et see kehtiks uuest perioodist</u> <u>Üldteenuse kõige odavam ja kõige kallima pakkuja juurdehindluse vahe oli pea seitsmekordne</u> <u>Elektri börsihind jätkas langust veebruaris</u> <u>220 Energia üks börsipakett on ettemaksuga ja teine mitte</u> 	<ul style="list-style-type: none"> <u>Jaauanuaris oli kõige odavam börsihinnaga pakett</u> <u>Erinevatel pakkujatel on erinevad marginaalide vahed üldteenusele, vahed suured</u> <u>Erinevatel pakkujatel on erinevad marginaalide vahed börsihinnaga pakettides</u> <u>Energiaatut.ee</u> <u>Tasub teha 220 Energia pakett</u> <u>Börsipaketist saab iga kell loobuda</u>
V2 (P2)	<ul style="list-style-type: none"> <u>Eestis on palju kliente, kelle elektrienergiaga varustatus ja kvaliteet ei vasta standarditele, mistõttu peaks neile pakutama soodustust, mida kõikide sarnaste klientide puhul ei rakendata</u> 	<ul style="list-style-type: none"> <u>Jaauanuaris oli kõige odavam börsihinnaga pakett</u> <u>Erinevatel pakkujatel on erinevad marginaalide vahed üldteenusele, vahed suured</u> <u>Elektri börsihind jätkas langust veebruaris</u> <u>Energiaatut.ee ettevõtmine tarbijate koondamiseks</u>
V3 (P3)	<ul style="list-style-type: none"> <u>Tuleb olla tähelepanelik kui hakata elektritarnijat vahetama, et eelmine leping saaks korralikult lõpetatud</u> 	<ul style="list-style-type: none"> <u>Jaauanuaris oli kõige odavam börsihinnaga pakett</u> <u>Erinevatel pakkujatel on erinevad marginaalide vahed üldteenusele, vahed suured</u> <u>Elektri börsihind jätkas langust veebruaris</u> <u>Energiaatut.ee ettevõtmine tarbijate koondamiseks</u>
V4 (P1)	<ul style="list-style-type: none"> <u>Võrgutasu moodustab 1/3 lõpparvest</u> 	<ul style="list-style-type: none"> 220 Energia on üks odavaimaid pakkujaid Üldteenus on üks kallimaid variante Erinevatel pakkujatel on suured vahed <u>Elektri börsihind jätkas langust veebruaris</u> <u>Jaauanuaris oli kõige odavam börsihinnaga pakett</u>
V5 (P1)	<ul style="list-style-type: none"> <u>Eesti Energia on üks kallimaid pakkujaid</u> 	<ul style="list-style-type: none"> Börsihinnaga pakett on odav lahendus Tähtajatu leping on börsihinnaga pakett, sest fikseeritud hinnaga pakett on alati tähtajaga <u>Üldteenuse hind oli teistest hindadest kõrgem</u> <u>Elektriautut.ee</u> <u>Energiaatut.ee ettevõtmine tarbijate koondamiseks</u> <u>Erinevatel pakkujatel on erinevad marginaalide vahed üldteenusele, vahed suured</u> <u>220 Energia on üks odavaimaid pakkujaid</u>

Kõik uuritavad olid uueks aastaks suuremal või vähemal määral omandanud oskused turu jälgimiseks ja pakkujate hindamiseks – mis paketid on soodsamad, millised on parimad pakkujad ning mis tingimustel. Kõige veenvamalt üldteenust kasutanud uuritavad, kes otsisid nüüd võimalusi lepingu sõlmimiseks.

Ma käisin ka sellel leheküljel (Energia.ee). Seal oli võimalik testida, et milline on kõige parem lahendus meile. Näitas, et 220 Energia on kõige soodsama hinnaga kompanii. (25a, naine, korter, P1)

Kuulsin juba varem raadiost, et mingite arvutuste järgi oli jaanuaris kõige odavam börsihinnaga pakett ja otsustasin siis selle sinu uuringu raames natuke lugeda ja leidsin Delfist selle artikli, kus sellel teemal kirjutati. Börsihind oli kõige odavam VKG elektrivõrkudel. Siin artiklis kirjutas Elektri.ee (Energia.ee) tegevjuht Monika Kukke, et arusaamatuks jääb, miks erinevatel pakkujatel on erinevad marginaalide vahed sellele börsihinnale. VKG ja EE vahe oli kusagil 40%. Kõige kallim oli üldteenus ja vist EE-ga. Ühesõnaga erinevad firmad võtavad erinevaid marginaale nii üldteenuse kui börsihinna eest ja see siis on Monika Kukke hinnangul ebaaus. Olen nõus. (50a, naine, maja, P1)

Turu jälgimise oskus ei olnud otseselt meediast saadud, kuid meedia aitas seda protseduuri läbi viia. Teadmine, et börsihind oli kõige soodsam variant aasta alguse, pani neid kiiruga endale uut lahendust otsima, mistõttu süveneti antud teemasse põhjalikult.

/.../ vormistasime selle börsihinnaga paketi 220 Energia oma juba mõnda aega tagasi ära. Vaatasime neid erinevaid variante ja see tundus meile mõistlik. Ma isa tahtsin seda börsihinda. (65a, naine, korter, P1)

Esialgselt fikseeritud paketi valinud uuritav otsustas jääda oma valiku juurde ja hinnata olukorda uuesti, sest ei pidanud vajalikuks selle talve jooksul enam otsust ümber muuta, kuid ütles, et teeb seda vajadusel sügisel kui börsihind ennast pikema perioodi jooksul tõestab, milles võib näha kujunenud oskust turu käekäiku jälgida. Tema hinnangul maksab ka mugavus, mis tal kindla hinna ja kuuekuulise siduva lepingu näol on hetkel olemas.

Börsipaketi valinud uuritav oli oma valikuga rahul, kuid siiski mainis teises intervjuus, et hoiab olukorral samuti silma peal, et ennustada ette tulevasi muutusi ja leida endale turu soodsaim lahendus. Ta ütles, et on valmis ka fikseeritud hinnaga lepingut sõlmima kui see peaks odavam tulema, kuid lisas, et tuleb olla ettenägelik hindade muutuste osas, sest turule järgi jooksmine ja pidev lepingute muutmine võib hoopis kulukamaks muutuda kui seda targasti ei tehta ja elektrihindade edasisi suundi ette ei osata näha.

Tabel 7. Oskused esimese uuringu etapis võrreldes teise etapiga (kursiivkirjas meediast saadud info oskuste kujunemisel). Kuna oskused enamjaolt kattusid ka teises uuringu etapis, siis pole antud tabelis oskuste ühisosa eraldi lahtrina välja toodud.

	OSKUSED VASTAJATI NOVEMBRIS-DETSEMBRIS	OSKUSED VASTAJATI VEEBRUARIS-MÄRTSIS
V1 (P1)	<ul style="list-style-type: none"> • Pakkujate hindamine • Lepingu sõlmimine • Turu jälgimine • <u>Energiaturg.ee kasutamine</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • Ei maksa kiirustada lepingu sõlmimisega • Reaalsete tulemuste võrdlemine uuel aastal • <u>Üldteenuse kasutamine</u>
V2 (P2)	<ul style="list-style-type: none"> • Jääda olemasoleva paketi juurde ja hinnata olukorda tulevikus uuesti • Turu jälgimine 	<ul style="list-style-type: none"> • Ei maksa kiirustada lepingu sõlmimisega • Lepingu sõlmimine
V3 (P3)	<ul style="list-style-type: none"> • Jääda olemasoleva paketi juurde ja hinnata olukorda tulevikus uuesti • Turu jälgimine 	<ul style="list-style-type: none"> • Ei maksa kiirustada lepingu sõlmimisega • Lepingu sõlmimine
V4 (P1)	<ul style="list-style-type: none"> • Pakkujate hindamine • Lepingu sõlmimine • Turu jälgimine 	<ul style="list-style-type: none"> • Ei maksa kiirustada lepingu sõlmimisega • Reaalsete tulemuste võrdlemine uuel aastal • <u>Energiaturg.ee kasutamine</u> • <u>Üldteenuse kasutamine</u>
V5 (P1)	<ul style="list-style-type: none"> • Turu jälgimine • Pakkujate hindamine • <u>Energiaturg.ee kasutamine</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • Reaalsete tulemuste võrdlemine uuel aastal • Pakkujate hindamine • <u>Üldteenuse kasutamine</u>

Selle peatüki kokkuvõtteks võib öelda, et uute teadmiste ja oskuste omandamine kulges küllaltki kiiresti ning meedial oli selles kindlasti oluline roll, kuna kajastused elektrituru avanemisest olid väga sagedased nii esimesel kui teisel uuringu perioodil. Selleks, et edasises analüüsis jälgida meedia rolli elektripaketi valimisel tuleb kõigepealt lähemalt vaadata rakendatud teadmisi, arusaamu, protseduure ja oskusi.

4.1.2. Teadmiste, arusaamade, protseduuride ja oskuste rakendamine elektripaketi valikul

Nagu eelmises peatüki algused sai juba mainitud, siis detsembris valisid kolm uuritavat üldteenuse, üks fikseeritud hinnaga paketi ning üks börsihinnaga paketi. Kuna teadmisi oli rohkem kui neid rakendati arusaamade ja oskuste kujunemiseks, siis selles peatükis vaatlen lähemalt ainult neid, mis võeti aluseks otsuse langetamisel. Selleks, et näha täpsemaid põhjuseid otsuste taga, vaatlen antud peatükis uuritavaid eraldi, kuid järjestikku samade praktikutüüpidega, et teemat paremini avada.

VASTAJA 1 (50a, naine, maja, P1) sai esimese päeviku-uuringu käigus teadlikuks sellest, et üldteenus on tõenäolisemalt üks kallimaid lahendusi, kuid segadus, mis oli seoses pakettide hindade ja tingimustega, tegi ta ettevaatlikuks. Näiteks luges ta õiguskantsler Indrek Tederi arvamust Postimehest, et turg ei hakka toimima tõhusalt, sest pole piisavalt elektrikaableid Põhjamaadega ning avatakse turg, kuid kaotatakse kontroll hinna üle. Ka Arvo Sarapuu artikkel Pirita lehes, mis käsitles võimalolijaid ja elektrimüüjaid ühise huvigrupina, pani uuritavat kahtlema kogu elektrituru avanemise läbipaistvuses ja selguses. Sealjuures oli arvamusi liidreid nagu Andrus Ansip ja Aarne Rannamäe, kes soovitasid lepingute sõlmimisega mitte kiirustada, millest VASTAJA 1-l kujunes arvamus, et on mõttekas olukorda alles reaalse tulemuste põhjal hinnata.

Ma arvangi, et ma ei kiirusta ja ei lähe selle paanikaga kaasa. Vaatan, mis see üldteenus mulle toob ja mis seisus olen ma võrreldes nendega, kes sõlmisid lepingu. (50a, naine, maja, P1)

Samas keegi ekspertidest ei soovitanud otseselt jääda üldteenuse juurde ning see oli pigem VASTAJA 1-l enda tõlgendus. Meediaarutelude fookus oli pigem makrotasandil, millest

uuritav tegi mikrotasandi kohenduse ja püüdis ennast läbi selle kuidagi positsioneerida. Kui võtta etteruttavalt aluseks teises päeviku-uuringus respondendi poolt öeldu börsihinnaga paketi kohta, et kuigi see ei seo teda millekski (börsihinnaga paketil puudub tähtajaline leping), siis ta ikkagi ei taha kellegagi lepingut eriti sõlmida, võib oletada, et ka antud juhul oli lisaks eelnevalt loetud põhjustele üldteenuse valimisel määravaks lihtsalt soovimatus ennast mõne elektrimüüjaga siduda, millele otsiti ettekäandeid.

Pärast elektrituru avanemist talitles VASTAJA 1 nii nagu oli esialgselt planeerinud. Kuna oli ilmnenud, et üldteenuse marginaalidega oli suur segadus ning üldteenus oli üks kallimaid variante jaanuaris elektri ostmiseks, siis hakkas uuritav sellest olukorrast väljapääsu otsima. Delfi kirjutab, et Energiaturg.ee juhi Monika Kukke sõnul oli kõige odavam börsihind VKG elektrivõrkudel, mida uuritav alguses endale parimaks variandiks pidas. Börsihinnaga lepingud tegi atraktiivseks peale hinna tema jaoks ka tõik, et nendel puuduvad trahvid lepingust loobumisel ning sisuliselt ei ole nad ka pikemalt siduvad, mis võis talle olla tähtis just seetõttu, et oli tekkinud arusaam, mis oli ka mõneti meedia vahendatud, et elektriturul toimuv on alles kujunemisjärgus. Hiljem külastas uuritav meediast loetu põhjal ka ise Energiaturg.ee-d ning otsis seal omal käel endale parimat börsihinnaga paketti. Võib oletada, et uuritav oli mingi määral muutunud umbusklikuks meedias levivate soovitude osas ning see oli põhjus, miks ta vaatamata teadmisele, et VKG pakub kõige odavamat börsihinda, ikkagi omal käel läks endale Energiaturg.ee-st sobivat lahendust otsima. Järgnevast tsitaadist võib välja lugeda ka kergendust ja ehk ka põhjendamatu hirmu oma seniste teadmiste ning oskuste suhtes endale pakkumiste sisu ise selgeks teha.

Käisin sellel elektrituru kodulehel. Seal oli tegelikult suhteliselt lihtne navigeerida. Ma panin sinna sellesse otsijasse sisse need enda parameetrid (tarbimise hulk aastas), siis kuidas minu tarbimine jaguneb öö ja päeva vahel. See leidis, et minul tasuks teha 220 Energia (börsihinnaga) ettemaksuga pakett. (50a, naine, maja, P1)

Uuritava jaoks olid tema oskused paketiotsingul paremal tasemel kui ta oli osanud arvata ning esialgne meediast saadud info, et VKG elektrivõrgu börsihind oli jaanuaris parim, ei pidanud uuritava isiklikku tarbimist arvesse võttes paika. Uuritav kaalus veel antud võimalust paar päeva ja siis otsustas 220 Energia ettemaksuga börsihinnaga paketi kasuks, mis on odavamate hindadega kui sama paketi ettemaksuta variant.

VASTAJA 4 (65a, naine, korter, P1) otsustas enne aastavahetust hakata elektrit tarbima üldteenuse korras. Päeviku-uuringu alguses oli uuritaval plaan ikkagi liituda Eesti Energia fikseeritud paketiga, kuid uuringu keskel tekkis tal kahtlus fikseeritud hinna mõistlikkuses, sest Maalehes kirjutati, et börsihind võib hetkel isegi odavam tulla. Hiljem luges vaatlusalune uudist, kus räägiti sellest, et Eesti Energia on tõstnud oma fikseeritud pakettides hindu ning üldine arusaam segadusest turu avanemise eel süvenes. Uuritav avaldas lootust olukorra paranemiseks ning lootis näha reaalseid tulemusi uuel aastal.

Meie otsustasime, et läheme kaasa selle üldteenusega algul ja kui see tuleb kallim ikkagi, siis vaatame asja uuesti üle. See, et Eesti Energia otsustas hinda äkitselt tõsta on kuidagi kummaline. Me tarbime vähe ja ma ei usu, et me meeletult peale maksame kui me hetkel kellegi paketti ei võtagi. Äkki uuel aastal mängitakse need hinnad ikkagi ümber. (65a, naine, korter, P1)

Veebruariks oli VASTAJA 4-ja (65a, naine, korter, P1) pettumus üldteenuses suur, vaatamata sellele, et detsembri lõpus olid nad abikaasaga enda sõnutsi valmis selleks, et nendel tuleb üldteenuse kasutamise eest peale maksta.

Meie ikka ehmatasime ära kui oma elektriarvet nägime. See oli ikka ebameeldiv üllatus. Ma teadsin, et läheb kallimaks, aga see oli rohkem kui ma arvasin. (65a, naine, korter, P1)

Enne teise päeviku-uuringu algust olid nad juba jõudnud sõlmida 220 Energia börsihinnaga lepingu, kuna olid samuti kuulnud, et börsihind oli soodsaim variant. Otsustamisel mängis rolli ka nende poeg, kellel oli sama suur korter ja juba see sama pakett olemas. Vaadati ka teiste pakkujate börsihinnaga pakette, kuid otsustati juba poja poolt läbiproovitud lahenduse kasuks, mistõttu võib öelda, et antud uuritava puhul sai määravaks vahetu kogemus.

VASTAJA 5 (25a, naine, korter, P1) kaalus esimese päeviku-uuringu käigus erinevaid variante kuid otsustas siis minna kaasa üldteenuse pakutavaga. Uuringu alguses tekkis vaatlusalusel arusaam, et fikseeritud hinnad on mõistlik lahendus, kuid hiljem luges ta Delfist enda tuttava firmajuhi arvamust, et üldteenus on kõige soodsam. Erinevat infot päeviku-uuringu käigus tarbides vastuolud süvenesid. Näiteks tundus talle mingil hetkel päeviku-

uuringu käigus uuesti, et fikseeritud pakett on mõistlik, kuna luges Äripäevast Eesti Energia kommentaari oma fikseeritud hinnaga pakettidele, kus räägiti, et see on hea pakett kodukulude kontrolli all hoidmiseks. Kuuldes et Elektrum pakkus Tallinna linnale kõige odavamalt elektrit, arvutas ka uuritav välja selle, kas Elektrum on tema jaoks kõige kasulikum variant, mis paraku ei osutunud tõeks. Erinevad vastuolud teadmistes tekitasid temas arusaama, et kõige targem on otsustada reaalsete tulemuste põhjal uuel aastal ning hakata hetkel üldteenuse korras elektrit ostma.

/.../arvan et valin heal juhul siis, kui saab juba reaalseid järeldusi teha ehk siis veebruaris. Praegult lähen kaasa üldteenusega ja vaatan mis saama hakkab. Loodetavasti saab edaspidi olukorra selginedes valida parema elektri edastaja. (25a, naine, korter, P1)

Veebruariks oli VASTAJA 5 (25a, naine, korter, P1) jõudnud samuti arusaamisele, et oleks mõistlik teha pakett, sest oli kuulnud, et üldteenus oli üks kallimaid lahendusi.

Elektriarve oli see kuu suurem kui tavaliselt. Kui see üldteenus oli kõige kallim ja börsihind kõige odavam, siis peaks mõtlema uue paketi tegemise üle. (25a, naine, korter, P1)

Ta pidas nõu elukaaslasega ning koos arvati, et oleks mõistlik teha endale järgmisest kuust samuti börsipakett, sest suvel on elektrihind odavam ja fikseeritud hind ei tasu end suvel ära.

Rääkisime sellest, et börsipakett on tark meil ikkagi teha, kuna see oli kõige odavam. Me mõtlesime, et vaevalt see saab kallimaks minna vaid pigem odavamaks. Sellepärast, et suvel tarbitakse elektrit vähem ja need kes elektrit toodavad peavad seda odavamalt müüma. (25a, naine, korter, P1)

Uuritav kasutas ka antud võrdlusportaali pärast meediast Energiaturg.ee kohta loetut ning leidis samuti, et 220 Energia pakett on talle sobivaim lahendus. Paraku oli otsus edasiste plaanide kohta tegemata ka teiseks intervjuuks, kuid uuritav avaldas veendumust, et ta lähimal ajal börsihinnaga paketi kellegagi sõlmib.

VASTAJA 2 (75a, mees, maja, P2) teadis esimese intervjuu ajal, et enne 10. detsembrit tuleb langetada otsus paketi valikuks.

Paketi peab tegema, sest muidu pannakse sulle mingi teenus peale selle elektri ostmisel ja see on ilmselt kallim. (75a, mees, maja, P2)

Kuigi uuritava üheks veendumuseks oli, et asjadega ei maksa kiirustada, oli tal ka kindel arusaam, et pakett tuleb enne aastavahetust sõlmida ning üldteenus, millest ta sai teadlikuks päeviku-uuringus käigus, on pigem karistus tegemata paketi näol kui võimalus jätkata end lepinguta sidumata, et reaalse tulemuste põhjal uuel aastal kaugemale ulatuvaid otsuseid vastu võtta.

Paketi peab tegema, sest muidu pannakse sulle mingi teenus peale selle elektri ostmisel ja see on ilmselt kallim. (75a, mees, maja, P2)

Ka teises uuringu etapis väljendas informant arusaamatust, et miks üldse oli neid kes üldteenuse kasuks otsustasid, mis indikeerib, et meedia vahendab praktikaid, mis omakorda panevad hindama enda rakendatud praktikaid. Antud juhul oli see informandile arusaamatu, kuid ta ei teinud ka pingutusi, et seda enda jaoks lahti mõtestada.

Ma ei saa siiani päris hästi aru, et mis asi see üldteenus ikkagi on kui ta on kallim kui kõik teised variandid. Milleks seda võtta? Oli ju ammu minu meelest jutt, et kui lepingut ei sõlmi, siis pannakse sulle mingit sorti teenustasu otsa. Miks oli siis ikkagi inimesi kes seda teed läksid? (75a, mees, maja, P2)

Esimese päeviku-uuringu alguses kuulis VASTAJA 2 oma sõbralt, et too võtab enda koostööpartneriks Eesti Energia, kuna see on Eesti ettevõtte ja nii jääb raha Eestisse. See tekitas uuritavas vastakaid tundeid.

Mina ei ole ikka veel selle koha pealt midagi mõelnud. Segane on see kõik minu jaoks ikka. Paratamatult tekib tunne, et keegi jääb selles mängus kaotajaks ja keegi võitjaks. Mõnes

mõttes oleks hea ikkagi Eesti Energiaga tõesti teha, sest ta on ikkagi kindel ettevõtte, ei kao ta ju kuhugi. (75a, mees, maja, P2)

Samas väljendas novembri keskel tehtud intervjuus sama uuritav oma negatiivseid emotsioone seoses Eesti Energiaga ja nimetas ettevõtet ülbeks monopoliks. Vaatamata esialgsetele negatiivsetele tunnetele Eesti Energia suhtes, valis ta endale just sellelt elektrienergia edasimüüjalt fikseeritud hindadega paketi kuueks kuuks. Uuritaval tekkis esimese päeviku-uuringu käigus arusaam, et on vaja kindlat lepingupartnerit ja kuigi Eesti Energia oli talle jätnud negatiivse mulje, siis avaldas kahtlust ka uute pakkujate usaldusväärsuse kohta. Mõneti tekkis murrang arusaamades Eesti Energia kohta sõbra arvamust kuuldes, kes ütles, et Eesti Energia on ikkagi Eesti ettevõtte ning parem jäägu raha Eestisse. Kuna patriootlik selgitus talle ilmselt ei sobinud, sest oli kahtlus, kas ikka eratarbija võib sellest kõigest midagi, siis kasutas ta olemasolevat üldisemat kogemust, et Eesti Energia jääb turule alles ning hakkas väärtustama kestvust ja jätkusuutlikust omaette. Sealt edasi hakkas kinnistuma arusaam, et väiketarbijal pole vaja paketi valikul pead vaevata, sest hindade vahed on pakkujatel väikesed. Fikseeritud hinnad tundusid uuritava meelest mõistlikud, et ei tekiks ebameeldivaid üllatusi. Lõpuks võttis uuritav ise ühendust Eesti Energiaga ning sai sealt infot erinevate pakettide osas.

Täna helistasin Eesti Energiasse ja sealt tehti mulle korralikku müügitööd. Seletati mulle neid pakette ja asju. Mul on siuke tunne, et ega nende asjadel siis erilist vahet ei ole, lihtsalt formaalsused, aga kaldun arvama, et tasuks see asi Eesti Energiaga ära teha, kogu aeg tema klient olnud. (75a, mees, maja, P2)

Peale turu avanemist olid VASTAJA 2-e (75a, mees, maja, P2) emotsioonid samad. Ta küll teadis, et tema fikseeritud hinnaga Eesti Energia pakett ei olnud oma hinna poolest parim valik, kuid arvas, et hetkel ta oma otsust muutma ei hakka.

Arve oli mul kallim kui muidu, aga ei midagi liig suurt, mis mulle üle jõu käiks. Olen hetkel täitsa rahul oma valikuga. Kuigi siin rääkis, et börsihind oli jaanuaris soodsaim, siis minu jaoks suurt vahet selles ei ole. Kui kuus kuud läbi saab, siis kui on paremaid pakkumisi, siis vaatan uuesti, kas jätkan selle Eesti Energiaga või mis üldse saab. (75a, mees, maja, P2)

Teises intervjuus väljendas ta arusaama, et kui börsihind ennast pikema perioodi jooksul tõestab, siis ta on valmis lepingupartnerit muutma. Tema hinnangul maksab ka mugavus, mis tal kindla hinna ja kuuekuulise siduva lepingu näol hetkel on olemas. Mõneti võib öelda, et antud uuritava puhul mängis otsuste juures tähtsamat rolli vahendatud suhtlus ja üldisemad arusaamad (kindel lepingupartner, leping on vaja teha korralikul kodanik-tarbijal), mis olid pigem enda formuleeritud kui baseerusid meedia vahendatud teadmistel.

VASTAJA 3 (43a, mees, maja, P3) langetas otsuse 220 Energia börsihinnaga seotud paketi kasuks. Ühe põhjusena endale pakett valida oli seltskonna koosviibimisel kuuldu, et erinevate pakkujate hinnad on kõik üldjuhul samad, mis kinnitas juba intervjuus mainitud sama arvamust. Samal istumisel räägiti ka sellest, et vaatamata ühtlasele hinnatasemele on 220 Energia üks odavamaid. Ta uuris riiklikust portaalist Avatud 2013 erinevate pakkujate kohta ning võrdles nende pakkumisi. Kuigi uuritav avaldas mõistmist nende suhtes, kes tahavad kindlust ja valivad fikseeritud hinnaga paketi, siis sõbralt saadud info, et sellel talvel on mõistlik osta börsihindadega elektrit, ajendas uurima 220 Energia vastavat paketti, mille kasuks ka lõpuks otsustati.

Tegin 220-ga börsihinna lepingu ära. Vaatame mis saab. Arvan, et ei olnud loll otsus. See sõna börs lihtsalt hirmutab inimesi ja paneb kartma, et seal lendab kõik raha tuulde. (43a, mees, maja, P3)

Uuritav avaldab siinkohal mõningat julgust oma otsuses ning seab kahtluse alla hirmu börsihindade ees.

Veebruariks oli ka tema kõrvu jõudnud, et börsihind oli jaanuaris soodsaim variant, mis sisendas talle enesekindlust oma valiku õigusest, kuid siiski tahtis ta säilitada valvelolekut uute ja odavamate suundade osas turul ning olla nende osas ettenägelik.

No ma arvan, et sai halbadest valikutest tehtud ikkagi parim. Vähemalt hetkel. See mis tulevik toob, eks seda näeb, aga hetkel tundub, et see börsipakett oli mõistlik valik /.../ Kui see (fikseeritud hinnaga pakett) millegipärast peaks odavam tulema, siis ma võtaks selle kindlasti. Seal peab pisut ettenägelik ka olema, et mitte ainult nii, et nüüd paar kuud näiteks on fikseeritud hind odavam olnud ja siis mõtlen, et oh võtaks ka selle. Siis võib juba hilja olla ja

hoopis sinu eelmine pakett võib kõige odavam olla, sest läheb ju enne aega ka kui see sinu uus leping jõustub. (43a, mees, maja, P3)

Selle peatüki lõpetuseks võib öelda, et uuritavate esialgne veendumus oli, et otsustamisega ei maksa kiirustada, sest hinnad võivad enne aasta vahetust konkurentsi tihenedes langeda. Samasisulist sõnumit edastas ka meedia ja seekaudu survestas tegema otsuseid kokkusurutud aja sees, tõstes esile eeskätt ühe tunnuse – elektri hinna, mille põhjal õhutati pakkumisi võrdlema. Nii konstrueeris meedia uue „normaalse“ praktika, mis lisaks põimusi ka uuritavate enda sooviga uut ja aeganõudvat protseduuri kaugemale edasi lükata.

Samuti kiirendas selle oskuse kinnistumist meediast saadud info segadustest erinevate pakkujate lepingutingimuste ja hinnamuutustega, mis avaldus kõige selgemalt üldteenuse valinud uuritavate praktikates, kes soovisid teha otsuseid juba reaalsete tulemuste põhjal uuel aastal. Fikseeritud paketi valinud uuritava otsuses said määravaks soov jätkusuutliku ja usaldusväärse partneri järgi, mida ta nägi Eesti Energias ning fikseeritud hinnad tundusid uuritava meelest mõistlikud, et ei tekiks ebameeldivaid üllatusi. Börsipaketi valinud uuritav lähtus paljuski sõbra soovituselt ning enda käel tehtud uuringust Avatud 2013 leheküljel.

Veebruariks oldi kuulnud, et jaanuaris oli kõige odavam börsihinnaga pakett. Oldi teadlikud ka sellest, et on suur segadus erinevate juurdehindluste marginaalidega, mis erinevad edasimüüjati kohati kordades. Kõikides uuritavates oli selleks ajaks juurdunud turu jälgimise oskus, mis ei olnud otseselt meediast üles korjatud, kuid meedia aitas seda protseduuri läbi viia.

Üldteenuse valinud uuritavad kasutasid meediast saadud teadmist börsihindade odavusest ära ja hakkasid endale aktiivselt uusi lahendusi otsima, mille kaks nendest ka endale leidsid. Üks üldteenust tarbiv uuritav ei olnud otsust uuringu lõpuks veel teinud. Fikseeritud hinnaga paketi valinud vastaja otsustas jääda oma valiku juurde kuigi ta teadis, et tema pakett ei olnud oma hinna poolest parim lahendus. Ta otsustas turgu jälgida ning ütles, et kui börsihind ennast pikema perioodi jooksul tõestab, siis on ta valmis oma lepingupartnerit muutma. Börsihinnaga paketi teinud uuritav oli oma otsusega rahul, kuid sarnaselt teistele otsustas hakata turgu jälgima, et näha elektri hinna muutusi ette ning seeläbi teha endale sobiv pakett olenevalt situatsioonist.

4.1.3. Seosed muude praktikate ja ressurssidega

Antud peatükis vaadeldakse, kuidas uuritavad positsioneerisid ennast elektripaketi valiku tegemisel ning millisena nad nägid enda situatsiooni. Ka siin vaadeldakse uuritavaid eraldi, et näha selgemaid ja konkreetsemaid arusaamasid enda olukorrast iga uuritava puhul.

VASTAJA 1 (50a, naine, maja, P1) arvas esimese päeviku-uuringu alguses, peale seda kui ta sai täpsema ülevaate üldteenuse ideest, et ta pole nii vaene, et ei jõuaks paar kuud üldteenust kasutada.

Ei tule maailmalõpp kui isegi ei vali hetkel paketti ära ja lähen kaasa üldteenusega. Võib ju vaadata, et mis selle üldteenusega saab. Ma nii vaene ei ole, et ma paar kuud seda kallimat elektrit ei jõuaks maksta, juhul kui ta üldse on seda. Neid lepinguid jõuab sõlmida iga kell. (50a, naine, maja, P1)

Rahalise kapitali olemasolu võimaldas VASTAJA 1-l otsust kaaluda ning mitte lasta end ajalisel mõttes takka kiirustada ja kasutada otsustamiseks reaalses situatsioonis tõestanud andmeid.

VASTAJA 4 (65a, naine, korter, P1) arvas novembris tehtud intervjuus, et ta sõlmib lepingu Eesti Energiaga ning andis mõista, et mingeid suuri muutusi ta elektriturul avanemises enda jaoks ei näe, sest on väiketarbija. Ta lisas, et kui oleks võimalus, siis ta läheks muidugi odavaima paketi peale. Eelnevalt mainitud põhjustel otsustati minna kaasa üldteenusega ning usuti, et sellega mingit erilist materiaalselt kaotust ei kanta, aga siiski osutus esimene elektriarve avatud elektriturul situatsioonis ebameeldivaks üllatuseks, sest uuritav väitis, et nende peres on iga sent arvel.

Ma olin arvestanud, et ta tuleb kallim, aga see oli ikka päris kallis. Ma ei saagi hästi aru, miks ta nii kallis tuli. (65a, naine, korter, P1)

Otsustati loobuda mõttest riigifirma Eesti Energiaga leping sõlmida ning tehti börsipakett hoopis 220 Energiaga, mille kommentaariks uuritav lausus, et ta pole nii suur patrioot, et hakkab sellepärast peale maksma. Siit võib järeldada, et praktilised vajadused domineerivad üldisemate arusaamade üle – patrioodid peavadki peale maksma ja need kellel võimalust ei ole peavadki patriotistlikust rollist loobuma. Peale börsipaketi sõlmimist avaldati lootust, et valik on õige ning sellel teemal ei pea mõnda aega enam pead vaevama. Võib oletada, et kuna turu jälgimise praktika on mõneti uuritavasse juba juurdunud ning on materiaalne surve osta elektrit võimalikult madala hinnaga, siis ka edaspidi hakatakse turu muutustel kätt pulsil hoidma.

VASTAJA 5 (25a, naine, korter, P1) arvas novembris, et aega on ning alles detsembris tasuks elektrituru avanemisse süveneda. Detsembris uuris ta erinevaid pakkujaid ning võttis võrdlemise aluseks selle, et tal on kolmetoaline korter, kuid nagu ülal mainitud, siis ühtegi lepingut ei sõlmitud, vaid otsustati üldteenuse kasuks, et näha reaalseid tulemusi tuleval aastal. Veebruaris avaldas uuritav soovi saada enda olemasolevast paketist odavamalt hinda, sest selleks ajaks oli tema jaoks piisavalt infot, et edaspidine otsus langetada. Ta ütles, et sõlmib börsihinnaga paketi kui aega saab, aga ei viitsi selle peale väga palju mõelda, mistõttu võib arvata, et kuigi endale selgelt teadvustades, et osav praktik teeb börsihinnaga paketi ja vaatamata sellele seda siiski ideed realiseerima ei tõtatud, sest eksisteerivad piisavad materiaalsed ressursid, mis võimaldavad otsust veel edasi lükata.

VASTAJA 2 (75a, mees, maja, P2) võttis oma paketi valiku ja üldise analüüsi aluseks detsembris selle, et ta on üksik inimene, kes viibib palju tööl, tarbib elektrit vähe ning kellel on kodus ahjuküte – otsus põimiti oma elektritarbimise ja majapidamispraktikatega. Veebruaris oli ta oma valikuga rahul ning ütles, et tunneb ennast uues olukorras paremini kui oleks osanud arvata ning midagi ta ümber muutma ei hakka.

Poole aasta pärast või millal mul see praegune leping otsa saab, siis olen valmis kindlasti uuesti asjad üle käima ning mõtlema pikemalt selle üle. Selle elektriarve pärast ma oma kõhu pealt kokku pole hoidnud ja ilmselt ei pea ka, sellepärast ma polegi viitsinud tegeleda sellega hetkel. (75a, mees, maja, P2)

Ka siin võib oletada, et majanduslike ressursside olemasolu annab mõningase turvatunde, kuid erinevalt VASTAJA 1-st (50a, naine, maja, P1) ei hakata oma otsust ümber muutma ning ümbertegemisele aega raiskama ja energiat kulutama, kuigi uuritav teadvustab, et tema fikseeritud hinnaga pakett ei ole ennast seni parima lahendusena tõestanud. Siit joonistub välja ka uuritava väärtuste hierarhia, et kui toidukulu ei pea kokku tõmbama ja kommunaalmaksete tõus jääb taluvuse piiridesse, siis olemasolevaid praktikaid muutma ei hakata või muudetakse vähe. Kuna informant nägi ka küllaltki palju vaeva lepingu sõlmimisega (sõitis maalt linna ning seisis Eesti Energia kontori sabas lepingu sõlmimiseks), siis mõneti võib arvata, et väärtustatakse ka olemasolevasse valikusse investeeritud aega.

Arve oli mul kallim kui muidu, aga ei midagi liig suurt, mis mulle üle jõu käiks. Olen hetkel täitsa rahul oma valikuga. Minu jaoks suurt vahet selles ei ole (, et börsihind kallim on). (75a, mees, maja, P2)

VASTAJA 3 (43a, mees, maja, P3) arvas detsembris, peale börsipaketi sõlmimist, et ta ei teinud rumalat valikut. Kuna börsipakett tõestas ennast tema jaoks nii jaanuaris kui veebruaris, siis ta ütles, et hetkel jääb ta kindlasti oma valiku juurde. Uuritav ei näe ka võimalust oma tarbimisharjumusi muuta, et elektrile kuluvat raha sedamoodi vähendada, kuna teises intervjuus viitab ta sellele, et peamisteks tarbijateks on kodus lapsed, kes kokkuhoiule ilmselt eriti ei mõtle. Seetõttu võib oletada, et sellepärast on ta valmis võtma omaks uue praktika - jälgida turgu ning oma otsused uue info ilmnedes üle vaadata, et saada odavamalt elektrit. Ressursiks on siin teadmised börsist, suhtlusring ja taustateadmised.

Ma ise olen enamasti tööl ja lapsed vaevalt seal kodus säästmise peale mõtlevad. Pigem vastupidi (naerab). (43a, mees, maja, P3)

Võib oletada, et VASTAJA 1-e (50a, naine, maja, P1) puhul mängis esialgsel üldteenuse valikul rolli ka materiaalse ressursi olemasolu, mis toetas tema soovi teha otsuseid elektripaketi osas reaalsete tulemuste põhjal ning mitte kiirustada. Sarnaseid põhjuseid võib näha ka VASTAJA 5-e (25a, naine, korter, P1) puhul. Samas arvas üldteenuse valinud VASTAJA 4 (65a, naine, korter, P1), et kuna ta on väiketarbija, siis isegi halva valiku puhul ei tohiks see otsus teda materiaalselt eriti mõjutada, kuid veebruaris selgus, et siiski see juhtus, kuna pettumus oma eelnevas valikus oli suur. VASTAJA 2 (75a, mees, maja, P2)

arvas, et ta on üksik inimene, mistõttu kulutused elektrienergiale on väikesed ning võib arvata, et see maandas ka pingeid elektripaketi valiku protsessis. Tema puhul tuleb välja ka see, et kuna kulutusi toidule isegi ebasoodsa paketi valimisel kärpima ei pea, siis kallim elekter teda otseselt ei morjenda. VASTAJA 3 (43a, mees, maja, P3) näeb enda võimalusi säästa ainult läbi turu jälgimise ja osavate valikute tegemise, kuna elektritarbimist on rakse vähendada, sest tarbijateks on peamiselt lapsed, kes säästmisele tema sõnul ilmselt ei mõtle.

4.1.4. Uued omandatud ning kujunevad praktikad

Spetsiaalseid informatsiooniotsinguid elektrituru avanemiseks oldi esimese intervjuu toimumise ajaks tehtud vähe. Enamasti oli respondentidel kusagilt midagi kõrvu jäänud. Samas hakkas uuringu käigus välja kujunema turu jälgimise praktika ning erinevate pakkujate võrdlemine, mis baseerus paljuski meedias levival infol.

Ma olen veel natukene kõrvu kikitanud, mitte küll põhjalikult, aga noh televisioonist olen vaadanud ja jäänud kuulatama ja püüdnud koguda ka neid lehti, kus sellest kirjutatakse. (50a, naine, maja, P1)

Ilmselt loen kusagilt midagi. Kogu aeg tuleb info, et vot siin on pakkumine ja seal on pakkumine. Vaadata, kes mida pakub. (25a, naine, korter, P1)

Kuigi uuringu teises etapis tuli välja, et kõikidel on ühel või teisel moel plaan hakata turul silma peal hoidma, siis kõige selgem arusaam uuest praktikast oli VASTAJA 3-l (43a, mees, maja, P3).

Tuleb ikka uudiseid lugeda ja meediat tarbida. Tegelikult infot on ju palju. Kasvõi see sama energiaturu portaal. /.../ peab pisut ettenägelik ka olema, et mitte ainult nii, et nüüd paar kuud näiteks on fikseeritud hind odavam olnud ja siis mõtlen, et oh võtaks ka selle. Siis võib juba hilja olla ja hoopis sinu eelmine pakett võib kõige odavam olla, sest läheb ju enne aega ka kui see sinu uus leping jõustub. (43a, mees, maja, P3)

Kui varem ei olnud paketi ja tarnija valik ja vahetamine võimalik, mistõttu polnud elekter ka suuremaks kõneaineks sõprade vahelises vestlusingis, siis uuringu käigus nii mõnedki uuritavad arutasid elektrituru ja pakettidega seonduvat endale lähedalseisvate isikutega, mida võib antud töö raames vaadelda ka kui uue praktikana uuritavate seas. Osad uuritavad väljendasid ka arusaama, et üks viis elektriarvet kontrolli all hoida on vaadata üle oma enda tarbimine ning hakata tähelepanelikumalt jälgima näiteks toatulede kasutamist ja pesu pesemise aega.

4.2. Meedia roll uute praktikate kujunemisel

Antud peatükk keskendub sellele, kuidas on meediast saadud infot rakendatud ning millisel viisil on see kujundanud üldisemaid arusaamu ja õpetanud uusi oskusi. Vaadeldakse meediat teadmiste andjana kui ka teiste praktikute karjääride vahendajana. Kuna praktikaid on paljuski üksteisega läbipõimunud, siis on neid ka analüütiliselt raske eristada ning mõningate korduste tekkimine on paratamatu, kuigi seda on püütud vältida. Samateemalisi viiteid antud peatükile võib leida ka peatükis 4.1.1. (Uute teadmiste ja oskuste õppimine) olevatest teadmisi ja oskusi käsitlevatest tabelitest ning peatükist 4.1.2. (Teadmiste, arusaamade, protseduuride ja oskuste rakendamine elektripaketi valikul).

4.2.1. Meediasisu kasutamine oskuste, teadmiste ja protseduuride omandamisel

Meediast saadud teabe roll uuritavate teadmiste, oskuste ja protseduuride omandamisel on küllaltki suur. Novembris tehtud intervjuudest ilmnes, et enamuse teadmisi oligi saadud massimeediast ning tähtsate teiste roll oli väga väike või olematu osade uuritavate puhul. Enamus teadmised olid esimese intervjuu ajal ebamääraseks ning hakkasid täienema päeviku-uuringu jooksul.

Näiteks olid mitmed kuulnud sellest, et peab sõlmima lepingu, kuid lepingute olemusest ei teatud suurt midagi – mis hinnaga, mis tingimustel ja kui kauaks. Kuigi paketi tegemise vajalikkuses olid enamik uuritavatest veendunud, siis mõned olid kuulnud ka sellest, et isegi kui see jääb tegemata, siis elektrit saab edasi. Alles hiljem saadi meedia vahendusel teada üldteenuse olemusest. Ka arusaam, et erinevate pakkujate hinnavahed on väiksed oli saadud enamasti meediast osade arvamusliidrite kaudu.

Jäi kätte üks Postimees, kus olid uhked tabelid ja seal olid erinevate pakkujate hinnavõrdlused ja asjad. Põhimõte oli selles, et tegelikult on erinevate pakkujate vahed väiksed. Mingi mees TTÜ-st seal veel ütles, et vahet pole mida sa võtad, kui sul tarbimine on väike. Kaotused ei ole suured, isegi kui paketi pisut võsa poole paned. (75a, mees, maja, P2)

Kõik uuritavad olid veendumusel, et ei maksa otsuste langetamisega kiirustada. Seda sama levitati ka meedias. Samasisulist sõnumit edastasid nii Andrus Ansip riigikogu infotunnis kui ka Aarne Rannamäe ja Külli-Riin Tigasson Vikerraadio saates „Rahvateenrid“, kes ütlesid, et kiirustada pole mõtet, sest midagi olulist uuest aastast ei muutu. See sama teadmine rakendati oskuseks ja iga uuritav tõlgendas seda isemoodi.

Juba enne turu avanemist ringles vastuolulist infot. Meedias räägiti sellest, et börsihind võib tulla odavam kui fikseeritud hinnaga pakett, kuid üks talv võib see olla nii, teine talv jälle vastupidi. Sealjuures rõhutas Eesti Energia kindlust, mille tagab pikemaks perioodiks fikseeritud hind ja võimalust seeläbi oma kodukulud kontrolli all hoida.

Meedia vahendusel õpiti ka teiste praktikute oskustest ja arusaamadest. Kõiki neid ei rakendatud, kuid nende üle mõeldi ja talletati kui kasulikud teadmised. Näiteks osad uuritavad lugesid sellest, kuidas üks ajakirjanik rakendas 14-päevast prooviperioodi selleks, et loobumise ähvardusel erinevatelt edasimüüjatelt paremaid pakkumisi välja meelitada. Keegi sarnast protseduuri ise ellu ei viinud, kuid selle mõttest saadi aru.

Mõistlik inimene. Vast tulebki nii teha, muidu tõmmatakse sulle kott pähe. VASTAJA 2 (75a, mees, maja, P2)

Uuritav ise ei hakanud selle nõuande järgi talitama ning meedia poolt vahendatud „ideaalpraktika“ ei realiseerunud sellisel kujul. Võib oletada, et põhjuseks võisid olla vähene huvi ja piisavad materiaalsed ressursid, mis ei lasknud uuritaval mugavustsoonist välja tulla ja ise sarnast praktikat rakendada. Teiseks põhjuseks võib olla ka see, et ei tundud ennast kauplejana ja tingijana piisavalt kindlalt.

VASTAJA 5 (25a, naine, korter, P1) luges oma isikliku tuttava, Repo vabrikute juhi, Tiit Kolgi arvamust Delfist, kes ütles, et ta ei vaeva ennast pakkumiste analüüsi ja võrdlemisega, sest on kindel, et kõige soodsam on elektrit osta üldteenuse korras, mis andis uuritavale edasist mõtteainet seniks kui Äripäevast tuli uudis, et ilmselt 90% tarbijatest jätkab Eesti Energiaga ning fikseeritud hind aitab kodukulusid kontrolli all hoida, mis muutis tema meelt kiiresti.

Nüüd arvan, et fikseeritud hinnad on ikkagi parim variant. (25a, naine, korter, P1)

VASTAJA 2 (75a, mees, maja, P2) luges Postimehest prouast, kes oli avaldanud arvamust fikseeritud hinnaga paketi osas ning ütles, et see on hea võimalus kulude kontrollimiseks. Uuritav nõustus antud seisukohaga.

Kaldun arvama, et lähen ka seda teed pidi, et ei oleks mingeid ebameeldivaid üllatusi. (75a, mees, maja, P2)

Esimeste avatud elektrituru tulemuste saabumisega veebruaris levis massimeedias laialt info erinevate pakettide hindadest ja nende vahedest, mis jõudis kõikide uuritavateni. Need, kes olid läinud üldteenuse teed pidi, asusid peale seda uudist kiiresti endale sobivat börsihinnaga paketti otsima. Meedias rääkis ebavõrdsetest teenusemarginaalidest aktiivselt Energiaturg.ee juht Monika Kukke ning seal korjasid osad uuritavad üles idee kasutada antud portaali pakettide võrdlemiseks ning endale sobiva lepingu leidmiseks. Järgmises peatükis vaadeldakse meedia rolli üldisemate arusaamade kujunemisel.

4.2.2. Meediasisu rakendamine üldisemate arusaamade kujundamisel

Enamus vastajad turu avanemises enda jaoks midagi positiivset ei näinud, kuna hinnatõusust uuel aastal olid teadlikud pea kõik. Vaatamata sellele oli ka neid, kes arvasid, et riigile tervikuna võib antud otsus kasulik olla. Põhjustena toodi välja julgeolek ja sõltumatus ühest tootmispunktist, mida meediast oldi kuulnud. Nimetati ka vaba konkurentsi, mis kapitalistlikus süsteemis on hädavajalik.

Päeviku-uuringu käigus saadi massimeediast mitmesugust infot, mis pani uuritavaid reageerima ning oma üldiseid arusaamasid väljendama. Näiteks juba eelnevalt mainitud Indrek Tederi aramusavaldus Postimehes turu tõhususe kohta ning kahtlus riigi võimekuses hinnakontrolli osas süvendas uuritavas juba olemasolevat arusaama elektrituru avamise rutakusest.

Jälle tekib tunne, et kellelgi oli seda avamist kiiresti vaja ning asi tehti rutuga ära. (50a, naine, maja, P1)

Uuritav tõlgendas õiguskantsleri arvamust halvasti korraldatud turu avamisest kui puudulikult ja kiiruga tehtud tööd, mille põhjuseks oli kellegi varjatud agenda, mis avatud elektriturust kasu saab. Viiteid sarnastele kahtlustele leiab ka teiste uuritavate ütlustes.

Kindlasti on kogu selles elektrituru avanemises asju, mida me ei tea. See oleks olnud poliitiline enesetapp kui nad oleksid hinda lihtsalt tõstnud ja turgu mitte avanud. Nüüd on hea öelda, et Euroopas müüaksegi elektrit nii ja nii peabki. (43a, mees, maja, P3)

VASTAJA 1-le (50a, naine, maja, P1) sisendas kahtlusi ka Jürgen Ligi põhjendus Postimehes, et elektrihinna tõus oli plaanis kümme aastat ning see unustatakse kiiresti ära. See jättis talle arrogantse mulje ja ta ei mõistnud, et kas tarbijate lühikese mälu peale ongi lootma jäädud. Uuringu esimese perioodi lõpuks väljendas ta arusaamatust turu avamise kasulikkusest ning lootis, et üldisele hinnatõusule erinevates valdkondades järgneb ka palkade tõus.

Kuidagi on tõesti tunne, et oled kusagil ahela lõpus ja sul pole erilisi valikuid. (50a, naine, maja, P1)

Sarnaselt eelnevale uuritavale, väljendas ka VASTAJA 2 (75a, mees, maja, P2) oma mõningast meeleheidet üldise olukorra suhtes kui kuulis konkurentsiameti peadirektori Märt Otsa väidet „Terevisioonis“ sellest, et tõusevad ka võrgutasud lisaks elektrienergia hinnale ning kui uuest aastast saab endale müüjat valida, siis võrgu külge ollakse ikka aheldatud ja seal midagi valida ei saa, vaid tuleb sellega pigem leppida.

Paratamatult tekib tunne, et keegi jääb selles mängus kaotajaks ja keegi võitjaks. (75a, mees, maja, P2)

Üldise arusaamana levis uuritavate seas ka Eesti Energia negatiivne kuvand ning nii-öelda halba, mis avatud elektriturg endaga kaasa toob, seostati tihti riikliku edasimüüjaga.

Mul tuleb kusagilt meediast meelde kellegi jutt ammusest ajast, et see avatud turg oligi eelkõige vajalik liigutus Eesti Energiale, et nii-öeda õige mehena tarbijatelt soolasemat hinda küsida. Tahaks uskuda, et see konkurents teeb kuidagi meile kui tarbijatele hinda soodsamaks, kuid kindlasti on siin mingeid varjatud agendasid. Väga keeruline mingit seisukohta võtta kokkuvõttes. (43a, mees, maja, P3)

Läbi Eesti Energia väljendati ka kahtlust elektrituru avamise põhjuste siiruses riiklikul tasandil, kuna riik on selle ettevõtte omanik ja otsus elektriturg avada võeti vastu just sellel tasandil.

Tarbijate ärakasutamist nähti ka konkreetsemates Eesti Energia tegemistes, mis ei olnud seotud ainult avatud elektrituruga. Seda väljendas hästi VASTAJA 2-e Postimehest loetu seletus.

Eestis on palju kliente, kelle elektrienergiaga varustus ja kvaliteet ei vasta standarditele, mistõttu peaks neile pakutama soodustust. On mingi võrguettevõtte Elektrilevi, mis kuulub Eesti Energiale ja nemad pakuvad seda soodustust ainult mingile hulgale klientidele kellel on need probleemid ja teistele mitte. Teisi ei informeerita nende õigustest. Jälle ikka ja see sama vana

hea tillitamine. Sandor Liive peaks mingi hetk endale vastutuse kõikide probleemide eest võtma ja ameti maha panema. Neid probleeme aina kuhjub ja kuhjub. (75a, mees, maja, P2)

Ka VASTAJA 1 (50a, naine, maja, P1) arvas, et Eesti Energia on pidevalt millegi negatiivsega pildis. Sama seisukoht oli ka VASTAJA 2-1 (75a, mees, maja, P2), kelle üldine meelestatus Eesti Energia osas oli uuringu algusest saati olnud ettevaatlik.

Mõnda aega tagasi rääkis raadios, et Eesti Energia on saatnud valesti päris palju arveid. See Eesti Energia on nii saamatu ettevõtte kuidagi. On kuidagi uskumatu kuidas ei saa ühtegi kuud mööda kui poleks jälle mõnda negatiivset uudist Eesti Energia kohta. (75a, mees, maja, P2)

Sama uudis tekitas ka VASTAJA 1-s arusaama, et elektrituru avanemine on alles lapsekingades ning probleeme ja segadust esineb palju. Süsteemi puudustest luges Tarbija 24-st ka VASTAJA 5 (25a, naine, korter, P1), kes samuti sellega nõustus.

Kõikide uuritavate poolt meediast loetu suurest segadusest marginaalidega tekitas arusaamatust riigifirma motiividest ühte suurimat vahelttasu sisuliselt oma enda omanike käest küsida.

Naljakas ikka küll, et EE kui riigi ettevõtte, mille omanik on sisuliselt rahvas, võtab ühte suurimat maksu selle üldteenuse pealt. Huvitav oleks selgitusi kuulda. Mis on nende motiiv? (43a, mees, maja, P3)

VASTAJA 1 (50a, naine, maja, P1) kuulis Kukuraadiost, et konkurentsiamet hakkab uurima segadust seoses erinevate marginaalidega, mida edasimüüjad on üldteenusele otsa liitnud ning väljendas poolehoidu, et asju ei vaikita maha vaid võetakse uurimise alla. Samasisuline uudis tekitas kahtlusi VASTAJA 3-s (43a, mees, maja, P3), kelle jaoks konkurentsiamet usaldust ei tekitanud.

Konkurentsiamet uurib, aga see on amet millel pole erilist võimu. Tahaks näha, mida nad saavutavad seal nende edasimüüjatega võideldes. Seadusandlus kogu selle asja ümber on

nõrk. Nii ei saa. Miks on Eesti Energial ühed suuremad marginaalid üldteenuse pealt? Nemad on suurim tootja ja nendel peaksid tootmiskulud just madalad olema. (43a, mees, maja, P3)

Marginaalide erinemise uudisele lisaks luges VASTAJA 4 (65a, naine, korter, P1) Sandor Liive seisukohta sellest, et Elektrihind on Euroopas hetkel isegi madal ning kui elektritootjad tahaksid oma tootmisvõimsusi suurendama hakata, siis see nõuaks suuri investeeringuid ning see kajastuks ka elektri hinnas.

Tere, talv! Ma loodan, et selleks ajaks on minu pension ka uue tootmisvõimsuse saavutanud. Kuradid on ikka igalt poolt hakanud juurde näpistama. Riik võiks ka vaadata, et mida need mehikesed seal organiseerivad. (65a, naine, korter, P1)

Sellest ütlusest võib näha, et riigi rolli kogu avatud turu temaatika juures peetakse nõrgaks ning pigem nähakse uut situatsiooni hea võimalusena edasimüüjatel suurema kasumi teenimiseks. Ka VASTAJA 1 (50a, naine, maja, P1) jaoks jäi arusaamatuks, et miks Eesti Energia kui riiklik ettevõtte ei oleks võinud kindla hinnaga oma kodanikele elektrit edasi müüa ning miks on avatud turg ikkagi vajalik kui see põhjustab inimestele suuremaid kulusi.

4.2.3. Praktiline kohanemine ja ideoloogiline tõlgendus

Selles peatükis keskendutakse praktiliste ja üldisemate arusaamade suhete kokkuvõtmisele - üldisemad arusaamad ja praktilised-utilitaarsed nägemused.

Elektrituru avanemisega kaasneva hinnatõusuga olid kõik uuritavad enne turu avanemist kursis ning võib öelda, et ka psühholoogiliselt ettevalmistatud selleks, et sellest pole pääsu. Pigem tekitas pahameelt segadus kogu sündmuse ümber ning asjade ebaselged tagamaad. Üldiselt võib öelda, et osadel uuritavatel jäi mulje, et nende huve tarbijatena ei kaitsta ja inimesed on turujõudude meelevaldas, kuna elektrituru avanemine on lohakalt ja puudulikult korraldatud, mistõttu on erinevatel elektritarnijatel võimalus omavolitseda ning küsida ebaproportsionaalselt suuri marginaale oma teenuste pealt.

Ei välistatud ka võimalust, et selle kõige taga on kellegi soov saada pealtnäha möödapääsmatu ja hädavajaliku otsuse varjus suuremat kasu, mistõttu peavad näiteks kodanikud kui Eesti Energia omanikud oma enda firmalt senisest oluliselt kõrgema hinnaga elektrit ostma ning ka uues situatsioonis on riigifirma võetavad tasud osadest konkurentidest kordades suuremad. Mõne uuritava jaoks pakkus lohutust, et konkurentsiamet hakkab turul valitseva segase olukorra lahendamiseks asja uurima, kuid oli ka neid, kes ei uskunud selle institutsiooni võimesse antud küsimuse kohta pealt midagi ette võtta.

Peamiselt püüti kõige eelnevalt kirjeldatuga kui paratamatusega leppida ning selle segaduses nii-öelda enda nahka päästa – tehes ratsionaalseid valikuid ja püüdes opereerida valikute kitsas ruumis. Teadvustati ka seda, et lisaks turult saadavale heale elektri hinnale on tähtis enda tarbimise reguleerimine, et elektriarved üle pea ei kasvaks. Sellele vaatamata keegi eriti suuri muudatusi oma tarbimises ei teinud, sest ilmselt tajuti selle väljundi piiratust võrreldes parema hinnaga paketi leidmisega.

Kõigi uuritavate arved olid nende enda sõnutsi jaanuaris suuremad kui muidu. Näiteks tekkis esialgselt üldteenuse kasuks otsustanutel pigem rahulolematust enda kui oskamatu praktikuga, mitte üldise hinnatõusu osas. Mõneti tõlgendati uut olukorda enda jaoks sedamoodi, et hinnatõusu kompenseerimine on iga tarbija enda osavuse ja informeeritusega reguleeritav.

Uuringu lõpus muutus suhtumine meediasõnumitesse pisut ettevaatlikumaks, kuna turu avanemisele eelnev meediainfo oli oma ennustustega hinnavahede puudumisele pakkujate pakettides olnud eksitav ning reaalse tulemuste olemasolu tõttu ei pidanud enam ainult meediast saadule tuginema. Seetõttu rakendasid senised üldteenuse kasutajad ainult mingit osa meedias levinud arusaamadest ning konkreetsemat lahendust otsiti ikka omal käel, kuigi on ka märke kollektiivsete praktikate rollist (võetakse see mis on pojal) ning Energiaturg.ee kasutamist paketi leidmisel ei saa ka pidada täiesti iseseisvaks eeltööks valiku langetamisel.

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Antud peatükis tuuakse välja olulisemad uuringutulemused ning arutletakse nende üle teoreetiliste ja empiiriliste allikate kontekstis.

5.1. Teadmised, arusaamad, oskused, praktikad ja meedia roll

Kuigi praktikad on rida rutiinseid kehalisi sooritusi, siis samal ajal on nad ka hulk vaimseid tegevusi, mis toovad endaga kaasa rutiinse viisi maailma mõistmiseks, millegi ihaldamiseks ja teadmise millegi tegemiseks (Reckwitz 2002: 251). Antud töö kontekstis oli vaimne tegevus, teadmised, arusaamine ja seoste loomine vajalikud, et saada aru uuest elektriostmise praktikast ja reeglitest ning selleks, et seda uues situatsioonis efektiivselt läbi viia. Millegi ihaldamist võib näha siin vajadust saada turult parim lahendus, et säästa enda raha. Töö tulemustest võib näha, et uuritavad sooritasid rea erinevaid tegevusi, et jõuda oma teadmistega sinna, mida Atkin (1973: 206) nimetab kriteeriumiseisundiks või Reckwitz (2002: 252) maailma mõistmiseks. See tähendab, et omandati teadmisi läbi mille tekkisid enda jaoks vajalikud arusaamad ja oskused avatud elektrituru situatsioonis käitumiseks.

Võib öelda, et uute teadmiste ja oskuste omandamine kulges küllaltki kiiresti ning meedial oli selles kindlasti oluline roll, kuna kajastused elektrituru avanemisest olid väga sagedased nii uuringu esimesel kui teisel etapil ning päeviku-uuringutest ilmnes, et infot ei võetud lihtsalt vastu, aga seda ka töödeldi ning mõtestati enda kui praktiku vajadustest lähtuvalt. Uurimuse alguses, novembri keskpaigas, olid uuritavate teadmised võrdlemisi kesised ning nendel puudus ka selgem arusaam kogu temaatikast. Enamasti toodi madala informeerituse põhjuseks laiskust ning kuuldut, et asjaga pole vaja kiirustada, sest hinnad võivad enne aastavahetust konkurentsi tihenedes langeda. Samasisulist sõnumit edastas ka meedia ja seekaudu survestas tegema otsuseid kokkusurutud aja sees, tõstes seeläbi peamiseks valikukriteeriumiks elektri hinna, mille põhjal õhutati pakkumisi võrdlema. Nii konstrueeris meedia uue „normaalse“ praktika, mis lisaks põimus ka uuritavate enda sooviga uut ja aeganõudvat protseduuri kaugemale edasi lükata, mis tõestab küllaltki ilmekalt Couldry (2004: 14) oletust, et meediapraktikad on teiste praktikatega põimunud ja et meedia mängib nii-öelda praktikate

istutajate rolli läbi „autoriteetse“ info, mida seal esitatakse, sest meedia kajastab elulisi praktikaid ja praktikuid, mistõttu omab otsest mõju nende defineerimisele ja seeläbi avaliku arvamuse kujunemisele.

Edasilükkamise kinnistumisele aitas kaasa ka meediast saadud info segadustest erinevate pakkujate lepingutingimuste ja hinnamuutustega, mis avaldus kõige selgemalt üldteenuse valinud uuritavate praktikates, kes soovisid teha otsuseid juba reaalsete tulemuste põhjal uuel aastal. Lepingu sõlmisid ainult kaks uuritavat. Tuleb märkida, et mõlema otsustusprotsessis mängisid rolli ka tuttavad. Nende soovitusi ei võetud küll tõe pähe, aga nad mõjutasid ja suunasid uuritavate arusaamasid, mille põhjal otsustati teha omal käel mõningast taustauuringut, mille tulemusena jõuti küllaltki sarnaste seisukohtadeni. Ka paketi valinute puhul ei olnud otsus puhtalt kaaspraktikute mõjutatud ning sinna oli kätketud ka meediast pärit teadmisi, mida tõlgendati enda väärtustest lähtuvalt. Näiteks jäi mulje, et otsustamist aitas mõlema paketi valinud uuritava jaoks lihtsamaks muuta meedias levinud info sellest, et paketi valiku langetamine on keeruliseks aetud ning tegelikult erinevate pakkumiste vahed on ainult mõnedes eurodes mõõdetavad. Julgen öelda, et kõigi otsused olid too hetk pigem ebakindlad kui selgetest ja põhjalikest teadmistest lähtuvad. Ka need, kes otsustasid lepingu sõlmimise kasuks pigem kompasid uut praktikat omal viisil kui olid oma otsuses kindlad.

Jaauanuaris oli uuritavatel tekkinud veendumus, et kõige odavam on börsihinnaga pakett. Oldi teadlikud ka sellest, et on suur segadus erinevate üldteenuse juurdehindluste marginaalidega, mis erinevad edasimüüjati kohati isegi kordades. Üldteenuse valinud uuritavad kasutasid meediast saadud teadmist börsihindade odavusest ära ja hakkasid endale aktiivselt uusi lahendusi otsima, sest sooviti ennast distantseerida problemaatilisest ja kallist üldteenusest. Hand ja Shove-i (2007: 97) sõnul maadlevad inividid praktikate kooshoidmisel pidevate kompromissi ja kohanemise momentidega, luues nii hästi kui suudetakse omaenda elamisviisi, mida võib antud kontekstis näha soovina endale turult odavaim pakkumine leida, jättes kõrvale üldise segaduse turul. Osad uute lahenduste otsijad kasutasid selleks Energiaturg.ee-d, millest oldi kuuldud meedia vahendusel. Jaauanuaris-veebbruaris ilmus Energiaturg.ee juhilt Monika Kukkelt mitmeid kommentaare elektrihindade ja sellega seonduva kohta, kus ta kritiseeris elektrimüüjaid ning nende hinnapoliitikat, mis võis uuritavates tekitada Energiaturg.ee osas usaldust kui sõltumatu ja autoriteetse institutsiooni vastu ja seeläbi juhatada neid sellesse veebikeskkonda uurimistööd tegema. Toetuti ka

kaaspraktikute läbiproovitud lahendustele, millest otsiti lisa kindlust juba enda uuele soovile ja arusaamale börsipaketi osas.

Uuringust selgus, et elektripaketi valimisel või valimata jätmisel mängisid rolli ka teised praktikad ning ressursid, millest lähtuti enda kui praktiku määratlemisel. Esialgselt üldteenuse valinud uuritavate puhul võib oletada, et nendel oli või vähemalt enda meelest jätkus piisavalt materiaalsel ressursil, et mitte oma otsusega kiirustada. Osadel juhtudel nähti ennast kui piisavalt väikest tarbijat, mistõttu oletati, et isegi halva valiku puhul ei tohiks otsus materiaalselt eriti suurt mõju avaldada ja võib arvata, et see maandas ka pingeid elektripaketi valiku protsessis, kuid see oletus ei vastanud alati tõele. Esines ka arusaam, et kui toidule kulutused elektriarvete tõttu ei pea vähenema, siis kallim elekter ei ole praktikas määrav, sest loeb ka mugavus ennast igakuiselt paketi valimisega mitte vaevata. Ühesõnaga võib öelda, et väärtuste hierarhias oli see kulutus mitte just kõige tähtsamal kohal ning seni kuni ta teist praktikat mõjutama ei hakanud polnud ka motivatsiooni elektriostu praktikas midagi otseselt muuta. Märgiti ka seda, et lisaks heale paketivalikule peab oskama omaenda tarbimist reguleerida, et seeläbi kulutusi elektrile kontrolli all hoida. Osadel juhtudel ei olnud see võimalik, sest näiteks lapsed, kes majapidamises samuti elektrit tarbisid, ei olnud alati selles osas motiveeritud. Seetõttu nähti just turu jälgimises ja oskuses mingis kindlas turusituatsioonis endale vastavale hetkele sobiv pakett valida võimalust säästmiseks.

Spetsiaalseid informatsiooniotsinguid elektrituru avanemiseks oldi esimese intervjuu toimumise ajaks tehtud vähe. Enamasti oli respondentidel kusagilt midagi kõrvu jäänud. Tuginedes Halkieri ja Roskilde (2011: 4) väitele, et praktika saab jagada praktiliseks tegevuseks ja selle representatsiooniks, siis võib öelda, et senise passiivse praktika jätkamine ei olnud enam uue praktika kohaselt ratsionaalne, mistõttu hakkas uuringu käigus välja kujunema turu jälgimise ja pakkujate võrdlemise oskus, mis baseerus paljuski meedias levival infol. Üldiselt tuli uuringust välja, et kõigil oligi edaspidine plaan hakata turgu jälgima ja selle jaoks meediat tarbima, et sealt endale vajalikku informatsiooni hinnamuutuste kohta ammutada, mille põhjal tulevikus otsuseid langetada. Võis kohata ka arusaama, et uus praktika peaks hõlmama oskust turuprotsesse ennustada, et vältida situatsiooni, kus hakatakse juba muutunud olukorrale järgi jooksmas, mis võib järgmiseks hetkeks juba omakorda teisenenud olla. Kui varem ei olnud tarnija valik ja vahetamine võimalik, mistõttu polnud elekter ka suuremaks kõneaineks sõprade vahelises vestlusringis, siis uuringu käigus nii

mõnedki uuritavad arutasid elektrituru ja pakettidega seonduvat endale lähedalseisvate isikutega, mida võib antud töö raames vaadelda samuti uue praktikana uuritavate seas.

Novembris tehtud intervjuudest ilmnes, et enamus teadmisi oli saadud massimeediast ning tähtsate teiste roll oli seni väike või olematu osade uuritavate puhul. Elektrituru avanemisel kaasneva hinnatõusuga olid kõik uuritavad enne turu avanemist kursis ning võib öelda, et ka psühholoogiliselt selleks ettevalmistatud. Teati, et sellest pole pääsu, kuigi enamus teadmised olid esimese intervjuu ajal küllaltki ebamääraseks ning hakkasid täienema meedia vahendusel päeviku-uuringu jooksul. Meedia kaudu õpiti samuti teiste praktikute oskustest ja arusaamadest. Nagu eelnevalt mainitud, siis osad praktikud oskasid ennast juba väiketarbijate sekka hinnata, mistõttu võib öelda, et oli eelnev teadmine endast kui tarbijast olemas ning oli ka oskus oma tarbimist hinnata ning meediainfoga seotult kujunesid nendest välja ka uuritavate uued praktikad. Nagu märgib Shove (Shove et al 2012), siis uue praktika tekkimiseks peab olema võimalus siduda seda juba olemasolevate elementidega, mida võib ka antud kontekstis täheldada. Shove (Shove et al 2012) lisab, et uute seoste loomisega kaasneb peaaegu alati ka eelnevate seoste konfigureerimine, millest lähtuvalt võib öelda, et uus praktika seati valmis vanadest teadmistest enda tarbimise kohta ning meediast turu kohta käiva info jälgimisest.

Esimese uuringu etapi alguses enamus vastajaid turu avanemises enda jaoks midagi positiivset ei näinud, seda peamiselt just hinnatõusu põhjustel. Vaatamata sellele oli ka neid, kes arvasid, et riigile tervikuna võib antud otsus kasulik olla. Ühe põhjusena toodi näiteks välja julgeoleku kaalutlus ja sõltumatus ühest tootmispunktist, mida meediast oldi kuulnud. Nimetati ka vaba konkurentsi, mis kapitalistlikus süsteemis on hädavajalik. Positiivsena nähti mingisugust võimalust hinnalanguseks ning monopolse situatsiooni lõppu. Päeviku-uuringutest selgus, et ka üldisemates arusaamades elektrituru avanemise kohta olid nii mitmedki arvamusi liidrid eri seisukohtadel ja see tekitas uuritavates mulje, et kuna ka nii-öelda targad mehed juba ei suuda nendes asjades kokku leppida, siis on asi ikkagi rutakalt ja läbimõtle mata korraldatud, mida kinnistas ka turu avamisele järgnenud suur segadus marginaalidega. Sellest jäi respondentidele mulje, et turu järevalve on nõrk ning nende huve tarbijatena ei kaitsta ja inimesed on turujõudude meelevaldas, kuna seadusandlus pole avanemisega kaasa jõudnud, mistõttu on erinevatel elektritarbijatel võimalus omavolitseda ning küsida ebaproportsionaalselt suuri marginaale oma teenuste pealt.

Ärritust tekitasid ka osade poliitikute ja mõne elektrimüüja sõnavõtted, mis olid arrogantsed ja käsitlesid hinnatõusu temaatikat stiilis „meil on isegi hästi läinud, sest mujal on veel kallim“. Negatiivsed tähendused seoti tihti riikliku edasimüüja Eesti Energiaga, kuna meedias räägiti Eesti Energia saamatusest arveid väljastada, tarbijate puudulikust informeerimisest soodustuste osas ning sellest, kuidas Eesti Energial on ühed kõrgemad marginaalid üldteenuse pealt. Läbi Eesti Energia väljendati ka kahtlust elektrituru avamise põhjuste siiruses riiklikul tasandil, kuna riik on selle ettevõtte omanik ja otsus elektriturg avada tuli sealt. Ei välistatud ka võimalust, et selle kõige taga on kellegi soov saada pealtnäha möödapääsmatu ja hädavajaliku otsuse läbi suuremat kasu, mistõttu peavad näiteks kodanikud kui Eesti Energia omanikud oma enda firmalt senisest oluliselt kõrgema hinnaga elektrit ostma ning ka uues situatsioonis on riigifirma võetavad tasud osadest konkurentidest kordades suuremad. Mõne uuritava jaoks pakkus lohutust, et konkurentsiamet hakkab turul valitseva segase olukorra lahendamiseks asja uurima, kuid oli ka neid, kes ei uskunud selle institutsiooni võimesse antud küsimuse koha pealt midagi ette võtta.

Peamiselt püüti segadus ja küsimused üldisemal tasandil kõrvale jätta ning teha enda jaoks võimalikult kasulikke otsuseid. Nagu eelnevalt juba öeldud, siis lisaks heale elektrimüüjale ning lepingu leidmisele teadvustati endale ka seda, et lisaks turult saadavale soodsale elektri hinnale on tähtis enda tarbimise reguleerimine, et elektriarved üle pea ei kasvaks, kuid vaatamata sellele keegi eriti suuri muudatusi oma tarbimises ei teinud. Kuigi kõigi uuritavate arved olid nende sõnul jaanuaris suuremad kui muidu, siis näiteks pigem tekkis esialgselt üldteenuse kasuks otsustanutel rahulolematust enda kui oskamatu praktikuga ja mõnel juhul ka meedias levinud nii-öelda valede ennustuste osas, mitte otseselt üldise hinnatõusu pärast. Mõneti nähti, et kõik on enda kätes – tuleb ennast uue praktika koha pealt ise harida ning asjadega kursis hoida.

Kuna esialgsed üldteenuse kasutajad rakendasid oma otsuse muutmisel lisaks meediast kuuldule ka omal käel tehtavaid konkreetsemaid infootsinguid pakettide ja edasimüüjate kohta, siis võib järeldada, et uuringu lõpus muutus suhtumine meediasõnumitesse pisut kriitilisemaks. Näiteks enne aastavahetust oli meediainfo oma ennustustega suuremate hinnavahede puudumisega pakkujati uuritavaid eksitanud ning reaalse tulemuste olemasolu tõttu ei pidanud enam ainult meediast saadule tuginema, vaid võis sellest lähtuvalt ise otsinguid teostada, kuigi ka veebruaris-märtsis räägiti meedias konkreetsemalt sellest, millised pakkujad on hetkel nii-öelda parimad.

Edasised uuringud sellel teemal võiksid keskenduda juba settinud olukorrale ja tollel ajahetkel kasutuses olevatele praktikatele, et tagasivaatavalt ning täpsemini hinnata nende esialgsete versioonide paikapidavust. Huvitav oleks teada, millisel määral on turu jälgimise praktikat jätkatud ning kuidas mõjutab meediainfo edasist elu elektritarbijatena.

KOKKUVÕTE

Antud töö eesmärgiks oli elektrituru avamise kontekstis jälgida inimeste infotarbimist ning meediainfo mõju arusaamadele ning sealt omakorda otsuste langetamistele elektripaketi valikul või valimata jätmisel. Läbi elektriturgu ja pakette puudutava info tähelepanemise, tõlgendamise ning kasutamise otsuste tegemisel oli uuritavate meedia praktilist kasutust võimalik sedamoodi lähemalt uurida. Vaatlesin infoallikate valikut, info tõlgendamist ja põimimist erinevate praktikatega ning selle kasutamist majandusliku otsuse langetamisel (elektripaketi valimisel). Lisaks jälgisin seda, et millist rolli mängisid otsustamisprotsessis teised praktikud, muud ressursid ning kuidas seostati praktilised arusaamad üldisemate nägemustega elektrituru avamisest ning sellega kaasnevast. Selle eesmärgi täitmiseks viisin läbi uuringu viie inimesega, kes olid valitud varieeruvate tunnuste alusel, et saada objektiivsem pilt töö tulemustest. Uuringu viisin läbi kahes etapis, enne turu avanemist ning avatud turu situatsioonis, ning kogu uuring kestis 19. novembrist 2012 kuni 27. märtsini 2013, mille sees oli ka kahekuuline paus, et jätkata juba avatud turult saabunud esimeste tulemuste põhjal veebruaris. Viisin iga uuritavaga läbi kaks intervjuud ning kaks päeviku-uuringut vastavalt eelpool mainitud uuringu etappidele.

Uurimuse alguses, novembri keskpaigas, olid uuritavate teadmised võrdlemisi kesised ning nendel puudus ka selgem arusaam kogu temaatikast. 10. detsembri lähenedes hakati küllaltki aktiivselt erinevat infot koguma. Üldine arusaam tegutsemiskavast oli kõigil uuritavatel ühine – oodata ja vaadata, mis vahetult enne viimast tähtaega lepingu sõlmimiseks saama hakkab. Sarnast soovitusi levitas ka meedia, mis mõneti läbi selle survestas otsustama ainult elektri hinnast lähtuvalt, jättes kõrvale lepingutingimused ja muu seonduva, mis lisaks põimus ka uuritavate enda sooviga valimise protseduuri kaugemale edasi lükata. Osadel juhtudel realiseerus see alles uuel aastal. Ringles ka palju vastuolulist infot, mistõttu oli kindlaid otsuseid raske vastu võtta. Otsustamisprotsessides võis täheldada ka tuttavate ja sõprade mõju, kuid see ei saanud enamasti määravaks. Pigem tehti otsuseid meediainfo, tuttavate soovitude ja väikeste uurimistööde koosmõjul, millele lisaks arvestati ka enda võimaluste ja soovidega praktikutena.

Uuringu teisel perioodil segadus turul jätkus, mida kajastas aktiivselt ka meedia, kuid vaatamata sellele olid reaalsed tulemused olemas, mille põhjal ka uuritavad said oma eelnevaid otsuseid hinnata ning muutma hakata. Kuigi meedia rääkis ka konkreetsemalt nii-öelda parimatest lahendustest, ei võetud neid siiski tõepähe, sest eelnevalt oli meedia jaganud soovitusi, mis ei pidanud päris mitmel juhul paika. Mistõttu need, kes oma otsuseid muutma tõttasid, suhtusid vastavasse sisusse kriitilisemalt ning võtsid selle pigem lähteks enda võimaluste uurimisel. Sarnaselt nendele, kes esimesel perioodil ennast mõne elektrimüüja lepinguga olid sidunud, põhinesid ka nüüd muutusi läbiviivate uuritavate otsused meediainfole, teiste praktikute kogemustele ja enda võimalustele ning omal käel läbiviidud taustauuringutele. Uuringu lõpuks oli kõikide uuritavate praktikasse juurdunud turu jälgimise oskus, mille puhul tugineti peamiselt meediainfole. Tekkis arusaam, et kuna turg on muutlik, siis uus praktika nõuab enda võimaluste hindamist ja vastavalt sellele ka aeg-ajalt valikute muutmist.

Meedias kajastatud segadusest hindade ja erinevate arvamusiidrite ebaratsionaalsetest seisukohtadest turu avamise kohta kinnistasid uuritavate arusaama turu avamise rutakusest ja kahtlastest tagamaadest. Uuritavate seas levis ka konkreetsemalt Eesti Energia negatiivne kuvand ning nii-öelda halba, mis avatud elektriturg endaga kaasa tõi, seostati tihti riikliku edasimüüjaga, sest meediakajastused Eesti Energia osas olid enamasti negatiivsed ning lisaks oli mitmel uuritaval ka esialgne arusaam Eest Energiast kui omavolitsevast monopolist. Läbi Eesti Energia poolt sisse viidud agressiivse hinnapoliitika avaldati kahtlust elektrituru avamise põhjuste üle ka riiklikul tasandil, kuna otsus turg avada tuli just sealt ning tekkis küsimus, et miks laseb riik Eesti Energial kui rahva omanduses oleval ettevõttel sellist hinnapoliitikat omaenda omanike peal rakendada. Ei välistatud ka võimalust, et selle kõige taga on kellegi soov saada pealtnäha möödapääsmatu ja hädavajaliku otsuse varjus suuremat kasu, sest Eesti Energia kui kõige suurema klientide arvuga ettevõtte saab sellest otsusest tõenäoliselt kõige suuremat tulu. Samas võib öelda, et segadus ja küsimused üldisemal tasandil üritati kõrvale jätta ning erineva info põhjal taheti pigem võimalikult kasulikke otsuseid langetada. Mõisteti, et universaalseid lahendusi ei eksisteeri ja tuleb olla ise aktiivne ning oskuslikult tegutseda.

Kokkuvõtteks võib öelda, et meedial oli tähtis roll teiste praktikute teadmiste, praktilise info ja üldiste arusaamade vahendajana. See kõik mõjutas rohkemal või vähemal määral uuritavate teadmisi, arusaamu ning oskuste õppimist. Vaatamata mõningasele segadusele, aitas meedia vastu võtta edasisi otsuseid elektrienergia ostmisel, kuid ei olnud ainukeseks määravaks

mõjutajaks. Kuigi uuringust selgus, et infot uue situatsiooni muutuste kohta levis küllaltki palju, siis ametlikul tasandil oleks võinud olla selgemad ja põhjalikumad seletused sellest, mis on elektrituru avamise põhjused peale eurodirektiivide täitmise ning millisel viisil on antud otsus riigile pikemas perspektiivis kasulik. Selgemalt oleks pidanud kehtestama ka reeglid edasimüüjate jaoks, et vältida segadusi elektrimüüjate hinnapoliitikates ja seeläbi tarbijate õiglustunde riivamist. Uuringust selgus, et kuigi praktiline kohanemine toimus kokkuvõttes uuritavate jaoks edukalt, siis üldisemal tasandil tekitas avatud elektriturg ikkagi arusaamatusi.

SUMMARY

The purpose of this final paper “Private consumers’ selection processes of electricity suppliers” is to observe the info consumption of selected participants, media’s influence on them and its effect on the decision-making process during the opening of the electricity market in Estonia. By way of different surveys and interviews conducted with 5 objective participants during several stages of the process I was able to observe and deduct specific patterns and viewpoints that were directly related to their media consumption and comprehension.

In the first research phase all the participants had a very shallow and unclear understanding of the whole situation and everyone was following the same basic plan of „wait and see“ – this was also one of the routes suggested by the media. In addition my observations showed that overall there was a lot of controversial info that led to postponing the decision-making and ultimately caused a lot of confusion.

In the second phase of my research the confusion with the open electricity market continued and it was actively reported by the media. But although there were more concrete suggestions as to the best course of action being reported by the media, the participants were a lot more skeptical about their trustworthiness due to various misinformation they had received from the same channels before. Despite that, when it came to choosing a specific service provider, all the participants relied on selfmade research, other peoples experience and media info to make the final decision. A comprehension had formed that the participants need to assess their individual options and change according to the new changing market.

In conclusion I can say that media had an important role as a mediator between general opinions, practical information and factual knowledge that was important at the time. All observed participants were affected by media and although there was some confusion due to some controversial and biased information, it still helped making individual decisions concerning the new open electricity market.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Atkin, C. (1973). Instrumental Utilities and Information Seeking. *New Models for Mass Communication Research*, 2: 205-242.
- Couldry, N. (2004). Theorising media as practice. *Social Semiotics*, 4(2): 115-132.
- Gram-Hanssen, K. (2010). Understanding change and continuity in residential energy consumption. *Journal of Consumer Culture*, 11(1): 61-78.
- Halkier, B. & I. J. Roskilde. (2011). Methodological challenges in using practice theory in consumption research. Examples from a study on handling nutritional contestations of food consumption. *Journal of Consumer Culture*, 11(11): 101-123.
- Hand, M. & E. Shove. (2007). Condensing Practices: Ways of Living with a Freezer. *Journal of Consumer Culture*, 7(1): 79-104.
- Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.
- Ojakvi, M. (2013). Eesti Energia kavatseb üldteenuse hinda tõsta. ERR, 13. mai, URL (kasutatud mai 2013) <http://uudised.err.ee/?06279095>
- Reckwitz, A. (2002). Toward a Theory of Social Practices. *European Journal of Social Theory*, 5(2): 243-263.
- Schatzki, T. (1996). *Social practices: A Wittgensteinian approach to human activity and the social*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shove, E. & M. Pantzar. (2005). Consumers, Producers and Practices: Understanding the invention and reinvention of Nordic walking. *Journal of Consumer Culture*, 5(1): 43-64.
- Shove, E. & M. Pantzar & M. Watson. (2012). *The Dynamics of Social Practice: Everyday Life and how it Changes*. New Delhi: SAGE Publications Inc.
- Swidler, A. (2001). *What anchors cultural practices in T. Schatzki, K. Knorr Cetina and E. von Savigny: The practice turn in contemporary theory*. London: Routledge.
- Warde, A. (2005). Consumption and theories of practice. *Journal of Consumer Culture*, 5(2): 131-153.

LISAD

Lisa 1. Päeviku-uuring november-detsember

Päevik: VASTAJA 1

Osa 1. Novembri päevik (19. November- 9. Detsember)

JUHEND

Palun märgi igapäevaselt üles, mida kuulsid-nägid päeva jooksul seoses elektrihindade, elektritarbimise, -pakettide, elektrituru avanemise ja teistel, elektriga seotud teemadel. Palun märgi üles allikas/kanal, kes kõnelesid ning mida said teada (ükskõik, kas see oli uus või juba kuuldu). Palun märgi üles ka omad mõtted, mis tekkisid.

Palun täida päevikut igapäevaselt!!!

19. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
ETV, Terevisioon, Ringvaade	Ei mäleta	Hinnavahe erinevate pakkujate vahel on minimaalne. Inimesed pole asunud veel lepinguid sõlmima. Eraisik pole veel detailidega kursis. Üldteenus on mingi universaalne elekter, mida siis võetakse kohalikult pakkujalt ja see võib kallim tulla

Mõtted: Väga raske on midagi arvata, tundub, et tasub oodata ja sündmustest mitte ette joosta. Ei tule maailmalõpp kui isegi ei vali hetkel paketti ära ja lähen kaasa üldteenusega. Võib ju vaadata, et mis selle üldteenusega saab. Ma nii vaene ei ole, et ma paar kuud seda kallimat elektrit ei jõuaks maksta, juhul kui ta üldse on seda. Neid lepinguid jõuab sõlmida iga kell.

20. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Delfi	Ei mäleta	Elektrit ostetakse kõrgeima hinnaga kokku ja tavatarbija maksab kõik kinni.

Mõtted: Ei saa täpselt aru kellele see avatud turg kasulik on.

21. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
ETV, Riigikogu infotund	Andrus Ansip	Ei maksa kiirustada lepingu sõlmimisega

Mõtted: Ei viitsi endiselt süveneda. Ansip mulle eriti ei meeldi küll, aga tundub mõistlik soovitus, sest paljud ütlevad ju seda sama.

22. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Postimees	Jürgen Ligi	Elektri hinna tõus on juba 10 a. olnud plaanis. See on vältimatu ja inimene unustab selle ruttu kui tõus on ära olnud.

Mõtted: Kummaline jutt. Kas see on mingi vabandus ja selle peale loodetaksegi?

25. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Postimees	Indrek Teder	Ta arvab, et turg ei toimi tõhusalt sest pole piisavalt elektrikaableid põhjamaadega. Oleme avanud turu, aga kaotanud kontrolli hinna üle.

Mõtted: Jälle tekib tunne, et kellelgi oli seda avamist kiiresti vaja ning asi tehti rutuga ära. Täpselt ei saa aru sellest Tederi hinnakontrolli jutust, sest avatud turg peaks ju tähendama seda, et hind kujunebki turul.

30. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Kuku Raadio	reklaam	1. detsembril selgitame elektrituruga seonduvat, proua?

Mõtted: Mingi kummaline reklaam, vist selle Avatud 2013 oma, millest on räägitud.

4. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Delfi, Rahva Hääli	lugeja	Vahet ei ole mis pakkuja võtta, vahed on loetavad sentides mitte eurodes. Mõttetu paanika, elektrit saavad kõik edasi. Väiksest asjast on tehtud suur asi.

Mõtted: Mõneti nõus, kuigi hinnatõus üldisemalt on ikkagi halb, aga tuleb loota, et üldisele hinnatõusule kõikides valdkondades järgneb ka palkade tõus.

5. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Kuku raadio	Ei mäleta	Pikad järjekorrad elektrilepingute sõlmimisel. Selgus, et Eesti Energiaga lepingu pikendamisega ei pea kiirustama. Mingi segadus nende leppetrahvidega.

Mõtted: Tundubki, et võimulolijad ja firmad ei oma ise ka täit pilti sellest, mida nad teevad.

6. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
ETV, Terevisioon	Ain Köster, Eleringi kommunikatsioonijuht ja Tarmo Mere	Mööteandmed erinevad kliendil ja müüjal.

Mõtted: Pole eriti mõtteid selles osas. Kuidas nad saavad erineda? Kunagi aastaid tagasi oli Pealtnägijas ka lugu sellest, kuidas need mõõteseadmed on vanad ja näitavad aiateibaid.

7. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
<u>Postimees</u>	<u>Andrus Karnau</u>	Elektribörs kasvatab Eesti Energia kasumit.
<u>Pirita leht</u>	<u>Arvo Sarapuu</u>	Mis rolli mängib riik? Kõik üritavad müüa Narva elektrijaama energiat. Ühes paadis valitsejad ja elektrimüüjad.

Mõtted: Jälle viide sellele, et keegi ikkagi saab sellest asjast head kasu ja mingid taustajõud saavad sellest muutusest jälle midagi enda kukrusse.

8. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Vikerraadio, Rahvateenrid	Rannamäe, Tigasson	Inimesed, ärge tõmmelge ega kiirustage, eriti vanemad, kes teil pole internetti ja kellel selle info töötlus käib üle jõu. Midagi olulist ei muutu. Oodake! Energeetika on meie riigis probleem- me oleme vaesed ja peame maksma kinni ka näiteks ebaratsionaalsed ja energiakadudega küttesüsteemid-pole valikut.

Mõtted: Kuidagi on tõesti tunne, et oled kusagil ahela lõpus ja sul pole erilisi valikuid. Aga muidugi pole asi nii lootusetu, sest on ka häid asju siin riigis, aga osad asju annab veel palju parandada. Ma arvangi, et ma ei kiirusta ja ei lähe selle paanikaga kaasa. Vaatan, mis see üldteenus mulle toob ja mis seisus olen ma võrreldes nendega, kes sõlmisid lepingu. Rannamäe mulle meeldib, ta on konreetne mees. Seal „Vabariigi kodanikes“ paneb ka väga konkreetselt neid poliitikuid paika. Kui intervjuus küsisid, et kes on keegi inimene, keda usalda, siis tema on näiteks üks nendest. Laia silmaringiga inimene ja asjadega kursis.

Päevik: VASTAJA 2

Osa 1. Novembri päevik (19. November- 9. Detsember)

JUHEND

Palun märgi igapäevaselt üles, mida kuulsid-nägid päeva jooksul seoses elektrihindade, elektritarbimise, -pakettide, elektrituru avanemise ja teistel, elektriga seotud teemadel. Palun märgi üles allikas/kanal, kes kõnelesid ning mida said teada (ükskõik, kas see oli uus või juba kuuldu). Palun märgi üles ka omad mõtted, mis tekkisid.

Palun täida päevikut igapäevaselt!!!

19. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Kukuraadio, Äripäev eetris	Aivar Hundimägi	Kuku raadios mainiti, et ei tasu nende pakettide ära valimisega kiirustada, et ei juhtu midagi kui ei valigi.

Mõtted: Milleks need paketid siis üldse on kui tegelt saab elektrit niisama ka?

20. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
ETV, Terevisioon	Märt Ots, Konkurentsi ameti direktor	Tõusevad ka võrgutasud lisaks elektrienergia hinnale. Kui nüüd uuest aastast me saame endale müüjat valida, siis võrgu külge oleme me ikka aheldatud ja seal midagi valida ei saa, vaid tuleb sellega leppida. Eestis on 36 erinevat võrguettevõtet.

Mõtted: Tuli meelde, et see Märts Ots minu meelest oli ise kunagi mingi energia-äri seotud ja tal tekkis kusagil mingi huvide konflikt seoses oma ameti ja äri. Sõbramees rääkis täna, et tema võtab Eesti Energia, et see on ikkagi Eesti ettevõtte, et parem jäägu see raha Eestisse. Mina ei ole ikka veel selle koha pealt midagi mõelnud. Segane on see kõik minu jaoks ikka. Paratamatult tekib tunne, et keegi jääb selles mängus kaotajaks ja keegi võitjaks. Mõnes mõttes oleks hea ikkagi Eesti Energiaga tõesti teha, sest ta ikkagi kindel ettevõtte, ei kao ta ju kuhugi.

24. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Kuku raadio	Uudised vist	Jäi jälle see kõrva, et enne 10. detsembrit peab asi tehtud olema, muidu saad seda kallist elektrit, mis sulle siis valitakse mingi teenuse korras.

Mõtted: Paketi peab tegema, sest muidu pannakse sulle mingi teenus peale selle elektri ostmisel ja see on ilmselt kallim.

28. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Postimees	Juhan Valtin	Jäi kätte üks Postimees, kus olid uhked tabelid ja seal olid erinevate pakkujate hinnavõrdlused ja asjad. Põhimõte oli selles, et tegelikult on erinevate pakkujate vahed väiksed. Mingi mees TTÜ-st seal veel ütles, et vahet pole mida sa võtad, kui sul tarbimine on väike. Kaotused ei ole suured, isegi kui paketi pisut võsa poole paned.

Mõtted: Kelle jaoks on mis palju ja vähe, aga tundub, et tema jutus on mingi mõte. Ma olen ju ikkagi üksik inimene, palju tööl ja tegelikult läheb mul seda elektrit ikka vähe, sest kütan ma ju ikkagi ahju ja mingi elektriradiaator mul ei lõõma kusagil.

29. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Maaleht		Keegi daam kirjutas enda kogemusest, kuidas ta oli kaubelnud endale odavamalt erinvaltelt pakkujatelt välja ja nii muutnud oma paketi päris soodsaks. Kehtib 14 päevane tühistamise aeg peale lepingu sõlmimist, mida ta osavalt ära kasutas ja need müüjad üksteise otsa talle hinda odavamaks tegid.

Mõtted: Mõistlik inimene. Vast tulebki nii teha, muidu tõmmatakse sulle kott pähe.

3. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Kuku Raadio	Uudised	Täna öeldi raadios, et lepingu sõlmimiseks on jäänud veel nädala aega.

Mõtted: Tõsi, peab asja käsile võtma.

4. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Postimees		Räägiti sellest, kuidas Tallinnas on Eesti Energia ukse taga pikad järjekorrad. Ei pidavat olema ei istuda, ei astuda. Keegi vanaproua rääkis, et tema võttis fikseeritud paketi, et olla kindel, et hind ei muutu.

Mõtted: Kaldun arvama, et lähen ka seda teed pidi, et ei oleks mingeid ebameeldivaid üllatusi.

5. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Maaleht		Maalehes kirjutas, et 27% majapidamistest on sõlminud juba lepingu. Mida päev lähedamale aastale, seda rohkem lepinguid sõlmitakse.

Mõtted: Ei arva midagi. Täna helistasin Eesti Energiasse ja sealt tehti mulle korralikku müügitööd. Seletati mulle neid pakette ja asju. Mul on siuke tunne, et ega nende asjadel siis erilist vahet ei ole, lihtsalt formaalsused, aga kaldun arvama, et tasuks see asi Eesti Energiaga ära teha, kogu aeg tema klient olnud. Kuigi ta on ülbe monopol, siis need uued võivad veel hullemad olla.

7. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>

Mõtted: Täna käisingi linnas ja tegin lepingu ära Eesti Energias. Aega võttis, aga asja sai ja nüüd on selle lehmakauplemisega ühel pool. Passisin seal tükk aega ja lõpuks läksin ja tegin ära. Hind on mul kuueks kuuks fikseeritud, eks siis vaatan edasi, mis on saanud ja mis saama hakkab. Hea tunne on, et sai tehtud, iseasi kui tark see otsus on kokkuvõttes. Minul on veel isegi hästi, sest mul on raha kõrvale pandud, aga ei tea, mis nendest saab, kellel varusid ei ole ja elu läheb kallimaks iga päevaga. Väga raskeks on inimeste elu ikka tehtud.

8. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Reporter		Reporteris näidati pilte sellest kuidas inimesed olid ummistanud Eesti Energia kontorid ja tahtsid lepinguid sõlmida.

Mõtted: Ise olin eile seal täpselt samamoodi. Päris hullumaja kohe. Inimestel olid osadel ikka väga murelikud näod peas. Nagu rahva koosolek.

Päevik: VASTAJA 3

Osa 1. Novembri päevik (19. November- 9. Detsember)

JUHEND

Palun märgi igapäevaselt üles, mida kuulsid-nägid päeva jooksul seoses elektrihindade, elektritarbimise, -pakettide, elektrituru avanemise ja teistel, elektriga seotud teemadel. Palun märgi üles allikas/kanal, kes kõnelesid ning mida said teada (ükskõik, kas see oli uus või juba kuuldu). Palun märgi üles ka omad mõtted, mis tekkisid.

Palun täida päevikut igapäevaselt!!!

20. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Delfi	Ando Leppiman	Väited, et turg ei toimi, kuna kaableid on vähe ja hinda hakkab ikkagi määrama selletõttu EE, on alusetud. Konkurentsi amet hoiab ka asjal kivalt silma peal

Mõtted: Tundub loogiline jutt.

21. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
ETV, Terevisioon	Ei mäleta	Uus pakkuja elekter.ee

Mõtted: Uurisin ka neid pisut õhtul. Mingeid mõtteid ei ole rohkem.

25. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Star FM	Allan Roosileht	Rääkis, et inimeste jaoks tundub asi segane, sest infot on palju ja erinevat

Mõtted: Ilmselt on selles iva, aga ma arvan, et kui süveneda, siis saab ikka sotti sellest asjast.

26. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Õhtusöök sõpradega	Sõbrad	Istusime koos sõpradega õhtusöögil ja arutasime seda asja seal lähemalt. Osad ütlesid, et ega suht vahet ei ole keda võtta, keda jätta, et vahed on väikesed ja parem on oma tarbimine üle vaadata, sest ega hinnatõus tuleb nii või naa. Oli ka neid, kes ütlesid, et vaatavad uuel aastal, milliseks see asi üldse kujuneb, sest keegi ju praegult ei tea veel. 220 pidavat üks odavamaimad olema.

Mõtted: Olen mõlema seisukohaga nõus. Ega tõesti siin mingeid sente taga ajada pole mõtet ja pigem vaadata kriitilise pilguga oma enda tarbimine üle.

27. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Vikerraadio	Ei mäleta	Indrek Teder olevat rääkinud, et tema meelest on kogu turu avanemine ettevalmistamata ning rutakas.

Mõtted: Ei oska sellest suht midagi arvata, aga ilmselt õiguskantsler on siis midagi märganud seadusloome puudulikkuses.

28. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Äripäev	Taavi Veskimägi	Rääkis sellest kuidas elektriturg avaneb üha enam, sest läbi erinevate tuletisväärtpaberite saab riske Eesti elektrienergia hinnas maandada.

Mõtted: Väga keeruline jutt, nõuab pisut laiemat teadmist börsist.

29. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Eesti Päevaleht 220 koduleht	Ann-Marii Nergi	Eesti Energia surub klientidele peale fikseeritud hinda, sest see on neile tulutoovam äri. Inimesi hirmutatakse ettearvamatu börsihinnaga, kuigi näiteks pakett „Kindel“ on kallima hinnaga kui börsi senine keskmine hind. Vaatsin seda 220 kodulehte. Üks sõber rääkis, et tee börsihinnaga pakett, et see on see talv mõistlik.

Mõtted: Naljakana tundub lihtsalt see, et EE on kogu aeg ikka kellelgi hambus ja mõneti ka põhjusega, sest EE tahab näida hoopis teistsuguse ettevõtteks kui ta tegelikult on.

5. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Võrumaa Teataja E24	Ei mäleta enam	Lõuna-Eestis käies jäi kätte Võrumaa Teataja, kus kirjutati, et EE käes on 20% sealsetest tarbijatest juba ja enamik on fikseeritud hinnaga. Tundub, et see hirmutamine, millest Päevalehes kirjutati, täitsa mõjub. Kirjutati, et üldteenuse hind selgub veebruari keskel, mil arvutatakse välja marginaalid, mis hinnale otsa liidetakse

Mõtted: Tegelikult ma ei arva, et see fikseeritud hind mingi jama on, sest on arusaadav, et inimesed tahavad mingit kindlust. EE- s tahetakse liiga palju tonti näha. Tegelikult on tegemist täitsa tavalise kasumit taotleva ettevõttega.

6. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Avatud 2013		Käisin uurisin seda lehte. Sain teada pisut rohkem nende pakujate kohta ja kuidas see asi toimima hakkab. Väga informatiivne ja selge info minu arvates. Mul on tunne, et need kes räägivad, et nad midagi aru ei saa, pole ennast lihtsalt viitsinud panna süvenema sellesse asja. Aga muidugi on mõistetav kui vanemale generatsioonile siin osa asju arusaamatuks jääb ja nendel pole tihti ligipääsu ka internetile ja sellele seletavale infole.

Mõtted: Tegin 220-ga börsihinna lepingu ära. Vaatame mis saab. Arvan, et ei olnud loll otsus. See sõna börs lihtsalt hirmutab inimesi ja paneb kartma, et seal lendab kõik raha tuulde.

8. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Delfi		Delfis olid pildid sellest kuidas EE kontor oli inimestest täiesti pungil juba varahommikul

Mõtted:

Päevik: VASTAJA 4

Osa 1. Novembri päevik (19. November- 9. Detsember)

JUHEND

Palun märki igapäevaselt üles, mida kuulsid-nägid päeva jooksul seoses elektrihindade, elektritarbimise, -pakettide, elektrituru avanemise ja teistel, elektriga seotud teemadel. Palun märki üles allikas/kanal, kes kõnelesid ning mida said teada (ükskõik, kas see oli uus või juba kuuldu). Palun märki üles ka omad mõtted, mis tekkisid.

Palun täida päevikut igapäevaselt!!!

19. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Õhtuleht	Teet Teder	6. novembri seisuga ei teadnud 8% elanikest, et elektriturg avaneb. Tarbijakaitse amet leidis, et hinnapoliitika on segane ja Majandus ja kom. Ministeerium pole ka asja eriti põhjalikult selgitanud.

Mõtted: On tõesti palju segast, eriti pensionärile.

20. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Maaleht	Kai Simson	Portaalis Energiaturg.ee saab võrrelda erinevaid pakette ja väga paljud inimesed on seda võimalust kasutanud. Info on kiire ja operatiivne.
Energiaturg.ee		Vaatasin lihtsalt silmaga üle.

Mõtted: Tundub, et infot on nende pakettide kohta, aga ikkagi on üldisemalt asi keeruline.

22. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Eesti Päevaleht		Mingi vana artikkel. Räägiti sellest, et kaks kuud enne turu avanemist on asjad päris segased ikka.

Mõtted: No tõsi ta on ju, et asjad on segased. Hilja on hakatud kuidagi vist ikka hoogu võtma.

28. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Maaleht, online	Lihtsalt artikkel	Selgitati kuidas elektritarnijat valida ja seda, et tegelikult võib see fikseeritud hind tulla isegi kallim kui börsihind

Mõtted: Hea info. Võimalik, et tasubki võtta see börsihinna järgi pakett.

29. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Maaleht	Ülle Rajasaar	Elektrihinda saab alla kaubelda. See naine kauples ja sai paketi odavamalt, mis tähendab 150 eurost kokkuhoidu tema jaoks ühes aastas. Samas üks asi on võitlemine hea hinna eest, kuid teine asi on see enda tarbimine

Mõtted: Kuigi korralik raha, siis ei viitsi küll sellise jandiga tegeleda. Me ei tarbi ka nii palju kui Ülle Rajasaar, aga olen sama meelt, et mitte hoida elektriseadmeid ootel kui neid ei kasuta. Kui lähed pikemaks ajaks ikka kodunt välja, siis tasub telekas seinast välja tõmmata, et ta passiivselt seal ei tarbiks.

30. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
	Eesti Energia	Alustab tänasest kolme elektripaketi müüki. Turule tuleb kolm avatud elektrituru paketti: kindel, kombineeritud ja muutuv pakett.

Mõtted: Kuna Eesti Energia on riiklik monopol, siis ikkagi liiguvad mõtted Eesti Energia kasuks.

2. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Raadio 2	Kalle Muuli	Riik pole elektrituru avanemise kohta praktiliselt üldse teavitustööd teinud. Riik on võtnud EE dividende, võiks mõelda ka inimeste peale, kes peavad nüüd paketti valima. Ta imestas, kuidas minister Juhan Parts sai nii lollilt käituda.

Mõtted: Arvamus ikka endine.

3. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Delfi	Andres Reimer	Elektrilevi klientidel on võimalik valida nelja peamise võrgutasu paketi vahel, mille puhul peale kallinemise muutub vaid nimetus, varem pakett KODU, nüüd pakett VÕRK

Mõtted: Ei saa asja mõttest aru kui kõik muu jääb samaks. Mõttetu!

5. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Eesti Päevaleht		Elektripaketti valivatel tarbijatel on küsimusi rohkem kui vastuseid, kas valida fikseeritud hinnaga või mitte? Mida teha öö-ja päevaenergiaga, mis on üldteenus? Keegi ei tea milliseks elektri hind tulevikus kujuneb. Selge on see, et kõige vähem informeeritud inimestele nagu pensionärid, määratakse pähe kõige kallimad paketid. Teavitustöö tarbijate seas on olnud nõrk. Tõusvad küttekulud ja kasvav elektri hind võivad tekitada olukorra, kus kulutused energiale hakkavad paljudele perekondadele lihtsalt üle jõu käima. Eestis „sotsiaalelektrit“ olema ei saa, on kinnitanud riigiametnikud. Vaestele peab piisama olemasolevatest sotsiaaltoetustest.

Mõtted: Kurb, tahtmatult tekib küsimus „kuhu veel?“ 650 euroga kuus elvad kaks pensionäri kuidagi ära, aga üksi läheks see elu ikka väga raskeks. Sama olukord on kindlasti ka lasterikastes peredes, kus vajadused igapäevasteks kulutusteks on veel suuremad.

6. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Õhtuleht	Karoliina Vasli	Eesti Energia tõstis täna hommikul elektri hinda kõikides fikseeritud hinnaga pakkumistes keskmiselt 0,1 senti võrra. Enamik eratarbijaid on ka uuel aastal Eesti Energia kliendid.

Mõtted: Väga imelik. Kui leping on juba sõlmitud, siis kas nad muutsid ka vanade lepingute hindu? Kas nii tohib? Meie otsustasime, et läheme kaasa selle üldteenusega algul ja kui see tuleb kallim ikkagi, siis vaatame asja uuesti üle. See, et Eesti Energia otsustas hinda äkitselt tõsta on kuidagi kummaline. Me tarbime vähe ja ma ei usu, et me meeletult peale maksame kui me hetkel kellegi paketti ei võtagi. Äkki uuel aastal mängitakse need hinnad ikkagi ümber.

Päevik: VASTAJA 5

Osa 1. Novembri päevik (19. November- 9. Detsember)

JUHEND

Palun märgi igapäevaselt üles, mida kuulsid-nägid päeva jooksul seoses elektrihindade, elektritarbimise, -pakettide, elektrituru avanemise ja teistel, elektriga seotud teemadel. Palun märgi üles allikas/kanal, kes kõnelesid ning mida said teada (ükskõik, kas see oli uus või juba kuuldu). Palun märgi üles ka omad mõtted, mis tekkisid.

Palun täida päevikut igapäevaselt!!!

19. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Delfi	Elektrihind.ee	Uuest aastast avaneval elektriturul hakkavad eratarbijale elektrit pakkuma seitse ettevõtet: Eesti Energia, Latvenergo Elektrum, Imatra Elekter, VKG, 220 Energia, Eesti Gaas ja Elektrimüügi AS.

Mõtted: Elektrituru avanemine 1. jaanuaril 2013 annab esmakordselt võimaluse valida, kellelt elektrit osta. Valik on ikkagi laiem kui mina mõtlesin, on võimalus kaaluda erinevaid variante. Lisaks elektri hinnale tasub võrrelda ka lepingu tähtaega, maksetingimusi, lepingu lõpetamise tingimusi, viivise ja leppetrahvi suurust, keskkonnasõbralikkust ja pakutavaid boonuseid.

24. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Delfi	Tiit Kolk – Repo vabrikute juht	Ma ei vaeva ennast pakkumiste analüüsi ja võrdlemisega, sest olen kindel, et kõige soodsam on elektrit osta üldteenuse korras. Üldteenus on Elektrituruseadusega kehtestatud elektrimüügi kord neile tarbijatele, kes ei vali mingil põhjusel kindlat elektrimüüjat. Üldteenuse korras müüb elektrit kohalik võrguettevõtte (minu piirkonnas- Elektrilevi), kes seni on tarbijat elektriga varustanud. Võrguettevõtte ostab elektri vabalt turult, vaba turu hinnaga (börsihinnaga) ja müüb selle edasi minimaalse, kulupõhise juurdehindlusega.

Mõtted: Kuna tean Tiit Kolki isiklikult huvitas teada saada suure firma juhi arvamust. Tasub mõelda sellest.

27. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Äripäev	Tõnu Toom - AS Infotark tehnika ja haldusdirektor	"Oluline on silmas pidada enda riskivalmidust. Börsihinna puhul pead olema valmis, et see talv saad odavamalt, aga järgmine talv võid saada palju kallima elektri."

Mõtted: Huvitav mõtte, täiesti võimalik et nii juhtubki.

28. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Äripäev ja ETV uudised	Inrek Kald – äripäeva reporter	Üle 90% Eesti Energia klientidest valib fikshinnaga paketi. Paketis Kindel ei muutu elektri kilovatt-tunni hind lepingu kehtimise perioodil. See võimaldab Eesti Energia teatel elektrikulu kontrolli all hoida, sest elektri börsihinna kõikumine ei mõjuta elektriarve suurust.

Mõtted: Nüüd arvan, et fikseeritud hinnad on ikkagi parim variant.

30. november

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Reporter		Üks tõsisemaid probleeme Eesti ühiskonnas on elektri hinna tõus järgmisest aastast. Kui vabaturu tingimustes hinnad tavaliselt langevad, siis juba praegu on näha, et elektriga Eestis nii ei lähe. Energia on kallis kaup ja müüjatel on alati võimalus põhjendada hinnatõusu.

Mõtted: Karta on, et uutes oludes muutub elekter hinnaspekulatsioonide objektiks. Arvan et elektripartner peab olema stabiilne, kindel, tugev ja selline mis annab garantii.

2. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Õhtuleht		Eesti Energia klienditeenindused on tulvil segaduses pensionäre, kes on valmis tunde istuma, et uus leping sõlmitud saaks. Eile Tallinnas Lasnamäel Tähesaju klienditeeninduses istunud pensionär Maia Andersson tunnistas, et tal ei ole aimugi, milliseid lepingutingimusi elektrimüüjad pakuvad, kirjutab tarbija24. "Ühistu meil sellega ei tegele, kahjuks internetti ka ei ole, siin me nüüd istume ja ootame."

Mõtted: Arusaadav et pensionäridele on tunduvalt raskem valida sobiva elektritarbijat, kuna info selle kohta on niivõrd minimaalne. Inimestel täielikult puudub igasugune arusaamatus kes mida pakub.

4. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Äripäev	Tallinna abilinnapea – Arvo Sarapuu	Tallinna linna korraldatud riigihankel elektrienergia müüja leidmiseks pakkus soodsaimat fikseeritud hinda Elektrum Eesti OÜ.

Mõtted: Võrreldes teiste pakujatega mida sain nt mina – 3 toalise korteri omanik, ma ei ütleks et Elektrumil on kõige parim pakkumine.

6. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Delfi Majandus	Kadri Paas	<p>Eesti Energia langetas paketi „Kindel“ nii ühe- kui ka kahetariifseid hindu vahemikus 0,04 kuni 0,09 senti, kuid tõstis paketi „Kombineeritud“ ühe- ja kahetariifseid hindu 0,06 kuni 0,12 senti, teatab Energiaturg.ee</p> <p>Samas muutis ettevõtte paketi „Kombineeritud“ ühetariifseid hindu ja marginaale nii ühele kui ka teisele poole.</p> <p>Võrreldes tänaseid hindu 25. novembri omadega, siis on Eesti Energia kahetariifse tavaelektri paketi „Kindel“ 12-kuulise lepingu kilovatt-tunni hind päevase elektri puhul langenud 6,32 sendilt 6,23 sendile ning öise elektri puhul 4,86 sendilt 4,79 sendile.</p>

Mõtted: Huvitav info

7. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Delfi ja Äripäev	Harry Tuul – Delfi reporter Kristi Malmberg – äripäeva reporter	<p>Eesti Energia andis kodulehe kaudu teada, et on juba sõlminud lepingu enam kui 200 000 kliendiga. Seejuures kui esimesed 100 000 lepingut sõlmisid kliendid kahe kuu jooksul ja järgmised 100 000 lepingut juba vaid 7 päevaga.</p> <p>Eleringi andmetel oli täna kella 11 seisuga sõlmitud üle 343 000 elektrilepingu. Uue aasta algusest kehtima hakkavaid lepinguid saab sõlmida veel täna ning kui elektrimüüjat ei vahetata, siis ka kuu lõpuni.</p> <p>Imatra Elekter elektriäri juht Sven Pitkve ütles, et neil on sõlmitud umbes 5000 elektrilepingut ning selle tulemusega on nad väga rahul. Populaarsemad paketid olid "Täpne" ja "Roheline valik".</p>

Mõtted: Loodetavasti saab edaspidi olukorra selginedes valida parema elektri edastaja.

8. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Delfi majandus	Ain Köster – Eleringi pressiesindaja	Ükski tarbija elektrist ilma ei jää, kuid üldteenuse täpne hind selgub alles tagantjärele. Eleringi Andmelattu on kantud üle 703 000 tarbimiskoha ja eilehommikuse seisuga oli sõlmitud 343 400 elektrilepingut. Kuigi senise elektripakkujaga saab lepingu sõlmida veel aasta lõpuni, jääb tõenäoliselt ikkagi ligi kolmandik üldteenuse tarbijaks. Üldteenus on neile, kes ise lepingut elektri ostmiseks ei sõlmi. Selles mõttes on tegemist mugavusteenusega. Üldise loogika kohaselt on üldteenus tõenäoliselt kõige kallim variant elektri ostmiseks.

Mõtted: Mõtted puuduvad, lihtsalt huvitav info.

9. detsember

<u>Kanal</u>	<u>Kes rääkis, selgitas?</u>	<u>Mida said teada?</u>
Delfi majandus portaal		Hinnavõrdlusportaali Energiaturg.ee andmetel on Eesti Energia viimase nädala jooksul muutnud hinnapakette neli korda. Eesti Energia muutis hinnapakette 3., 5., 6. detsembril ja möödunud nädalavahetusel. Võrreldes 25. novembri seisuga on Eesti Energia tõstnud paketi Kindel ühe- ja kahetariifseid hindu 0,06 kuni 0,34 senti, teatas portaal.

Mõtted: Õnneks on kõigil kes oma paketi valinud internetis või telefoni teel võimalus seda 14 päeva jooksul muuta. Isiklikult ei olegi valinud kedagi veel, aga arvan et valin heal juhul siis, kui saab juba reaalseid järeldusi teha ehk siis veebruaris. Praegult lähen kaasa üldteenusega ja vaatan mis saama hakkab.

Lisa 2. Päeviku-uuring veebruar-märts

Päevik: VASTAJA 1

Osa 2. Veebruari päevik (18. veebruar- 27. märts)

JUHEND

Palun märgi igapäevaselt üles, mida kuulsid-nägid päeva jooksul elektrituru avanemisest. Märkida üles kõik, mis liigitub info alla (isegi kui see pole enam sinu jaoks uus).

Märgi üles allikas/kanal, kõneisik ning sõnum/info, mis selles sisaldus. Kirjuta üles oma mõtted seoses saadud informatsiooniga, kui see on sinu jaoks uus või on pannud mõtlema uutele asjadele.

Palun täida päevikut igapäevaselt!

18. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Delfi	Moonika Kukke	Kuulsin juba varem raadiost, et mingite arvutuste järgi oli jaanuaris kõige odavam börsihinnaga pakett ja otsustasin siis selle sinu uuringu raames natuke lugeda ja leidsin Delfist selle artikli, kus sellel teemal kirjutati. Börsihind oli kõige odavam VKG elektrivõrkudel. Siin artiklis kirjutas elektrihind.ee tegevjuht Monika Kukke, et arusaamatuks jääb, miks erinevatel pakkujatel on erinevad marginaalide vahed sellele börsihinnale. VKG ja EE vahe oli kusagil 40%. Kõige kallim oli üldteenus ja vist EE-ga. Ühesõnaga erinevad fimad võtavad erinevaid marginaale nii üldteenuse kui börsihinna eest ja see siis on Monika Kukke hinnangul ebaaus. Olen nõus.

Mõtted:

19. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
		Tuli meelde, et siin oli vahepeal suur uudis, et raadiohäääl Kirsti Timmeril oli tohutult suur elektriarve, aga ta vist küttis ka elektriga. Ma ei mäleta kui suur see oli, aga see oli vist mõne inimese palk ikka.

Mõtted:

20. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Kuku raadio	Ei mäleta	Oli juttu jälle sellest elektrimajandusest ja sellest kuidas on ikka mingid anomaaliad nendes elektrihindade. Üldteenus ei tohiks nii kallis olla ühesõnaga. Mul tuli ka päris korralik elektriarve, aga noh ma olin valmistunud selleks. Ega see midagi odavamaks palju ei tee, aga ma arvan, et kui see börsihind on kõige odavam, siis ma teen ka endale selle. Arvan, et teen endale VKG oma, sest see oli kõige odavam. Ma saan sellest ju iga kell loobuda kui ma soovin.

Mõtted:.

22. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Elektritur.ee		Käisin sellel elektrituru kodulehel. Seal oli tegelikult suhteliselt lihtne navigeerida. Ma panin sinna sellesse otsijasse sisse need enda parameetrid (tarbimise hulk aastas), siis kuidas minu tarbimine jaguneb öö ja päeva vahel. See leidis, et minul tasuks teha 220 Energia ettemaksuga pakett. Oli kaks varianti, kas ettemaksuga või ilma. Esimene variant oli soodsam. Ja noh ma ju võin maksta ette selle eest, mis vahet seal on. Aga jah, see VKG ei olnud ikkagi kõige soodsam minu jaoks.

Mõtted:

23. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
		Ma ei ole suutnud veel otsustada, et mis ma teen. Kas võtan selle 220 börsipaketi või mitte. Ei suuda otsustada. Kuigi see leping ei seo mind millekski, siis ikka ei taha kuidagi teha mingit lepingut. Seal on vist vaja teha 21 päeva enne uue perioodi algust see leping, siis hakkab ta uuest kuust kehtima.

Mõtted:

26. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Vikerraadio		Räägiti, et suur hulk Eesti Energia kliente pole veel jaanuari eest arvet saanud. Mingid probleemid arvete välja saatmisega. Uus asi ikka. Palju probleeme ja segadust.

Mõtted:

4. märts

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Postimees		<p>Jaanuaris oli kõige soodsam üldteenuse marginaal võrguettevõtjatel Maardu Elekter AS ning AS Anne Soojus, kelle juurdehindlus börsihinnale oli koos käibemaksuga 0,24 senti kilovatt-tunni kohta. Kõige odavamal ja kõige kallima pakkuja juurdehindluse vahe oli pea seitsmekordne. Seal artiklis ütles ka, et asi on kahtlane ja konkurentsiamet peaks asja uurima. Ikka uskumatult segased lood on selle elektrituru asjadega. Kas siis tõesti ei saanud seda kuidagi paremini ettevalmistada?</p> <p>Ma tegin eile ära ka selle 220 börshinnaga paketi. See mis on ettemaksuga. Saame näha mis tuleb. Tulemused on näha vist alles mais.</p>

Mõtted:

Päevik: VASTAJA 2

Osa 2. Veebruari päevik (18. veebruar- 17. märts)

JUHEND

Palun märgi igapäevaselt üles, mida kuulsid-nägid päeva jooksul elektrituru avanemisest. Märkida üles kõik, mis liigitub info alla (isegi kui see pole enam sinu jaoks uus).

Märgi üles allikas/kanal, kõneisik ning sõnum/info, mis selles sisaldus. Kirjuta üles oma mõtted seoses saadud informatsiooniga, kui see on sinu jaoks uus või on pannud mõtlema uutele asjadele.

Palun täida päevikut igapäevaselt!

18. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>

Mõtted: Mõnda aega tagasi rääkis raadios, et Eesti Energia on saatnud valesti päris palju arveid. See Eesti Energia on nii saamatu ettevõtte kuidagi. On kuidagi uskumatu kuidas ei saa ühtegi kuud mööda kui poleks jälle mõnda negatiivset uudist Eesti Energia kohta. Minul on ju ka Eesti Energia. Arve oli mul kallim kui muidu, aga ei midagi liig suurt, mis mulle üle jõu käiks. Olen hetkel täitsa rahul oma valikuga. Kuigi siin rääkis, et börsihind oli jaanuaris soodsaim, siis minu jaoks suurt vahet selles ei ole. Kui kuus kuud läbi saab, siis kui on paremaid pakkumisi, siis vaatan uuesti, kas jätkan selle Eesti Energiaga või mis üldse saab.

20. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Postimees		Jäi kätte üks Postimees, kus kirjutas, et umbes 80% elektritarbijatest jaanuaris olid lepingulised kliendid ja ülejäänud oli siis too seltskond, kes võtsid selle üldteenuse.

Mõtted: Ma ei saa siiani päris hästi aru, et mis asi see üldteenus ikkagi on kui ta on kallim kui kõik teised variandid. Milleks seda võtta? Oli ju ammu minu meelest jutt, et kui lepingut ei sõlmi, siis pannakse sulle mingit sorti teenustasu otsa. Miks oli siis ikkagi inimesi kes seda teed läksid? Neid ei olnud vähe.

27. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Kuku Raadio	uudised	Uudistes rääkis, et veebruaris oli börsihinnaga pakett veel odavam fikseeritud hinnaga paketist.

Mõtted:

28. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Kuku raadio	uudised	Osad Eesti Energia kliendid on saanud võlateateid tasumata arvete kohta kuigi on tegelikult arve tasunud. Mingi eksitus. Keegi esindaja rääkis ka raadios ja vabandas.

Mõtted: Ei tea juba. Ei oska nutta ega naerda.

5. märts

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Kukuraadio	uudised	Üldteenuse pealt võetav kasum oli elektripakkujate vahel väga erinev. Vahed olid mitmetes kordades. Konkurentsi amet hakkab asja uurima.

Mõtted: Eks siin julgemad katsusid õnne, et kas rumalad maksavad. Palju küsid, vähe saad. Vähe küsid, ei saa mitte midagi.

8. märts

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Kuku raadio	uudised	Mingisugune ühing või liikumine tahab koguda kokku palju tarbijaid ning siis küsida elektrimüüjatelt ühiselt erinevad pakkumisi ja siis sealt kollektiivselt vaadata ja valida, milline nendest on parim.

Mõtted: Väga hea idee. Tulebki seljad kokku panna ja üksteist aidata. Mulle sellised kodanikualgatused väga meeldivad, sest siis kõlab ka rahva hääl ja tahtmine.

13. märts

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Postimees		Eestis on palju kliente, kelle elektrienergiaga varustatus ja kvaliteet ei vasta standarditele, mistõttu peaks neile pakutama soodustust. On mingi võrguettevõtte Elektrilevi, mis kuulub Eesti Energiale ja nemad pakuvad seda soodustust ainult mingile hulgale klientidele kellel on need probleemid ja teistele mitte. Teisi ei informeerita nende õigustest.

Mõtted: Jälle ikka ja see sama vana hea tillitamine. Sandor Liive peaks mingi hetk endale vastutuse kõikide probleemide eest võtma ja ameti maha panema. Neid probleeme aina kuhjub ja kuhjub.

Päevik: VASTAJA 3

Osa 2. Veebruari päevik (18. veebruar- 17. märts)

JUHEND

Palun märgi igapäevaselt üles, mida kuulsid-nägid päeva jooksul elektrituru avanemisest. Märkida üles kõik, mis liigitub info alla (isegi kui see pole enam sinu jaoks uus).

Märgi üles allikas/kanal, kõneisik ning sõnum/info, mis selles sisaldus. Kirjuta üles oma mõtted seoses saadud informatsiooniga, kui see on sinu jaoks uus või on pannud mõtlema uutele asjadle.

Palun täida päevikut igapäevaselt!

18. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
		On räägitud raadios ja lehes, et börsihinnaga pakett oli kõige soodsam valik jaanuaris.
Vikerraadio	Taavi Veskimägi	Nagu oli oodata, siis EE turuosa on kõige suurem- 70 % midagi. Teine oli lätlaste Elektrum.

Mõtted: Minul on 220 Energia börsihinnaga pakett. Ega ma suurt ei jälgi neid arveid ja tarbimist ma pole ka nii-öelda üle käinud, et kusagilt kokku hoida, kuigi peaks seda tegema. Arve oli suurem kui muidu tõepoolest, aga noh ütleme nii, et midagi rõõgatut see ka ei olnud, kuigi me elame majas. Tahaks loota, et palgad jõuavad ka sellele üldisele hinnatõusule ikkagi mingi hetk järgi. Ühiskonnas on see surve juba väga tugevalt olemas, sest suured ettevõtjad nagu Ülo Pärnits on ka öelnud, et see hindade ja palkade vahe on juba liiga suur. Minu firmas juba tõsteti palku uuest aastast. On aja küsimus kui teised teevad seda samuti. Ma hetkel jään kindlasti enda paketi juurde. Sügisel vaatan uuesti, mis tuuled puhuvad ja siis mõtlen edasi.

20. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
ETV, Foorum	Kaja Kallas	Eesti Energiale pole konkurenti, kuna teised on väiksed tegijad ning EE kasutab seda olukorda ära. EE'l puudub surve hinda alla lasta.

Mõtted: Mul tuleb kusagilt meediast meelde kellegi jutt amusest ajast, et see avatud turg oligi eelkõige vajalik liigutus EE'l, et nii-öeda õige mehena tarbijatelt soolasemat hinda küsida. Tahaks uskuda, et see konkurents teeb kuidagi meile kui tarbijatele hinda soodsamaks, kuid kindlasti on siin mingeid varjatud agendasid. Väga keeruline mingit seisukohta võtta kokkuvõttes.

21. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Delfi	Jürgen Ligi	Jürgen Ligi sõnul oli inflatsiooninumber jaanuaris kahe aasta madalaim ning elektrituru avamisega seotud elektrihinna tõusu mõju sellele jäi alla ühe protsendi.

Mõtted No see on tore kui raha väärtuse kahanemine on hoogu maha võtnud.

23. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Delfi	Raivo Videvik	Elektrum toob ka börsipaketi turule. Ütleb, et seadus pole jõudnud turu avanemisega sammu pidada.

Mõtted: No ilmselt ei taha ka nemad jääda ilma sellest börsipaketi ostuhullusest peale seda uudist, et börsipakett oli kõige soodsam variant jaanuaris. Tegelikult ma arvan, et inimesed ei hakka vaatamata sellele uudisele massiliselt oma pakette börsipakettideks ümber tegema, sest saadakse aru, et üks kuu võib olla börsipakett parim variant, järgmine kuu kombineeritud või fikseeritud jne. Ega ei jõua ju kõigele järele ka joosta.

27. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Raadio 2	uudised	Ka veebruaris oli börsihinnaga pakett kõige soodsam lahendus.

Mõtted:

28. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Mingi raadio	uudised	EE ei suuda arveid välja saata või olid nad saatnud valed arved.

Mõtted: EE on endale vist liiga suure tüki hauganud.

4. märts

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
E24		Mingisugene segadus üldteenuse juurdehindluste marginaalidega. EE on muidugi eesrindlikult ühtede kallimate seas.

Mõtted:

5. märts

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Kukuraadio	uudised	Konkurentsiamet otsustas uurida, et miks on nii suured juurdehindluste vahed üldteenusele erinevate pakujate seas. Kõige kallima ja kõige soodsama vahe oli vist seitsmekordne.

Mõtted: Saame näha, kas nad suudavad siin suuremaid vaheltvõtjaid korrale kutsuda. Naljakas ikka küll, et EE kui riigi ettevõtte, mille omanik on sisuliselt rahvas, võtab ühte suurimat maksu selle üldteenuse pealt. Huvitav oleks selgitusi kuulda. Mis on nende motiiv?

8. märts

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
	uudised radiost	See elektrituru portaal hakkab ühiselt elektrimüüjatelt hinnapakumisi küsima.

Mõtted: Täitsa hea mõte, aga KÜ vist juba on mõnes mõttes sama teinud. Võib-olla saavad KÜ- d ka ühendada ja siis küsima minna.

12. märts

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Kukuraadio	uudised	Tuleks olla tähelepanelik kui hakata elektritarnijat vahetama, et eelmine leping saaks korralikult lõpetatud.

Mõtted: Süsteem on ikka lapsekingades. Üks asi peaks automaatselt välistama teise.

Päevik: VASTAJA 4

Osa 2. Veebruari päevik (18. veebruar- 17. märts)

JUHEND

Palun märgi igapäevaselt üles, mida kuulsid-nägid päeva jooksul elektrituru avanemisest. Märkida üles kõik, mis liigitub info alla (isegi kui see pole enam sinu jaoks uus).

Märgi üles allikas/kanal, kõneisik ning sõnum/info, mis selles sisaldus. Kirjuta üles oma mõtted seoses saadud informatsiooniga, kui see on sinu jaoks uus või on pannud mõtlema uutele asjadle.

Palun täida päevikut igapäevaselt!

18. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Ei mäleta		Mõnda aega tagasi oli uudis, et börsihind oli jaaunaris soodsaim variant.

Mõtted: Meie ikka ehmatasime ära kui oma elektriarvet nägime. See oli ikka ebameeldiv üllatus. Ma teadsin, et läheb kallimaks, aga see oli rohkem kui ma arvasin. Meil on iga sent arvel ja paha tunne on jälle midagi juurde maksta. Kõik on nii kallid. Poeg käis meie juures ja siis vormistasime selle börsihinnaga paketi 220 Energia oma juba mõnda aega tagasi ära. Vaatasime neid erinevaid variante ja see tundus meile mõistlik. Ma isa tahtsin seda börsihinda. Äkki tuleb mõistlikum arve. Kuigi ma liiga palju ei looda.

21. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Postimees online	Kalev Kallo	Kalev Kallo ütles, et kui valitsus ei võtaks nii palju raha EE- st välja, siis ei peaks ka neid võrgutasusid tõstma ja elektriarved oleksid ka inimlikumad.

Mõtted: Kuulsin ka pojalt, et lisaks elektri hinnale tõusid ju ka võrgutasud, millel pole mingit pistmist avatud elektrituruga. See võrgutasu moodustab ju suure osa sellest lõplikust arvest. Ma ei tea kui palju, aga no vist pea 1/3. Hinge teeb täis.

27. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Delfi	uudised	Kirjutas, et veebruaris oli see börsihinnaga pakett veel odavam kui jaanuaris. Fikseeritud paketist odavam vist.

Mõtted: No tundub, et see üldteenus, millega meie algul kaasa läksime oligi kõige kallim variant. Loodan, et see vahetus, mis me tegime tasub ennast ära. Ega ei tahagi selle peale nii palju mõelda, väsitab ära see raalimine.

2. märts

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
E24		Eesti Energia kasum vähenes eelmine aasta

Mõtted: Saame näha, mis järmine aasta saab sellest kasumist. Mulle tundub, et see ikka pigem tõuseb 2013 kui elektri hind tõusis 50%. Mingi loogika peab siin ju toimima.

4. märts

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Postimees	Sandor Liive	Elektri hind on praegult veel isegi madal Euroopas. Kui elektritootjad tahaksid oma tootmisvõimsusi suurendama hakata, siis see nõuaks suuri investeeringuid ning see kajastuks ka elektri hinnas

Mõtted: Tere, talv! Ma loodan, et selleks ajaks on minu pension ka uue tootmisvõimsuse saavutanud.

Päevik: VASTAJA 5

Osa 2. Veebruari päevik (18. veebruar- 17. märts)

JUHEND

Palun märgi igapäevaselt üles, mida kuulsid-nägid päeva jooksul elektrituru avanemisest. Märkida üles kõik, mis liigitub info alla (isegi kui see pole enam sinu jaoks uus).

Märgi üles allikas/kanal, kõneisik ning sõnum/info, mis selles sisaldus. Kirjuta üles oma mõtted seoses saadud informatsiooniga, kui see on sinu jaoks uus või on pannud mõtlema uutele asjadele.

Palun täida päevikut igapäevaselt!

18. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
raadio	uudised	Kuulsin mõni aeg tagasi, et üldteenuse hind, mis minul on, oli teistest hindadest kõrgem. Ma arvan, et peaks tegema endale paketi.

Mõtted: Elektriarve oli see kuu suurem kui tavaliselt. Kui see üldteenus oli kõige kallim ja börsihind kõige odavam, siis peaks mõtlema uue paketi tegemise üle.

19. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Tarbija 24		<p>Osa tarbijatest ootab siiani oma elektriarvet. Eesti Energia kinnitusel koostatakse arved esimesel võimalusel. Imatra Elekter loodab viimased arved väljastada täna.</p> <p>«Tänaseks on Eesti Energia välja saatnud 98 protsenti kõigist jaanuarikuu arvetest. Ülejäänud kahele protsendile klientidest koostame arved esimesel võimalusel,» rääkis Eesti Energia pressiesindaja Eliis Vennik</p>

Mõtted: Kõik kliendid pole veel saanud arvet. Uus süsteem veel ei tööta ilmselt.

20. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Postimees online		<p>Avatud turul elektri ostmiseks lepingu sõlminud kliendid kasutasid jaanuaris 83 protsenti ja üldteenust kasutama jäänud 236 000 mõõtepunkti kliendid 17 protsenti kogu tarbitud elektrienergiast.</p> <p>Lepinguid elektri ostmiseks on kokku sõlmitud ligikaudu pool miljonit ja seega on leping olemas enam kui 70 protsendil tarbimiskohtadest. Tähtajalist lepingut kasutab 80 protsenti elektriostulepingu sõlminud klientidest ning tähtajatut vastavalt 20 protsenti klientidest. Veebruariks sõlmis elektri ostuks uue lepingu teise müüjaga umbes 500 sellist klienti, kellel oli ka jaanuaris olemas kehtiv leping elektri ostmiseks.</p>

Mõtted: Tähtajatu leping ongi siis vist börshinnaga pakett, sest fikseeritud hinnaga pakett on vist alati tähtajaga. Ma arvan, et on nii. Rääkisin siin elukaaslasega ja arvame, et teeme ikkagi järgmine kuu endale ka paketi. Ilmselt on tark teha meile börshinnaga pakett suveks, sest suvel on see elektri hind odavam ja fikseeritud hind ei tasu suvel kindlasti ära.

26. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
Äripäev	Ando Leppiman	<p>Meie äsja avatud elektrituru kohta on meedia võimendusel tekkinud müüt, et turu avamine tõi kaasa elektri hinna tõusu. See pole tõsi, vaid hinnatõus ja turu avamine toimusid lihtsalt üheaegselt, selgitab Elektrimüügi AS nõukogu liige Maria Hääl.</p> <p>Ühes viimatises ETV telesaates Foorum tunnistas ka majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi asekantsler Ando Leppiman sisuliselt, et kui turg jäänuks avamata, oleks hind alates 01.01.2013 ikka tõusnud. Aasta lõpuni maksis riik tarbijate eest osa elektriarvest kinni. Seoses vabaturu reeglitega ei tohi ühtsel ELi energiaturul seda enam teha ja ka turu avamata jätmisel oleks konkurentsiameti kinnitatud uus hind olnud tublisti kõrgem. Võib oletada, et see hind kujunenuks tarbijate enamusele Eesti Energia (EE) kulude põhjal kuhugi tänase EE kindla paketi kanti.</p>

		Õnneks on uus hind avaturul ja EE kulud ongi nii suured kui üldteenuse tarbijad äsja elektriarvelt näha võisid. Ka EE kindel pakett jääb avalikus hinnakirjas samasse kanti. Pea kõigi teiste uute elektripakkujate vabaturu kulud on seega madalamad – neil on marginaalid üldteenuse omast märksa allpool
--	--	---

Mõtted: Jutt jääb segaseks, mina arvan.

28. veebruar

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
		Lugesin kusagilt, et Eesti Energia ei suuda arveid saata inimestele jälle.

Mõtted: Mõtted pole

8. märts

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
E24		<p>Elektrihindade võrdlusportaal energiaturg.ee alustas täna kahe nädalase testperioodina elektrimüüja vahetuskampaaniat, kus tarbijad saavad ühiselt küsida müüjatelt parimat elektripakkumist.</p> <p>Eeskujuks võeti pikalt avatud elektrituruga riigid nagu Suurbritannia, Holland ja Belgia, kus tarbijad on ühinedes säästnud aastas sadu eurosid.</p> <p>Tarbijatel on võimalik 8. – 22. märtsini liituda energiaturg.ee leheküljel Energiatunneliga sisestades keskkonda oma kontaktandmed ja aastase tarbimismahu. Kampaania lõppedes kogub portaali meeskond andmed kokku, analüüsib neid, saadab müüjatele päringud ning annab liitunud tarbijatele teada, mis hinnaga elektrimüüjad talle nõus oleksid elektrit müüma.</p>

Mõtted: Ma käisin ka sellel leheküljel. Seal oli võimalik testida, et milline on kõige parem lahendus meile. Näitas, et 220 Energia on kõige soodsama hinnaga kompanii.

10. märts

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
ERR		<p>Suuremate üldteenuse osutajate eile avaldatud üldteenuse marginaal erines kuni 86 protsenti ja oli veebruaris ühe kWh kohta kõige soodsam VKG Elektrivõrkudel, millele järgnesid Eesti Energia ja Imatra Elekter.</p> <p>VKG Elektrivõrkudel oli üldteenuse marginaal veebruaris ühe kWh kohta 0,49 senti koos käibemaksuga, Eesti Energial 0,72 ja Imatra Elektril 0,91 senti, teatas sõltumatu hinnavõrdlusportaal Energiaturg.ee.</p> <p>Portaali kinnitusel oli avaldatud andmete põhjal veebruaris üldteenus soodsam kui populaarseim fikseeritud hinnaga pakett, kuid kallim populaarseimast börsihinnaga paketist.</p>

Mõtted: Tundub, et fikseeritud paketil ei ole mõtet teha.

11. märts

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
E24	Monika Kukke	<p>Suuremate elektrivõrkude üldteenuse marginaal oli veebruaris kõige soodsam VKG Elektrivõrkudel (0,49 senti koos käibemaksuga), teatas hinnavõrdlusportaal Energiaturg.ee.</p> <p>Eesti Energia üldteenuse marginaal oli 0,72 senti kilovatt-tunni kohta ja Imatra Elektril 0,91 senti. Portaali andmeil oli veebruaris üldteenus soodsam kui populaarseim fikseeritud hinnaga pakett, kuid kallim populaarseimast börsihinnaga paketist.</p> <p>«Suuremate üldteenuse osutajate üldteenuse madalaima ja kõrgeima marginaali vahe ulatus veebruaris 86 protsendini, mis on ligi kaks korda suurem jaanuari hinnaerinevustest,» kommenteeris Energiaturg.ee tegevjuht Monika Kukke.</p>

Mõtted: Suur vahe. Ei ole atraktiivne kliendile selline info.

15. märts

<u>Kanal</u>	<u>Kõneisik</u>	<u>Info</u>
E24	Taavi Veskimägi	<p>Elering nõustus Nord Pool Spoti Läti hinnapiirkonna loomisega, sest riigid said kokkuleppele Vene elektri liikumise piirangute osas.</p> <p>Seni oli Vene elektril eelisõigus liikumisel üle riigipiiride, mistõttu elektrimüüjad, näiteks Eesti Energia nägid selles ahistavat konkurentsieelist idanaabri elektritoodangule. Uue korra järgi, mille kinnitasid reedel Vilniuses kolme Balti riigi põhivõrkude juhid, pääseb Vene elekter turule vaid Valgevene kaudu.</p> <p>«Sõlmitud leping annab võimaluse Eleringil loobuda vastuseisust Nord Pool Spot Läti hinnapiirkonna avamisele selle aasta 3. juunist, mis ilma antud leppeta oleks vähendanud oluliselt Balti riikide vahelisi elektrikaubanduse võimalusi ja soosinud Venemaa elektri eksporti Balti riikidesse,» kommenteeris Eleringi juhatuse esimees Taavi Veskimägi.</p>

Mõtted: Mina olen venelane ja võib-olla näen asju teistmoodi, aga kui on vaba turg, siis miks seatakse piiranguid Venemaa elektrile? Alati on poliitilised põhjused kuidagi.

Lisa 3. Transkriptsioonid 1

Vastaja 1.

Blokk 1.

Kas sa tead millised muutused sind elektritarbijana ees ootavad uuest aastast?

Täpselt ei tea, aga tean, et elektri hind tõuseb 30 protsenti, aga ma ei ole lähemalt veel asjasse süübinud.

Kas sa tead, mis sul tuleb enne elektrituru avanemist teha?

Põhimõtteliselt tuleks mul sõlmida uus leping ja vaadata, kes pakub mulle paremaid hinnatingimusi.

Millal sul uus leping tuleks sõlmida?

Ta tuleks sõlmida (mõttepaus)... Kas see oli selle aasta lõpus? Aga olen kuulnud, et enne novembri lõppu ei maksa üldse väga torkida, sest info muutub ja hinnad kõik muutuvad, et ma ootangi ära selle selginemise aja ja selle seadmise aja.

Kuidas sa selleks elektrituru avanemiseks ennast ette valmistad?

Ma olen veel natukene kõrvu kikitanud, mitte küll põhjalikult, aga noh televisioonist olen vaadanud ja jäänud kuulutama ja püüdnud koguda ka neid lehti, kus sellest kirjutatakse, aga ma pole veel väga põhjalikult süüvinud.

Oled sa seda teemat ka kellegagi varem arutanud?

Mõne inimesega?

Jah.

Mitte eriti, aga nautke vist naabrainsena. Tema rääkis ka, et ei tasu tormata nende lepingute sõlmimisega, sest kui sa ka ei sõlmi uut lepingut, siis sa jääd (mõttepaus). Eesti Energiaga läheb automaatselt leping edasi.

Aga on sul keegi selline inimene tutvusringkonnas, keda sa sellistes teemades usaldad või kellega sa selliseid asju arutad?

Ei, vist mitte.

Mis on sinu kui tarbija jaoks nendes muutustes ebameeldivat? Kui üldse on midagi

Eks ikka hinnatõus ja see on ebameeldiv.

Kas sa näed ka midagi positiivset elektrituru avanemises? Mingeid uusi võimalusi?

Ei, aga kindlasti on, aga ma ei ole kursis sellega.

Kuidas siis ikkagi sinu meelest oleks otstarbekas toimida?

Natuke veel oodata. Praegu on novembri keskpaik. Oodata ja vaadata kuidas (mõttepaus)... , mis signaale hakkab ümbruskonnast tulema. Veel koguda infot ja otsuse langetamine lükata veel natuke edasi.

Blokk 2.

Mis sul seondub sõnaühendiga elektriturg?

Elektriturg (mõtleb)... See tähendab kapitalismi.

Äkki saad konkreetsemalt täpsustada?

Noh, et... (pikk mõttepaus) Ausalt öeldes ma ei oska.

Millal kuulsid esimest korda elektriturust avanemisest?

Ütleme nii, et siis kui meediasse hakkas sellest midagi tulema. Siit ja sealt noh. Rohkem kui aasta tagasi kindlasti.

Kas sa mäletad kus sa konkreetsemalt lugesid-kuulsid sellest esimest korda?

Ma arvan, et televisioonist. „Foorumi“ saatest vist. Ei tea. See võis olla ka „AK“-st. Midagi sellist jah.

Kas omasid eelnevat ettekujutust sellest, mis asi on vaba elektriturg?

Ei. Noh eks ma aimasin, et see on seotud midagi vaba konkurentsiga.

Kuidas sa suhtusid sellesse kui kuulsid, et selline asi tuleb?

Võib-olla nii, et, noh ma olen vanaaja inimene ja (mõttepaus) on raskem kui on mingid muutused ja see toob kaasa segadust ja tavaliselt ka hinnatõusu. Nii et, niimoodi suhtusin.

Kui sa mõtled siin viimase paari kuu peale, siis kas sulle meenub mõni konkreetsem sõnavõtt, saade, reklaam või muu asi, mis seondub elektriturust avanemisega?

Jah, „Hommikuterevisioonis“, kas mingi nädal või kaks nädalat tagasi igal päeval kutsuti uus külaline, kes üritasid seda asja põhjalikult käsitleda.

Kas sul tuleb mõni konkreetsem inimene ka meelde?

Ei. Aa, tegelt oli... (mõttepaus). Ma kohe ütlen. See Siim Kallase väimees. Kaja Kallase mees. Aaa, jaa Taavi Veskimägi?

Aga millest seal täpsemalt räägiti?

Tutvustati erinevaid pakette ja arutati välja mingi näidis Katrin Viirpalu oma tarbimise järgi. Näidati mingist portaalist...(mõttepaus). Raaliti välja temale kõige sobivam pakett või midagi siukest. Lisaks

sellele on mul endal ka läbi vaatamata, tuli mingi broshüürikene, seal infot on kõvasti. Kui sa tahad endale asja selgeks teha, siis need võimalused on täiesti olemas. Iseasi on see kas inimene sellest kõigest aru saab.

Kas sa arvad, et praegult on inimestele seda Avatud 2013 temaatikat piisavalt selgitatud?

Arvan küll, et võimalusi on paisatud... (mõttepaus) Jah on küll. Kellel vähegi on olnud huvi endale see asi selgeks teha, siis võimalusi on küll olnud.

Kas sinu jaoks on praegult mingeid konkreetseid asju, mis on jäänud ebaselgeks?

Ma olengi laisk ja see, et ma ei tea on pigem minus kinni. Ma lihtsalt lükkan seda hetkel edasi.

Selge, aga see info mis sa seni oled saanud, on olnud lihtsalt mõistetav?

Ma arvan, et elektriga kursis olevale inimesele on, aga minule, siis... (mõttepaus) Mind ei huvita see kõik liiga palju ja see võtab mul rohkem aega, et sellest aru saada ja numbritega ei ole mul üldse hästi.

Kui sa siin ennist rääkisid, et tasub ära oodata november ja mitte tormata, siis kus sa seda kuulsid?

Seda olen ma ka kuulnud meediast.

Kas sul tuleb meelde konkreetsem kanal või kust sa aseda kuulsid?

Ei, vist raadiost.

Mis raadiot sa kuulad?

Vikerraadiot.

Sa ütlesid ennem, et sa hoiad mingeid ajaleheartikelid ja siukseid asju alles, et mis ajalehte sa loed?

Postimeest

Kas Postimees ja Vikerraadio on sinu jaoks usaldusväärsed kanalid?

Jah

Miks?

Sellele ma ei oska vastata

Noh võtame näiteks Postimehe? Miks sa just seda lehte loed, Miks sa ei loe Eesti Päevalehte?

Sellepärast, et Postimees teeb mulle hea pakkumise. Kui Õhtuleht oleks pakkunud veel soodsamalt, siis seda ma poleks ikkagi võtnud.

Aga miks?

Sest Õhtuleht on minu jaoks täielik kollane ajakirjandus ja Postimees ei ole, ta on vähem emotsionaalsem minu jaoks ja see tekitab usaldust.

Aga mis sulle Vikerraadio juures meeldib?

Ei Kuku Raadio meeldib ka, aga maitse asi. Võib-olla vanast harjumusest. Vikerraadio on vana ja konservatiivne ja seal on nagu kõike parajal määral.

Blokk 3.

Kas sa tead mille tõttu otsustati elektriturg avada?

Täpselt ei tea, aga üks asi on mingi julgeoleku kaalutlus.

Kas sinu arvates on on elektrituru avanemine meie riigile pigem kasulik?

Ma arvan, et ikka kasulik.

Kas see on sinu enda järelendus?

Usaldan neid kes on seda öelnud.

Kui sa enne ütlesid, et tarbija sellest ei võida kuna hind tõuseb, siis kuidas see siis meile ikka kasulik on?

Hea küsimus. Võib-olla me otseselt ei tunneta seda. Ta on ilmselt majanduslikult kasulik ka peale selle julgeoleku. Ma arvan, et see siiski oli otsus mingite kaalutud põhjustega. Vaba konkurents on ju tähtis majanduse arengule. Aga ütlen veel, et olen võhik nendes asjades ja ma kavatsen ennast alles kurssi viia.

Nii, et kas ma saan õieti aru, et sinu meelest on see kokkuvõttes ikkagi positiivne otsus?

Ma arvan küll. Ta ei ole enam monopoolne, vaid on vaba konkurents. Ma arvan, et selles on midagi objektiivset ja õiglast.

Kas see on õiglane tootjatele (edasimüüjatele) või tarbijatele?

Noh kuna meil kapitalism on ja need asjad sinna suunas lähevad, ja kogu majandus sellele toetub siis ilmselt see on mõlemale.

See on kõik. Aitäh!

Võta heaks. Ma vist jätsin endast päris rumala mulje (naerab).

Vastaja 2

Blokk 1.

Kas sa tead millised muutused sind elektritarbijana ees ootavad uuest aastast?

Hinnatõusud kindasti.

Kas midagi veel?

Midagi head küll loota ei ole.

Kas sa üldse tead, mis sul tuleb teha enne seda elektrituru avanemist?

Noh soovitav on kusagilt kinni krahmata ja ennast nii-öelda möllida (naerab).

Ühesõnaga tuleb endale mingisugune teenusepakkuja endale leida?

Jah.

Millal seda üldse tegema peab?

Enne kümnendat detsembrit vast.

Kust kohast sa sellist kuupäeva oled kuulnud?

See on vist läbi televiisori libisenud.

Kas sa oled selleks ennast kuidagi ette ka valmistanud? Mingit infot näiteks kogunud?

Ei ole midagi küll uurinud. Lihtsalt olen üht-teist kuulnud. Ma pole suur telekavaataja ja töö juures ei õnnestu mul raadiot ka kuulata.

Sa ütlesid enne, et tuleb hinnatõus, aga kas on veel midagi ebameeldivat seoses selle turu avanemisega?

Mul tundub, et mind kui pensionäri ootavad ebameeldivused harilikult. Et ma olen sellega harjunud (naerab). Muutused on keerulised.

Aga näed sa mingid võimalusi enda jaoks selles?

Ei, absoluutselt mitte!

Kuidas sinu meelest oleks praeguses situatsioonis otstarbekas toimida?

Ma esialgu ikka mõtlen veel. Eks see pikalt aega ei võta. 9. detsembril vaatan ja mõtlen asjad üle. Ma lihtsalt pole seda asja... jõudnud süvitsi mõelda selle peale.

Blokk 2.

Mis sul seondub elektrituruga?

No midagi head ma sealt ei oota. Keerulusus. See on kohe kindel.

Millal sa üldse kuulsid sellest, et elektriturg avaneb?

Võib-olla paar kuud tagasi. Tehakse suur asi, aga infot on selle kohta nii vähe jagatud. Noh või ütleme, et varemalt oleks pidanud seda teatama ja inimestele sellest rääkima. Meil käivad kõik asjad kuidagi ootamatult.

Sinu arvates on see teavitustöö hiljaks jäänud siis?

Minu arvates täiesti.

Kas sa üldse mäletad, kust kohast sa kuulsid sellest esimest korda?

Esimest korda ma kuulsin vist tegelikult aasta tagasi, et võib tulla siukene asi tuleb, aasta tagasi, aga ma arvan, et see oli televisioonis. Uudistes ilmselt.

Kas sa kujutad üldse ette, mis see vaba elektriturg on?

No ma tean, et kindlasti teeb see pensionäridele ebamugavusi.

Ma just mõtlen tegelikult seda vaba elektrituru iseloomu, et mis see endast kujutab?

Ma hästi ei kujuta seda ette.

Kui sa kuulsid sellest, et see elektriturg läheb lahti, siis kuidas sa suhtusid sellesse?

No esialgu positiivselt, aga praegu tundub, et on rohkem ikkagi negatiivne asi see avanemine. Minu aastates inimesele.

Mida positiivset sa esialgu selles nägid?

No esialgu ootasid midagi paremat, aga nüüd ma näen selles ainult hinnatõusu. Ootused olid teistsugused esialgu.

Mis sa ikkagi ootasid sealt?

Ma loodsin, et hind langeb, et on nagu midagi sellist. Oleks nagu loogiline olnud, aga kõik ütlevad, et seda pole mõtet loota.

Kas sulle meenub mõni konkreetsem sõnavõtt, tele- või raadiosaade, kus on räägitud elektrituru avanemisest?

Maalehes keegi kirjutas, et pole sul siin midagi head oodata, aga kes see oli, ei mäleta ja muidugi ma ei oota ka.

Sa ennem ütlesid, et sa oled arutanud seda asja kellegagi. Kellega sa arutasid?

Perekonna tuttavatega ja nii. Vanade tuttavatega.

Mida te täpsemalt arutasite?

No me mõtlesime seda, et jälle pingutab Eesti Energia, kes on tuntud vigurite poolest ja mulle see ettevõtte ei meeldi. Tema reklaamid on väga agressiivseks muutunud. Vot ilmselt tema tahaks seda kõike enda kätte haarata.

Milles see agressiivsus seisneb?

Reklaamide sõnastus, et tee meiega ära, see on väga lihtne.

Kas sa Avatud 2013 programmi reklaame oled kuulnud?

Ei, eriti mitte. Aga tahaks veel öelda, et Eesti Energia on jätnud ülbe monopoli mulje mulle vähemalt. Ma olen kuulnud, et Eesti Energia lepingud on ka keerulisemad kui teistel pakkujatel.

Aga kui me jätame selle ajalise mõõtme kõrvale, kas sinu meelest sisulist poolt sellest elektrituru avanemisest on piisavalt selgitatud?

Ei, väga puudulik. Viimasel hetkel ja väga puudulik.

On mingisuguseid küsimusi, mis hetkel on sinu jaoks jäänud vastuseta?

Kindlasti on, aga ei oska ühtegi konkreetset nimetada hetkel.

Aga see info, mis sa seni oled saanud, kas see on olnud arusaadav?

Ei, pigem ikka segane ja seda on vähe olnud.

Mis on sinu jaoks usaldusväärsed allikad, kust sa infot saad?

Mul mingit siukest spetsiifilist lemmikut pole. Kõige rohkem usaldan ma Maalehte. See on siuke üsna aus ja konkreetne leht.

Miks see on sinu jaoks usaldusväärne leht?

Ta on mulle kuidagi... (mõttepaus) Mul ainult Maaleht käib ja raadiot ma ei kuula. Kuidas jutub, nii kuulan.

Aga telekat vaatad?

Telekat vaatan ka täiesti juhuslikult.

Kui vaatad, siis mida sa sealt vaatad?

No meelelahutuslikke saateid ja uudiseid ka.

Mis uudiseid sa vaatad?

„Reporterit“ ja „AK“ uudiseid. Vahest „Foorumit“ vaatan ka kui huvitav teema on. Üldiselt ma iga päev ei loe neid siukesteks vajalikeks asjadeks endale.

Kuidas sa plaanid ennast selleks otsuse tegemiseks ette valmistada?

Eks ma hakkan uurima siis saateid ja rohkem lehti kui on võimalik.

Aga internetist?

Ei, ei. Olen puudulik sellel alal. Mul ei ole aparaati selleks.

Blokk 3.

Kas sa tead mille tõttu otsustati elektriturg avada?

Minu arust peaks see olema, et stabiliseerida teiste riikide tasemele või midagi sellist. No ilmselt mingid euronõuded.

Kas sa arva, et see elektrituru avanemine on meie riigile pigem kasulik või kahjulik?

No viimasel ajal ei saa aru üldse, mis on õige või vale. Nagu me aitame siin Kreekat, ei tea kas see on õige või vale. Põhjustest on raske aru saada. Ma ikkagi arvan, et mul midagi paremaks küll ei lähe. Kõik hinnad tõusevad, aga kuradi pension jääb samaks. Mina jään vaesemaks kogu aeg.

Mm-mh

Jah elu on näidanud, et kõikide energihindade tõus, bensiinihindade tõus, kogu aeg saad vastu pükse. Ma näen, et kõri pigistatakse koomale.

Aga miks sa arvad, et miks meil ikagi oli mõtet sellega elektrituru avanemisega ennast siduda?

Meie valitsus tegi neid asju nii nagu ta on teinud asju üldse kogu aeg. Selgitamata rahvale ja üldse nii. Ma ei oska seda nii lihtsalt tõlgendada. Võib-olla see riigile on ikkagi kasulik.

Selge, aitäh sulle!

Ole lahke!

Vastaja 3

Blokk 1.

Kas sa tead millised muutused sind elektritarbijana ees ootavad uuest aastast?

Ei tea.

Kas sa üldse tead mis sul teha tuleb?

Ma tean, et pakett tuleb valida ja ma tean nii palju, et elekter läheb kallimaks, aga rohkem ei tea ma midagi.

Kas sa tead, millal see pakett tuleb valida?

Aasta alguseks tuleb valida vist.

Kuidas sa selleks ennast ettevalmistad?

Noh eks ma võtan kätte ühe päevaga loen need asjad läbi ja valin, ära ma pole viitsinud sellesse asja süveneda.

Aga kust täpsemalt?

Kuule nad reklaamivad siin mingit netilehekülge, kus kõik on põhjalikumalt lahti seletatud.

Kas sa oled kuulnud riiklikust kampaaniast Avatud 2013?

Jah, kas see on ka mingi netikeskond vist?

Noh see on üldisem programm, aga jah seal hulgas on ka netilehekülg.

Ja , jah!

Oled sa seda teemat üldse kellegagi varem arutanud?

Ei ole vist.

Kas sa näed sellesse muutuses enda jaoks ka midagi positiivset?

Ei näe (naerab). No ma saan aru, et on tekkinud konkurents ja hind peaks selle tõttu langema, aga ta ju tõuseb, see on selge ja kõik need pakkumised on ka ühte auku. See mõjutab ju Eesti majandust tervikuna, et kui elekter läheb kallimaks, siis kõik hinnad lähevad kallimaks.

Mis sa arvad, mida oleks mõistlik selles uues situatsioonis teha?

Ok. No see on positiivne, et see läks avatuks ja seal on palju pakkujaid ja ma usun, et võib-olla ikkagi on veel häid pakette turule tulemas. Ma arvangi, et on mõistlik vaadata, et mis asjadest saab ja mitte kiirustada.

Mm-mh

Sest pakkujaid on palju, kellest osadest ei tea keegi midagi ja ma arvan, et enne seda otustamist tuleb veel häid pakkumisi turule.

Blokk 2.

Mis sul seondub sõnaühendiga elektriturg?

Selles suhtes on ta õige asi, et nagu enamus asjadega, siis konkurents on edasiviiv jõud ja kui see on avatud, siis tekib konkurents ja tuleb häid pakkujaid turule.

Mis see hea tähendab sinu seisukohast?

No kui see oleks jäänud nii nagu ta oli praegult, et oli üks monopoolne ettevõtte, siis tema oleks varem või hiljem neid hindu tõstnud ja poleks olnud üldse valikuvõimalust.

Ühesõnaga sa näed seda...?

Noh, et pole monpoli, mis dikteerib ja see tegelikult on ju selline edasiviiv jõud. Seni oleks olnud, nii, et kui Eesti Energia ütleb, et nüüd tõuseb elektri hind 20% ja ongi kõik. Aga sellest tõusust ei saa me üle ega ümber.

Millal sa üldse esimest korda kuulsid sellest, et turg läheb lahti?

Ma arvan, et aasta alguses ehk.

Kas sa mäletad kust see teema võis läbi joosta?

Et kust ma seda kuulsin?

Jah

Teles vist.

Kedagi konkreetsemat kõneisikut ei mäleta?

Ma arvan, et see oli mingi „Foorum“ või „Vabariigi kodanikud“ või selline saade, kus nad nende asjade üle vaidlevad ja arutavad.

Kas sa enneb omasid mingisugust ettekujutust sellest vabast elektriturust kui sellisest ka?

No niipalju ma olen kuulnud, et Soomes on neid erinevaid pakkujaid, et selline ettekujutus mul sellest asjast oli.

Kuidas sa sellesse uudisesse avatud elektrituru tulekust suhtusid?

Ei no ma ütlen, et kõik mis on sellistel võrdsetel alustel korraldatud asjad on ka õiged asjad.

Kas sa mäletad kedagi konkreetsemat inimest ka sellest rääkimas kui sa rääkisid siin nendest ETV „Foorumistest“ ja „Vabariigi kodanikest“?

Eesti Energia juhatuse liige oli „Terevisioonis“, kui ma õieti mäletan, ja rääkis sellest lepingutrahvist ja sellest oli juttu, mis nüüd tühistati. Rohkemat ma pole küll märganud.

See oli siis hiljuti?

Minu meelest oli jah. Mingi kuu aega tagasi.

Kas see senine teavitustöö on olnud piisav?

Tundub, et on. Ma ise küll pole ennast kurssi viinud, kuid sellest on palju kuulda olnud nii netist kui telesaadetes.

Mis on sinu jaoks segast kogu selle elektrituru teema juures?

No ma ei ole kurssi ennast viinud ja ma ei tea neid pakettide hindadest midagi ja ma ei oska hetkel midagi kindlat välja tuua. Ma ei tea millel need paketid põhinevad ja ma ei ole sellega tegelenud. Mul ei ole vaja kiirustada ja see praegult ära teha.

Aga see info mis sa seni oled saanud on olnud mõistetav?

Noh jah. Ma ei taha kiirustada, aga siin on äkki veel neid agasid peale nende leppetrahvide, mis võivad veel välja tulla.

Mis on sinu jaoks usaldusväärsed kanalid, kust sa saad enda jaoks usaldusväärset infot?

No ETV ja kõik need debatid kus neid asju arutatakse. Need on mu lemmiksaated. Seal on inimesed silmast silma ja räägitakse asju nagu erinevate nurkade alt lahti. Siukestest kohtadest tuleb kõige rohkem seda reaalselt infot välja.

On keegi arvamusiider, kelles seisuohti sa usaldad?

Ei oska hetkel küll sellist nime pakkuda.

Kas on mingi raadio, mida sa kuulad?

Kukuraadio. Seal on ka palju sellised päevakajalisi arutlevaid saateid.

Ajalehte loed?

Ei.

Agas kui loed, kas sul on siis mingeid eelistusi?

No Äripäev käib mul tööl. Kui kuskil satub kätte, siis loen teisi ka. Kuku raadios meeldib mulle „Vox Populi“, seda ma kuulan enamasti iga päev. Seal kuuleb inimeste arvamust, mis on enamasti täiesti seinast seinast.

Blokk 3.

Kas sa tead mille tõttu otsustati elektriturg avada?

Ega ma täpselt ei tea, aga ma arvan, et see ongi ilmselt see, et demokratlikus riigis ei tohi olla sellist monopolset ettevõtet nagu Eesti Energia. Ma arvan, et see on põhjuseks. See on Euroopa Liidu nõuetega kuidagi vastuolus ma arvan.

Kas sinu meelest on elektrituru avanemine meie riigile pigem kasulik või kahjulik?

Noh võib-olla julgeolek on siin üks aspekte.

Miks?

No tekib sõltumatus

Kuidas sa näed selle avatud elektrituru mõju tulevikus?

Samadel põhjustel, mis ma sulle ennem ütlesin ikka positiivne.

Kõik, Aitäh!

Ongi kõik?

Jah.

Palun.

Vastaja 4

Blokk 1.

Kas sa tead millised muutused sind elektritarbijana ees ootavad uuest aastast?

Elektritõus.

Kas sa mõtled hinnatõusu?

Jah tähendab hinnatõus (naerab).

Kuidas sa valmistad ennast selleks uueks situatsiooniks ette?

Valin endale sobiliku paketi.

Millal sa seda tegema peaksid?

Kas see oli 9. Detsember? Vist oli jah. Aastalõpuks.

Kas sa oled seda teemat enda jaoks uurinud kusagilt?

Ei ole eriti. Noh nii palju kui kõrva on jäänud, nii olen saanud seda infot.

Oled seda kellegagi arutanud?

Ei ole, ainult telekanailte vahendusel olen seda informatsiooni saanud seni.

Kas sa saad aru, mis see avanev elektriturg on?

No mitte eriti. Ma ei ole süvenenud.

Millisena sa neid muutusi enda jaoks näed?

Mis mõttes?

No kas nad on pigem positiivse mõjuga või negatiivse mõjuga?

Ma arvan, et negatiivse. See toob kaasa lisasekeldusi. Selge see et kui hind tõuseb, siis kellele see ikka väga meeldib.

Kas sa mingeid võimalusi selles enda jaoks ei näe?

Ma arvan, et ma jätan sama- Eesti Energia.

Miks?

Aga ma olen väiketarbija. Mis suuri muutusi mulle sellega ikka kaasneb. Meile tuli muidugi koju Eesti Energia pakkumine ka.

Aga mis sa arvad, kuidas sul edasi oleks kõige mõttekam talitada?

Jääda vana pakkuja juurde, sest ma olen aru saanud, et ega nendel pakkujatel mingit erilist suurt vahet ei ole.

Kas see on sinu jaoks mugavuse pärast langetatud valik?

Jah mugav ja lihtne.

Kas sa välistad selle, et sinu otsus võib muutuda?

Ei ole välistatud. Ma muidugi ikkagi läheks odavaima paketi peale.

Blokk 2

Mis sul seondub sõnaühendiga elektriturg?

Eks ikka erinevate firmade pakkumised. Võimalusi on rohkem.

Kas sa mäletad, millal sa esimest korda kuulsid elektrituru avanemisest?

Siin „Hommikuterevisiooni“ kaudu oli paar nädalat tagasi oli selle asja põhjalikum tutvustamine. Iga hommik keegi käis rääkis oma pakkumistest.

Kas see oli esimene kord?

See oli esimene kord kui mina jäin kuulama.

Kas sellest teemast kui sellisest sa teadsid juba varem?

(Pikk mõttepaus) Ma ei mäleta ausalt öeldes, aga mitte tele vahendusel ma ei kuulnud esimest korda. Ma ei suuda meenutada.

Kas enne seda Terevisiooni saadet sa omasid mingit ettekujutust sellest asjast?

Ei, mitte eriti.

Kuidas sa mõistsid seda infot, mis sa seal Hommiku Terevisioonist said?

Oi väga segane oli minu jaoks. Ega ma suurt midagi aru ei saanud.

Miks ta segane oli?

Algul tulid kõik välja oma pakkumistega ja püüdsid näidata seda soodsamat poolt, aga nüüd ajaga langeb veelgi see, et need kes tegid selle kohe ära kaotasid sellega, sest nüüd võivad veel madalamate hindadega paketid tulla, sest nad ju kõik võitlevad klientide pärast.

Kas sulle meenu mõni konkreetsem inimene, kes sellel elektrituru teemal sõna on võtnud?’

Ei üldse ei meenu millegipärast.

Kas sa seda teemat kodus ka ei ole arutanud?

Ei ole. Ainult seda oleme rääkinud, et ootame. Pole kiiret. Kuna me oleme väiketarbija, siis pole meil mõtet kuhugi tormata. Tõuseb veel ka see võrgutasu ju, mitte ainult elektrienergia.

Kas sinu meelest on seda selgitustööd piisavalt tehtud?

No seda on püütud selgitada. Sellest on palju räägitud. Tuleb meelde, et „Prillitoosis“ räägiti ka sellest. Aga see kõik on keeruline ja eakamatele jõuab see raskemini kohale. Enamik ütlevad, et jääme selle juurde, mis on ja pole mõtet karata ühest kohast teise, sest nii kui nii midagi aru ei saa. Kui tõusebki see paar kolm eurot, siis elame sellegi üle.

Mis on need konkreetsemad küsimused, mis on jäänud vastuseta?

No tead ma pole ka väga uurinud, kuid ikkagi see pakettide sisu. Internetist võib-olla vaatan. Meile tuli koju see Eesti Energia pakkumine ja arvasime, et jääme selle juurde, sest kui vaja siis me saame ju järgmine kuu ümber muuta. Paljud vanad inimesed ei hooma seda kõike.

Millist kanalit sa kõige rohkem vaatad?

Kõiki kolme. Uudiseid vaatan ETV- st. Aktuaalset kaamerat, Ringvaadet jne.

Ajalehti loed?

Jah Maalehte. Ja internetist loen Õhtulehte.

Raadiot ka kuulad?

Kuulan. Kuigi rohkem telekat vaatan kui raadiot kuulan. Vikarit enamasti kuulan.

Miks just Vikar?

Muusika on hea, seal on uudised ja kuidagi sümpaatne on nende programm.

Kas ETV kohta võib sama öelda?

Jah

Mida sa Õhtulehes loed?

Kõike. Nii meelelahutust kui uudiseid.

Aga miks just Maaleht?

Seal on hästi palju lugeda.

Mis seal sinu jaoks põnevat on?

Maainimeste elu.

Kas need on sinu jaoks usaldusväärsed kanalid?

On küll.

Sa ei tunne, et see info võiks kallutatud olla?

Ei tunne. Miks ta peaks?

Blokk 3.

Kas sa tead mille tõttu otsustati elektriturg avada?

Anda teistele võimalusi. Tootjatele ma mõtlen.

Kas sinu meelest on elektrituru avanemine meie riigile kasulik?

Mis seal nii kangesti kasu on? Ma ei tea. Mina arvan, et põhimüüjaks jäägu Eesti Energia.

Miks?

Aga miks mitte. Ta on Eesti ettevõtte.

Millisena sa näed selle otsuse mõju tulevikus?

See ei ole kasulik otsus kui ta kallineb.

On veel mida sa tahaksid lisada?

Ei ole.

Aitäh!

Aitäh!

Vastaja 5

Blokk 1.

Kas sa tead millised muutused sind elektritarbijana ees ootavad uuest aastast?

Tean.

Mis sa tead täpsemalt?

Jaauarist peab valima, ma ei tea neid on vist viis tükki ja peab valima ühe nendest. Valima oma paketi.

Kas sa osakad öelda, mis jaks see tuleb valida?

2. jaanuar vist.

Kuidas sa selleks ennast ette valmistad, et saada aru, mis see endast kujutab?

Ei tea. Pole veel põhjust olnud. Ei tea veel. Ilmselt loen kusagilt midagi. Kogu aeg tuleb info, et vot siin on pakkumine ja seal on pakkumine.

Oled sa seda teemat näiteks kellegagi arutanud?

Ei.

Kas selles muutuses on midagi ebameeldivat ka sinu jaoks?

(Pikk mõttepaus) No äkki ainult see protsess, et ma pean kedagi valima.

On ka midagi positiivset selle asja juures?

Äkki saab odavamad hinda? Ma ei tea.

Näed sa mingeid võimalusi enda jaoks ka uues olukorras?

No äkki hind langeb, see on võimalus ma arvan.

Mis oleks sinu meelest mõistlik plaan kuidas edasi käituda?

Vaadata, kes mida pakub. On vist kuus kuud prooviperiood. Pärast siis otsustada. Noh on vaja maha istuda ja mõelda kuidas mida valida, aga detsembris.

Blokk 2.

Mis sul seondub sõnaühendiga vaba elektriturg?

Ma ei tea, ära küsi (naerab). Hinnatõus.

Kas sa mäletad, millal sa esimest korda kuulsid sellest, et elektriturg avaneb?

Paar kuud tagasi.

Kas sa mäletad kust kohast sa seda kuulsid?

Telekast vist.

Äkki tuleb meelde mõni konkreetsem kanal?

Mingi lihtsalt uudis, ma arvan.

Kusagilt Eesti kanali pealt?

Jah vist küll. „Reporterist“ ma arvan.

Kas sul ennem oli ettekujutus, mis see vaba elektriturg on?

Noh jah, iga üks saab valida endale tarnija.

Kuidas sa suhtusid sellesse uudisesse?

Ükskõik.

Miks?

No midagi ei ole teha, mina seda takistada ei saa.

Kas sulle meenub keegi konkreetsem inimene, kes sellel teemal on rääkinud?

Ei ole.

Reklaam?

Ei.

Oled sa kuulnud midagi riiklikust programmist nimega avatud 2013?

Ei ole.

Kas sinu meelest on seda inimestele piisavalt seletataud, et mis see elektrituru avanemine endast kujutab?

Inimesed on erinevad, tähendab, mina olen venelane ja mulle tuleb infot postkasti Eesti keeles, miks?

Aa ok.

No näiteks minu ema ei saaks midagi aru, aga hea on see et üldse midagi tuli.

Aga kas Vene-Eesti kanalitel on sellel teemal räägitud?

Ei tea, vist mitte.

Kuidas sa praegult hindad enda teadmisi?

Halvad.

On mingeid konkreetseid asju, millest sa ei saa aru?

No milline pakett on kõige mõistlikum äkki.

Mis kanaleid sa vaatad?

No kõike. ETV näiteks.

Aga vene kanalitest?

No Pervõi Baltiiski Kanal.

Kas sul mõni ajaleht käib kodus?

Jah, Äripev ja Den za Dnjöm.

Miks need?

No seal on igapäevane info sellest, mis mind huvitab. Internetist loen ka Äripäeva.

Radiot kuulad?

Ei. Ainult muusikaraadioid.

Kas ETV on sinu jaoks usaldusväärne kanal?

Jah.

Miks?

Ei miks seal peaks olema mingi vale info.

Blokk 3.

Kas sa üldse tead, miks elektriturg otsustati avada?

Ei tea.

Kas sinu meelest on elektrituru avanemine meie riigile pigem kasulik või kahjulik?

No ei tea, aga loodan et kasulik.

Mis seal kasulikku võiks olla?

No äkki hind langeb, vot sellepärast.

Kas sa näed, et see on positiivne otsus ka meile tulevikus?

Ma loodan küll.

Selge. Aitäh vastamast. Oli meeldiv.

(Naerab) Kurat, väga rasked küsimused.

Lisa 4. Transkriptsioonid 2

Vastaja 1

Kuidas 2013 aasta on elektrialaselt alanud?

(Naerab) No ma ütleksin nii, et suhteliselt ootuspäraselt.

Mis see tähendab?

Ütleme nii, et arve oli suur, aga samas ma olin valmistunud selleks. Ma olen rahul sellega, et ma kohe ei otsustanud. Võib-olla oleksin muidu võtnud selle fikseeritud paketi pooleks aastaks ja istuksin selle otsas tänaseni.

Aga kui oleksid võtnud börsihinnaga paketi?

Ma nüüd võtsingi selle nagu sa tead. (mõttepaus) Seda ma poleks vist igal juhul julgenud too hetk võtta. See tundus too hetk liiga riskantne, sest ma ei saanud hästi aru kuidas see ikkagi töötab.

Mis sa nüüd sellest tead?

Ma tean seda, et see on muutuv, aga ilmselt ei ole need kõikumised nii suured kui ma algul arvasin. Ma tean seda, et selle hind oleneb täiesti perioodist. Näiteks see talv oli vist tootmise ülejääke ja seetõttu tuli see börsihind odavamalt kätte. Praeguseks on teada, et see oli kõige odavam variant jaanuaris ja veebruaris. Veebruaris see veel langes vist isegi.

Kas sind see segadus nende erinevate kasumimarginaalidega seoses börsihinnaga ei hirmuta?

Pisut kummaline on see lugu, et kuidas need vahed saavad nii suured olla. Seal vist odavaima ja kõige kallima vahe oli pea pool. Aga noh selle üldteenuse puhul on asi nende marginaalidega hoopis hull. Seal olid vahed ju mitmekordsed. Segadust on tõest palju, aga kui see börsihind oli kõige odavam variant, siis on see ka kõige parem variant.

Sa võtsid endale 220 Energia börsihinnaga paketi. Miks just see pakkuja?

Kuna sellest elektriturg.ee- st igal pool kirjutab, siis ma käisin seal kodulehel neil. Seal panin need enda parameetrid sisse ja siis see lehekülg otsis mulle parima variandi. Kaks esimest varianti olid 220 Energia omad. Üks pakett oli ettemaksuga ja teine mitte. Võtsin selle ettemaksuga, sest see oli odavam.

Päevikus oli kirjas, et sa mõtlesid VKG börsipaketi peale ka?

Jah, aga see oli ikkagi kallim. Vähemalt minu tarbimise juures.

Sa päevikus kirjutasid, et kuigi see leping ei seo sind otseselt millekski, siis sa ei taha seda ikka hästi teha. Miks nii?

Tead kuidagi lisasekeldused nüüd selle uue süsteemi pärast. Tüütu lisakohustus lihtsalt. Jälle mingi leping. Sa võid ju selle lepingu läbi lugeda ja kõigest aru saada, aga samas kui sa pole mingi jurist, siis ikkagi jäävad mõned asjad kindlasti märkamata. Need lepingud on ikkagi koostanud spetsialistid ja nii, et ikkagi firma midagi ei kaotaks.

Ühesõnaga usalduse küsimus?

No jah, aga kui saab odavat hinda, siis tuleb teha. Tuleb loota, et riik on ka ikkagi reguleerinud nende edasimüüjate lepinguid. Vaadanud üle, et see kodanike huvisid liialt ei kahjustaks.

Kas on midagi vanadest teadmistest, mis enam üldse ei kehti? Kas on asju, mida räägiti enne elektrituru avanemist, mis pole osutunud tõeks?

Oh ei tea. (mõttepaus) No tegelikult vist räägiti, et erinevate pakkujate vahed pole eriti suured. Kuidagi siuke asi on meelde jäänud kusagilt. (mõttepaus) Oli nagu jutt, et asi on suurem kui ta on, et tehke kellegagi see leping ära, sest ega suurt vahet ei ole nendel pakkujatel. Nagu näha, siis see pole üldse nii. Vahed on ja on mitmekordsed. No ja siis see börsihinna jutt ei ole osutunud ka tõeks esialgu. Algul räägiti, et see on riskantne asi, et parem fikseerige hind ära ja teate, mis summaga te enam-vähem võite iga kuu arvestada, mis elektri peale kulub.

Mis sind paneb praegult usaldama seda infot, mis meediast tuleb?

Eks ikka reaalsed tulemused. No vaevalt seda keegi välja mõtleb, et börsihind on kaks kuud kõige odavam variant olnud.

Mida uut sa veel oled teada saanud?

Kirjutati sellest, et Eesti Energial on olnud probleeme arvete väljastamisega ja et erinevate marginaalidega on probleeme. Need on ebaproportsionaalselt suured näiteks üldteenuse puhul. Konkurentsiamet pidi seda asja uurima. Enamasti on probleemid EE-ga.

Mis mulje 220 Energia sulle jätnud on?

Hea mulje, sest nendest ma pole midagi eriti kuulnud (naerab). Ei, tõesti. Eesti Energia on kogu aeg pildis millegagi, aga teistest nagu pole eriti midagi kuulnud. Tahaks loota, et ju siis ei ole nendega ka probleeme.

Aga oled sa üldises plaanis veel midagi huvitavat teada saanud?

Tead ei ole ja ega väga ei huvita ka. Võib-olla ma olen kitsarinnaline inimene, aga ma tahaks ise lihtsalt odavalt läbi saada ja mitte mingit hingehinda selle elektri eest maksta. Üldjuhul ei saa ma ikkagi aru, miks meile seda avamist nii väga vaja oli ja miks ei võiks Eesti Energia kui riiklik ettevõtte müüa elektrit mingi kindla hinnaga oma kodanikele. Praegult on ikka palju segadust.

Kas sul on mingisugune edasine plaan ka seoses nende pakettidega?

Eks ikka see sama. Vaatan, mida siin kirjutatakse, et mis on kõige soodsam ja selle järgi lähen. Eks ta nii vist hakkabki nüüd olema, et tulebki jälgida neid hindu ja siis teha mingeid valikuid.

Fikseeritud hinnaga pakett võib kõne alla tulla?

Ilmselt kui tuleb külm talv, siis see börsihind on kõrgem ja tuleb mingiks ajaks see fikseeritud võtta. Peab vaatama. Ega ma ka nii kindlalt ei tea.

Kust sa seda kuulsid?

Tead AK- s või kusagil uudistes see läbi jooksis. Keegi rääkis kusagil nendest tagamaadest lähemalt. Kas seda päevikus ei olnud?

Ei olnud.

Kas sa oma tarbimises oled ka midagi muutnud?

Põrandakütet enam vannitoas nii palju ei kasuta. See neelab elektrit päris korralikult. Aga muidu ma olen suhteliselt eeskujulik tarbija. Ma niisama tulesid ei põleta.

See põrandakütte vähem kasutamine oli su enda mõte või kusagil soovitas seda?

Ma olen juba ammu kuulnud, et see on korralik neelaja. Eks ma olen ise varem ka pannud tähele, et kui seda kasutada, siis see võtab palju elektrit.

On veel midagi, mida sa tahaksid jagada?

Ei ole vist.

Tänu!

Palun.

Vastaja 2

Kuidas uus aasta on alanud? Kuidas tunned ennast avatud elektriturul?

Tunnen ennast paremini kui oleksin osanud arvata.

Mis see paremini täpsemalt tähendab?

Ma täitsa rahul olen oma elektriarvega. Suurem oli, aga mitte suur. Räägivad küll, et börsihind on odavam kui teised need paketid, aga eks see on üks kuu nii, teine kuu naa. Las tema olla nii hetkel.

Aga sa ei välista, et siin paari kuu pärast võid meelt muuta?

Kui see börsihind ennast tõestab pikema perioodi jooksul, siis ma muidugi olen valmis muutma, aga ega see mind liiga palju ei huvita. Mugavus maksab ja ega mul selle rahaga nüüd nii kitsas ka ei ole. Ma elan ju üksi.

Kaks kuud on börsihind kõige odavam variant olnud ja veebruaris ta odavnes veel võrreldes jaanuariga. Kas see ei ole piisav argument?

Ei ole (naerab). Kui ta on pool aastat kõige odavam, siis võtan endale selle.

Mida uut oled veel teada saanud peale selle, et börsihind on olnud kõige odavam variant?

Ei oskagi öelda. Ma ei tea.

Aga kas on asju, mis senini on jäänud vastuseta?

Jah (mõttepaus). Ma ei saa hästi aru sellest üldteenusest, et mis too ikkagi on. Kes seda ikkagi pakub ja miks osad on otsustanud seda võtta kui ta kallim on. See jääb minu jaoks ikka pisut, no kuidas öelda, jääb ikka ähmaseks.

Kas on midagi vanadest teadmistest, mis enam üldse ei kehti? Kas on asju, mida räägiti enne elektrituru avanemist, mis pole osutunud tõeks?

Ei tea. Tundub et ei ole. Lubasid hinnatõusu ja näed tuligi (naerab).

Sa pole just kõige suurem Eesti Energia austaja, aga sul ikkagi on Eesti Energia. Miks nii?

No ei tea jah, see Eesti Energia on nii kummaline ettevõtte. Kamp soss-seppasid. Mida neil ka ei juhtuks? (naerab). Aga seni kuni minu arvetega on kõik korras, siis pole ju vast minu mure, mis nemad seal teevad. Siin osad on Läti firmad vist ja nendega ka ei tahaks lepingut teha. Viivad minu raha Eestist välja.

Aga kui lätlase pakkumine on odavam, kas siis ei võtaks nendelt?

Vot ei tea. Võib-olla tõesti. Ma ütlen, et ma vaatan veel seda asja tulevikus kui elupäevi peaks jaguma (naerab). Võib-olla tõesti teen siin midagi veel ümber.

Sa kirjutasid oma päevikus ühest ühingust, kes tahab kokku koguda seltskonna inimesi, et ühiselt mõnelt elektrimüüjalt pakkumist saada. Selle ettevõtmise eestvedaja on interneti leheküljel elektritur.ee. Sa kirjutasid, et see on õige mõte sinu meelest. Kas sa tahaksid sellega ühineda?

Oleneb mida nad sealt küsivad. Kas fikseeritud hinda või mida. Mul pole internetti, ma sellepärast ka ei saaks. Võib-olla muidu isegi oleksin huvitatud.

Kas sa teiste Eesti ettevõtete fikseeritud hindadega pakette ei ole vaadanud?

Ega ei ole küll. See on jälle selle jändamise küsimus. Poole aasta pärast või millal mul see praegune leping otsa saab, siis olen valmis kindlasti uuesti asjad üle käima ning mõtlema pikemalt selle üle. Selle elektriarve pärast ma oma kõhu pealt kokku pole hoidnud ja ilmselt ei pea ka, sellepärast ma polegi viitsinud tegeleda sellega hetkel.

Aga oled sa üldises plaanis veel midagi teada saanud?

No seda mis ma seal päevikus kirjutasin, et probleemid Eesti Energial arvetega, siis küsis keegi liiga suurt vaheltkasu seal selle elektrimüügi eest. Kuskilt jäi kõrvu, et enamikul inimestest on ikkagi leping ja on seltskond neid, kes kasutavad ikka seda üldteenust, mille kasulikkusest ma siiani aru ei saa. See jääb mulle endiselt segaseks.

Kas sa enda elektritarbimises oled ka midagi üle vaadanud? No näiteks käid tuledega hoolikamalt ringi?

Tead ma olen vana inimene ja mis mul siin muud ikka teha on kui tuledega hoolikalt ringi käia (naerab). Ma ei ole otseselt midagi muutnud oma käitumises, et noh tõmban teleka seinast välja või nii, aga ma olen tihti mõelnud küll, et teleka vaatamine on nüüd kallim ja nii edasi. Külmkapi peaks uue ostma. Vana hakkab kuidagi ära jääma. Uus on kindlasti energiasäästlikum ka.

Nii, et uut säästlikumat kappi võib elektrihinnatõus panna kiiremini ostma küll?

Natuke vist küll, jah.

Suured tänud sulle!

Võta heaks!

Vastaja 3

Kuidas oma elektriarvega rahule jäid?

Suurem tal oli mul kui tavaliselt, aga mitte palju. Me olime perega nädalake reisil ka ära, ilmselt oleks veel suurem olnud kui me oleksime selle nädala kodus olnud. Ma ei arvutanud ka, et kui palju ta umbkaudu kallim oleks tulnud, aga ilmselt ka mitte midagi tapvat. Mul on ju see börsipakett ka, mis nagu tundub, on osutunud üheks odavaimaks variandiks. (mõtleb) Ega sellest pääsu ei ole, elektrit tarbimata ma ei jäta.

Mis see tähendab?

No ma arvan, et sai halbadest valikutest tehtud ikkagi parim. Vähemalt hetkel. See mis tulevik toob, eks seda näeb, aga hetkel tundub, et see börsipakett oli mõistlik valik. See börsi asi ikka hirmutas inimesi, aga nüüd nii mõnigi on siin rääkinud, et teeb vist endale ka selle muutuva hinnaga variandi. Sellest saab ju kergelt loobuda ka kui saad kuidagi kõrvetada selle hinnaga. Seal pole ju mingeid lepingutrahve, võid järgmine kuu kellegi teise juurde minna kui ei taha enam eelmisega jätkata.

Aga sa ei välista, et võid näiteks fikseeritud pakatile üle minna mingi hetk?

Ei välista, ei kindlasti mitte. Kui see millegipärast peaks odavam tulema, siis ma võtaks selle kindlasti. Seal peab pisut ettenägelik ka olema, et mitte ainult nii, et nüüd paar kuud näiteks on fikseeritud hind odavam olnud ja siis mõtlen, et oh võtaks ka selle. Siis võib juba hilja olla ja hoopis sinu eelmine pakett võib kõige odavam olla, sest läheb ju enne aega ka kui see sinu uus leping jõustub. Investeerimismaailmas nimetatakse seda turule järele jooksmiseks. Sellest ei sünni midagi head.

Sul on börsiga varajasemaid kogemusi juba?

Endal mul õige pisut, aga siin on paar sõpra, kes enda äri börsil ajavad.

Sa kirjutad päevikus, et sa arvad, et inimesed ei hakka nii-öelda hinnale järgi jooksmas. Mina arvan, et hakkavad, sest kõik tahavad ikkagi saada kõige odavamat elektrit. Kas sa arvad, et keskmine tarbija teab midagi turule järele jooksmisest?

Ma tahaks loota, et teab. See on lihtne loogika. Kui sul on enda majapidamine, siis sellised asju võiks ikka mõista.

Aga kuidas sa siis seda nii-öelda ette oskad näha, et mõne aja pärast on võib-olla fikseeritud pakett targem valik?

Tuleb ikka uudiseid lugeda ja meediat tarbida. Tegelikult infot on ju palju. Kasvõi see sama energiaturu portaali. Need on asjalikud tegelased seal ja tundub, et nad ei ole kellegi tiiva alla, et nad peaks seda palli kindlasse väravasse lükkama.

Sa mõtled, et nad pole kallutatud kellegi poole või kellegagi seotud?

Jah.

Miks sa nii arvad? Äkki on?

Ei usu. Nad siin on vist juba päris mõnelegi varba peale astunud ja kritiseerinud neid erinevaid marginaale, mida need edasimüüjad küsivad. No ja siis mingi aktsioon, kus nad koguvad kokku erinevaid majapidamisi, et koos siis küsida pakkumine mõnelt müüjalt.

Tuleme tagasi selle meedia jälgimise ja erinevate pakettide vahel valimise juurde. Mida sa siis kavatsed edasi teha?

Jälgin uudiseid ja püüan enda loogika järgi mõelda, et mis võiks parim lahendus mõne kuu pärast olla. Ma ei tea, aga mulle tundub loogiline, et ega suvel pole sellel fikseeritud hinnal üldse mõtet, sest siis on ju soe ja valge periood ning tarbimine on seetõttu madal, tootmisvõimsusi on üle ja börsihind langeb. Tundub ju loogiline? (mõtleb) Ma arvan, et enne talve ei ole vaja siin midagi ümber vaadata. Sügisel tuleb mõtlema hakata. Äkki need fikseeritud hinnad ka langevad uutele klientidele kui

nähakse, et börsihind käib juba pikka aega allpool nende fikseeritud hinda. Ega keegi ei taha ju seda fikseeritud paketti võtta kui see börsihind on ikkagi odavam. Võib-olla näiteks Eesti Energia saab aru, et nad on neid fikseeritud pakette liiga kallilt müünud ja teevad seda odavamaks, et ikka rohkem kundesid fikseeritud hinna peale saada, sest see peaks neile ikkagi kõige kasulikum äri olema. Üks pool on see, et fikseeritud pakette on neil ikkagi kasulikum müüa ja teine pool sellest on sissetulekute prognoositavus. Kui sul on seal ikkagi klient fikseeritud paketiga aastaks, siis ta on kindlam klient kui see börshinnaga mees, kes sinuga väga seotud ei ole.

Sa tahad öelda, et edasimüüjad tulid oma fikseeritud paketiga liiga kõrge hinnaga turule?

Tundub nii vähemalt. Eks mäng on kõigile uus, aga ma arvan, et need, kes tegid detsembris fikseeritud hinnaga paketi on teinud halva tehingu. Ma ei tea ka täpselt, mis sellest fikseeritud paketist loobumise trahvid üldse erinevatel müüjatel on.

Kas see teooria on sinu enda oma või sa oled kusagilt lugenud seda?

Nii ja naa. Eks ma olen lugenud üht teist ja ise ka mõelnud.

Sa kirjutad päevikus, et sul tuli meelde kellegi jutt, et avatud turg oli eelkõige vajalik liigutus Eesti Energiale, et nii-öelda õige mehena tarbijatelt soolasemat hinda küsida. Kus sa kuulsid seda?

Üks sõber rääkis, kes on selliste asjadega kursis.

Oled temaga nõus?

Pigem olen kui ei ole. Kindlasti on kogu selles elektrituru avanemises asju, mida me ei tea. See oleks olnud poliitiline enesetapp kui nad oleksid hinda lihtsalt tõstnud ja turgu mitte avanud. Nüüd on hea öelda, et Euroopas müüaksegi elektrit nii ja nii peabki.

Aga kui Euroopa Liit nõuab meilt turu avamist? Sa ise ütlesid ka seda oma eelmises intervjuus.

Aga kas me ei oleks võinud sellega natuke oodata? Praegult saadetakse hunnik valesid arveid, marginaalid on kõigil sellised nagu nad tahavad. Konkurentsiamet uurib, aga see on amet millel pole erilist võimu. Tahaks näha, mida nad saavutavad seal nende edasimüüjatega võideldes. Seadusandlus kogu selle asja ümber on nõrk. Nii ei saa. Miks on Eesti Energial ühed suuremad marginaalid üldteenuse pealt? Nemad on suurim tootja ja nendel peaksid tootmiskulud just madalad olema. Ma ei saa aru.

Aga oled sa üldises plaanis veel midagi teada saanud?

Seda olengi, mis ma rääkisin juba. Ega vist midagi lisada ma ei oska.

Kas on midagi vanadest teadmistest, mis enam üldse ei kehti? Kas on asju, mida räägiti enne elektrituru avanemist, mis pole osutunud tõeks?

See sama asi, et ma oleks pigem arvanud, et Eesti Energia suudab teistest parema hinnaga seda elektrit müüa. See on pigem minu enda mõte. Ma arvasin, et kui tekib konkurents, siis on see hinnapoliitika ausam. Nagu ma ennem juba rääkisin ja nagu sa ise ka juba ilmselt tead, siis ei ole see praegult vähemalt minu meelest eriti aus. Ma oleks oodanud, et need hinnad on rohkem võrdsemad. Praegult on nii, et üks müüb sulle arbuusi x hinnaga, teine kaks korda kallimalt ja siis on veel üks, kes

müüb selle kuus korda kallimalt. See nii must-valge ei ole, aga midagi sellist küll. Ma loodan, et olukord normaliseerub.

Kas sa enda elektritarbimises oled ka midagi üle vaadanud? No näiteks käid tuledega hoolikamalt ringi?

Ei ole. Ma ise olen enamasti tööl ja lapsed vaevalt seal kodus säästmise peale mõtlevad. Pigem vastupidi (naerab).

Aga ei ole mõelnud, et äkki võtaks näiteks teleka ja arvutid ööseks stand-by pealt maha?

Ma juba tean ennast. Ma võin seda nädalake teha, aga siis läheb vana hooga edasi. Pigem teen rohkem tööd ja teenin rohkem raha (naerab).

Kuidas päeviku-uuring tundus?

Esimene päevik oli vist pisut sisukam. Seda ma ei jõudnud väga täita.

Tahad veel midagi mainida?

Ma arvan, et see on hea, et on sellised algatused nagu see elektriturg või elektritug.ee, või mis ta on. See teeb elu lihtsamaks küll.

Aitab otsustada?

Just! Teeb otsustamise lihtsamaks.

Tänu aja eest!

Pole tänu väärt!

Vastaja 4

Ma vaatan päevikust, et esimene arve avatud turul oli vist sinu jaoks halb üllatus?

Oli tõesti. Ma ei oleks osanud oodata, et ta ta päris nii suur tuleb. Ma olin arvestanud, et ta tuleb kallim, aga see oli ikka päris kallis. Ma ei saagi hästi aru, miks ta nii kallis tuli.

Ma saan aru, et sa jõudsid enne päeviku-uuringu algust juba endale lepingu teha?

Jah, ega seal midagi pikalt mõelda ei olnud. Poeg ütles ka, et tehke see börsihinnaga pakett, kuna igal pool kirjutas, et see on hetkel kõige odavam variant.

Valisite 220 Energia oma?

Jah. Poeg arvas, et see on parim variant.

Miks?

Tal endal on umbes sama suur korter ja tal oli ka see sama 220 Energia ning arvasime, et proovime ka siis seda. Vaatasime siin teisi ka, aga noh kui on juba ära proovitud variant, siis heakene küll.

Vaatan siit päevikust, et poeg rääkis ka seda, et lisaks elektri hinnale tõusid ka võrgutasud. Kas sa sellest ennem ei teadnud?

Ei teadnud jah. Esimest korda kuulsin. Ma vist kirjutasin seal ka, et mis pistimist on nendel võrgutasudel avatud turuga. Ei saa ma aru. Kuradid on ikka igalt poolt hakanud juurde näpistama. Riik võiks ka vaadata, et mida need mehikesed seal organiseerivad.

Sa kirjutad päevikus, et sind on see asi ära väsitanud?

On on (naerab). Ma loodan, et mu börsipakett on ikka õige valik ja et ma ei pea mõnda aega selle asja kallal pead vaevama. Tuleb suvi ja siis kindlasti pole seda elektritarbimist ka nii palju enam.

Kas sa kahetsed seda, et sa otsustasid selle plaani kasuks, et vaadata ja oodata, mis saab?

Ei ma ei kahtse, sest ma ei osanud seda ette näha, et see börsihind tuleb odavam, aga pigem olen ma nõrдинud, et üldse inimesi igasuguste hinnatõusudega kurnatakse. Igal pool mujal riikides tundub elu palju lihtsam. Seal on riik ikkagi inimese jaoks mitte inimese riigi jaoks. Mul on hea tuttav Keijo, ta on soomlane ja ka pensionär. See ei ole isegi võrreldav, mis elu elavad inimesed seal ja mis elu siin. Ma ei saaks öelda, et meie pensionäri elu poleks elamist väärt, aga ega see mingit erilist kindlust ka ei paku, sest nii paljude asjade pärast on vaja muretseda.

Sa oled süsteemis pettunud ?

Jah, olen küll. Ma arvan, et meie inimesed, mitte ainult pensionärid, saaksid paremini elada. Me oleme töökas rahvas, aga me saame kuidagi liiga vähe vastu selle eest. Ma arvan, et riigil on rohkem võimalusi oma kodanike eest hoolitseda, aga selle asemel tahetakse jumala eest olla mingites edetabelites säästmise ja kokkuhoiuga.

Peaks vähem säästma?

Natuke rohkem võiks elukvaliteeti investeerida küll.

Oled sa midagi uut ka vahepeal teada saanud seoses avatud elektrituruga?

Seda olen aru saanud, et pigem läheb elekter kallimaks kui odavamaks. Sandor Liive rääkis sellest kusagil. No ja siis veel seda, et üldteenus on ikkagi väga kallis variant.

Sa oma eelmises päevikus kirjutad korra, et börsipaketti tasuks kaaluda.

Jah, ma kusagilt vist tollel korral lugesin sellest küll, et see ei pruugi halb variant olla.

Maalehest.

Aga tead ma ei oleks julgenud seda börsihinda too hetk võtta ka. See tundus ikka liiga riskantne. Ma ei teadnud, et poeg ka endale selle võttis. Ta alles hiljem ütles kui see jutuks tuli, et tal on börsihinnaga pakett.

Sa eelmises intervjuus ütlesid, et tahaksid teha fikseeritud hinnaga paketi endale ja ilmselt Eesti Energiaga, sest see on Eesti ettevõtte. Kas sa nüüd ei mõelnud uuesti sellele, et võtaks kindla variandi?

Ei mõelnud. Tahtsin ikka kõige odavamat varianti ja ma kuulsin raadiost juba enne selle sinu päeviku täitmise algust, et see börsihind oli kõige odavam.

Aga miks mitte Eesti Energia börsihind?

Sellepärast, et see ei olnud kõige odavam. No poeg ütles meile abikaasaga ka, et see 220 on üks parimaid pakkujaid. Nii suur patrioot ma ka ei ole, et ma hakkan sellepärast peale maksma.

Millal te selle lepingu vormistasite?

Ma ei mäleta enam täpselt, aga kusagil veebruari alguses ja ma sain aru, et märtsi arve peaks olema arvestatud siis juba börsihinnaga.

Kas on mingit infot, mida enne elektrituru avanemist edastati, mis on osutunud valeks või mis ei ole paika pidanud?

Üldteenuse puhul oleks oodanud, et ta on ikka odavam.

Aga kas seda räägiti kusagil, et see on odav?

Vist küll. Räägiti vist seda, et pole vahet kellega sa teed või kas üldse teed lepingu, et elekter läheb kallimaks igal juhul. No see on tõsi, aga nendel erinevatel pakkujatel on ikkagi vahed sees.

Kus sa seda kuulsid?

Poeg rääkis kui me siin meile seda paketti valisime.

Kas sa oled hakanud elektrit rohkem kokku ka hoidma?

Ma olen enda meelest alati seda püüdnud kokku hoida. Praegult pole midagi uut küll leiutanud, et veel kusagilt säästa. Meil on köögis mingi lollakas lamp, mis on ilusa valgusega, aga võtab vist palju elektrit. Need halogeenid pidavat ka võtma suhteliselt palju elektrit.

Kuidas sa seni oled elektrit säästnud? Mis meetoditega?

Ma ööseks näiteks lükkan teleka välja ja tulesid ka ei hoia korraga palju töös. Ainult siis kui külalised käivad.

On sul veel midagi lõpetuseks lisada?

Ma ei jõudnud eriti päevikut täita. Ei viitsinud eriti palju jälgida neid asju.

Pole hullu. Saame hakkama. Tänud sulle!

Äitäh!

Vastaja 5

Kuidas elektriarve oli?

Oli suurem.

Mis tundeid see tekitas?

No ega hea meel ei olnud mul, aga no ok.

Sa hakkasid päeviku-uuringu alguses paketi tegemise peale mõtlema?

Jah, tekkis see mõte, kuna tahaks ikka hinda odavamaks saada. Kui see võimalus on, siis miks mitte.

Kas sa lõpuks tegid endale mingi paketi?

Ei teinud veel, aga ma arvan, et ma teen. Me no rääkisime elukaaslasega sellest asjast, aga ei jõudnud veel teha.

Rääkisite millest täpsemalt?

Rääkisime sellest, et börsipakett on tark meil ikkagi teha, kuna see oli kõige odavam. Me mõtlesime, et vaevalt see saab kallimaks minna vaid pigem odavamaks.

Miks sa nii arvad?

Sellepärast, et suvel tarbitakse elektrit vähem ja need kes elektrit toodavad peavad seda odavamalt müüma.

Kas te vaatasite ka konkreetsemaid pakkujaid, kes teile võiksid sobida?

Vaatasin jah. Käisin selles portaalis, kus saab võrrelda erinevaid pakkujaid ja see näitas, et 220 Elekter on kõige soodsam variant. Siin sõbrannal on VKG, aga ta elab Jõhvis. Ma ei saagi aru, kas VKG saab siin Viimsis meile ka elektrit pakkuda. Ma ei ole nendest pakkujatest aru saanud. No seda, et kas kõik pakuvad igal pool elektrit.

Aga miks sa seda lepingut ei vormistanud kui see on odavam variant kui praegune üldteenus?

Oh ei tea. Pean veel korra elukaaslasega asju arutama.

Sa eelmises päeviku-uuringus olid kahevahel, et kas võtta fikseeritud pakett või minna üldteenusega. Ütlesid veel, et sinu meelest peaks lepingupartner olema usaldusväärne ja selline kes annab garantii. Äkki sulle sobiks ikka fikseeritud hinnaga pakett?

No vot ma ei teagi. Täiesti võimalik, aga tahaks saada ikkagi kõige odavamat elektrit ja kui see börsihind pakub seda, siis ma ikkagi võtaks selle.

Aga sa ei välista, et võid võtta ka fikseeritud tulevikus?

No ma ei tea, eks kõik oleneb. Mõnes mõttes on fikseeritud hind hea, sest siis saad arvestada kindla summaga enam-vähem iga kuu, aga kirjutab vist ka, et fikseeritud hind oli hetkel veel kallim kui üldteenus.

Mis su edasine plaan siis on?

Ah ei tea (naerab). Kui aega saan, siis äkki teen selle börsihinnaga paketi ära. Ei viitsi eriti mõelda sellele.

Kas sa oled oma senise tegutsemiskavaga rahul? Ma mõtlen seda, et sa otsustasid detsembris lepingut mitte sõlmida?

Jah, olen küll. Nüüd on reaalsed tulemused ja nüüd saab ju paremini otsustada.

Mida uut sa oled teada saanud?

Olen saanud teada, et börsihind on kõige odavam ja kõige kallim on fikseeritud hind. Siis veel tean seda, et erinevatel pakkujatel oli üldteenuse hind väga erinev. Isegi mitmekordne.

On mingeid asju, mis enne räägiti, aga mis pole osutunud tõeks?

Minu tuttav, Repo vabrikute juht Tiit Kolk, rääkis, et kindlasti on üldteenus kõige odavam variant, aga ei ole ju. Hoopis börsipakett on kõige odavam variant.

Kas sul on olnud mingeid asju arusaamatuks?

No päris palju asju on segased. Näiteks see, et miks on Eesti Energia üldteenuse elekter üks kallimaid kuigi nad on suurim tootja. Midagi ma lugesin selle kohta, aga ma ei saanud sellest aru. Segane jutt oli. Võib-olla ei ole minu eesti keel piisavalt hea. No vot sellised asju tahaks teada.

Midagi veel?

Ma ei saa tegelikult hästi aru, et mis vahe on üldteenusel ja börsihinnal. Nende mõte tundub sama olevat, aga miks on üks teisest kallim? Mõlemale liidetakse minu loogika järgi mingi protsent, mis edasimüüja sinult võtab. Aga seda ma ei tea ka, et mis on lepingutingimused kui võtta börsihinnaga pakett. Äkki seal ongi see vahe kusagil. Peab uurima.

Kas sa oled enda tarbimises midagi ka muutnud? Hakanud rohkem elektrit säästma?

Ei ole, aga mul ema peseb näiteks öösel pesumasinaga pesu, sest siis on elekter odavam.

Miks sa ise nii ei tee?

Mugav olen. Tegelikult võiks jah.

Mis su üldine mulje hetkel sellest avatud turust on?

Täitsa hea, aga nad võiksid ikkagi neid asju veel selgitada, et miks kõik need asjad on nii.

Kes võiksid selgitada?

No kusagil saates. No kasvõi need samad asjad, mis ma siin mainisin enne.

Minu poolt kõik. Tänan!

Palun, palun.

Lisa 5. Intervjuu kava 1

Blokk 1

1. Kas sa tead millised muutused sind elektritarbijana ees ootavad uuest aastast?
2. Palun selgita lähemalt – nii nagu sina asjades praegu aru saad.
3. Mida sul tuleb teha?
4. Millal?
5. Kuidas sa end selleks ette valmistad?
6. Kellega asja arutad?
7. Kust kohast infot kogud?
8. Mis on sinu kui tarbija jaoks muutustes ebameeldivat?
9. Milliseid võimalusi sa enda jaoks selles olukorras näed?
10. Mis on sinu jaoks õige teha uues olukorras?
11. Kuidas on sinu arvates praegu otstarbekas toimida (nt ostustada kohe otsustada viimasel minutil)
  - a. Mis tundub sinu jaoks hetkel mõttekas valik?
  - b. (Millal oleks mõtet otsustada? Millal tasuks sellele mõtlema hakata?)- juhul kui pole teemaga veel tegelenud

Blokk 2

12. Mis sul seondub sõnaühendiga elektriturg?
13. Millal kuulsid esimest korda elektrituru avanemisest?
14. Millist kanalit pidi kuulsid esimest korda sellest?
15. Kas omasid eelnevat ettekujutust sellest, mis asi on vaba elektriturg?
16. Kuidas suhtusid sellesse?
17. Miks?
18. Kas sulle meenub mõni konkreetsem sõnavõtt, saade, reklaam või muu asi, mis seondub elektrituru avanemisega?
19. Ütelsid ennem, et arutasid asja...-ga. Miks temaga?
20. Mida te täpsemalt arutasite?
21. Kas inimestele on elektriostu korralduse muutusi piisavalt selgitatud?
22. Millised küsimused on sinu jaoks jäänud vastuseta?
23. Kas see info, mida sina oled saanud, on olnud lihtsalt mõistetav?
24. Ütlesid ennem, et otsisid infot... Miks just sealt?
25. Miks see kanal on sinu jaoks usaldusväärne?
26. Milliseks hindad oma praegusi teadmisi elektriturust?

Blokk3

27. Kas sa tead mille tõttu otsustati elektriturg avada?
28. Kas sinu meelest on elektrituru avanemine meie riigile pigem kasulik või kahjulik? Aga tarbijale?
29. Miks?
30. Millisena näed selle otsuse mõju tulevikus?

Lisa 6. Intervjuu kava 2

1. Kuidas 2013 aasta on elektritarbijana alanud?
2. Kuidas oma valikuga rahul oled?
3. Aga kui oleksid võtnud...?
4. Mida uut oled teada saanud?
5. Mis see sulle kui tarbijale on andnud?
6. Kas oled mõelnud oma valikut muuta?
7. Miks?
8. Küsimused seoses päevikuga
9. Kas on midagi vanadest teadmistest, mis enam ei kehti?
10. Mida uut oled õppinud?
11. Mis on su edasine plaan?
12. Kas sa oma tarbimises oled ka midagi muutnud?
13. Kuidas hindad oma olukorda tarbijana?
14. Kas oled üldises plaanis ka midagi huvtavat teada saanud?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks

Mina Timo Vikson (09.08.1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Eratarbijate elektritarnija valimise protsess“, mille juhendaja on Triin Vihalemm
  - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 27. mai